

Ранко Јаковљевић

АТЛАНТИДА

ГВОЗДЕНА ВРАТА АТЛАНТИДЕ

" Зато им говорим у причама, јер гледајући
не виде, и слушајући не чују нити разумеју"
Јеванђеље по Матеју, 13:13

Чудесна и узбудљива прича о Атлантиди, фасцинантна мистерија древног света (1), једно од својих упоришта има у регији омеђеној планинским масивима Карпата и Подунављем, а детаљима који чине сродним фрагменте митског памћења обилује управо подручје Гвоздених врата- Ђердапа. Покушај препознавања сличности двеју приповести- једне о Атлантиди, знане нам захваљујући филозофу Платону /428 - 347. п.н.е./ и друге, о митској прошлости Гвоздених врата и прастарим атрибутима правде, резултира приликом за одговарајуће вредновање издашног културног наслеђа које чувају дунавске обале: оно што је протекло као физичко време, чува се у ономе што траје.

Према Платоновим записима Посејдон- владар Атлантиде, поделио је свој посед на десет области, тако да је Атлантов брат близанац по имену Гадир добио источни део острва у близини Херкулових стубова. Две копнене зоне биле су просечене каналима испуњеним водом, довољно пространим да је кроз њих могла проћи тропалубна галија. У различитим деловима града налазили су се топли извори и фонтане хладне воде. Камен од којег су изграђене импозантне грађевине био је црвене и црне боје. Становништво је сваке шесте године свету животињу- бика приносило на жртву Посејдону, богу сличном Дагону, у пелашким митовима приказиваног са риблим репом, како је много раније код Вавилонца изгледао Оанес, који је научио људе занату и писму. Необично богати златом и другим драгоценостима, кроз мноштво векова Атлантиђани нису изгубили из вида своје узвишено порекло, поштовали су законе и клањали се боговима својих предака. Умереност и разборитост владала је њиховим поступцима и у односима са другим народима. Докле год су се понашали на такав начин, благостање је било опште. Али током времена несталност људске природе помало је искривила њихове узвишене институције и они су почели да делују као и остала деца човекова.

Повели су се за амбицијама и кренули да владају силом. Зато је, по Зевсовом тражењу, од стране олимпијских богова призван велики потоп који је Атлантиду збрисао са лица земље. Деструктивно делање богова свођењем права на моћ разарања друштвених институција, услед покушаја људи да опонашају античка божанства игноришући етичка начела, учинили су разорену земљу аргументом у прилог тези да дистрибуција правде није загарантована моралним нормама. Тако је на делу потврђен тоталитаризам као плод намере творца да људско друштво не може располагати реалним дилемама одлучивања. Право јачег у случају Атлантиде своди се на манифестацију принуде, односно божанског ауторитета, који није део легалних правних норми и не подлеже санкцијама. Недостатак одговарајуће хијерархије вредности међу онима који одлучују о судбини једне цивилизације утемељен је на њиховом дистанцирању од добра и зла- "ексклузивне привилегије" богова старог света.

Време као историја рођено је са Зевсом, чијом је мишљу и вољом, измичућим времену, устројен космос. Најстаријем Кроновом сину Посејдону додељена је улога управитеља свеукупности стварања и космоса, док Атлант и његова браћа укључујући и Гадира, богови другог реда, владају стихијом. Платоново учење о природи која увек дела са умом, почива на тези да се узрок њеног кретања налази ван ње, те да само сазнање идеје добра не може бити искључиво људско дело. Идеја добра, поистовећена са лучоношом снаге, извором бивствовања и суштине, идентификује се са сунцем-сином добра, зачетником земаљског живота. Божија делатност одвија се посредством енергије оваплоћене у речи чије је поимање основна мисија људске заједнице, у нашем случају становника Атлантиде или Ђердапске регије. Однос Бога-апсолутне енергије и његове творевине илуструје се јединством својственим сунцу и његовим зрацима, но слобода одлуке једног свесног бића какво је човек- делић умне стварности, детерминише категорију времена мером погрешивости, према чему се и успоставља гранична линија између Творца и његовог дела. Овоме следе кажњавање и даривање, изрази надвременог унутрашњег ума. У Платоновој алегорији место сазнања да је слободна воља знак бесмртности названо је Атлантида, по титану који је, чинећи прихватљиви спој вере и ума, терет патњи целог света понео на својим плећима. Пелашки мит о постању казује да је Атлант владар над планетарном силом Месеца, коју пак Орфеј сматра етеричном, "небеском" земљом.

Код савремених тумача прошлости присутна су схватања да се потонуло острво са југа граничило са Океаном Потамос, а са запада са Панонским морем. Легенда говори да се у самој близини Херкулових стубова, преко пута теснаца, налазила дуга, широка грађевина, подигнута на острвским стенама, што изнад, што испод воде, простирући се уз обод Океана Потамос- северне границе грчког античког хоризонта- од једног рта до другог. Херодот /484-425.п.н.е./ познаје, по сећању Грка из Сејтије, велико острво Гадира, даље од стубова, у близини "црвеног" острва Еритије, именованог по кћери Ноћи и Атланта. Оно је својим црвенилом подсећало на сусрет Сунца са смрћу у водама запада. Такав назив једно острво у подунавском Ђердапу задржало је до позног Средњег века, обзиром да је

његово тадашње име Saap изведено из латинског односно румунског термина за крв.

Гонећи Герионово стадо, Херкул је приспео у земљу Скита, са запада омеђену реком Истар/Дунав. Пошто га ухватише зима и мраз, обуче лављу кожу и паде у сан, а коњи његових кола за то време несташе на тајанствени начин. Изгубљену запрегу велики јунак успео је пронаћи тек уз помоћ "двоструког женског створења-пола девојке а пола змије", која с њим изроди Скита, претка свих скитских краљева (2).

Румунски историчар старије генерације, Николае Денсусиану заблежио је веровање распрострањено у Банату да је Херкул раздвојио стење код места Баба Кај у данашњем дунавском теснацу на Ђердапу. Тако су воде великог мора отицале кроз Гвоздена врата (3). Изузев за Ђердапску клисуру и њен најлепши део, термином Гвоздена врата, код турских пописивача фетисламског кадилука из 1743. године- "Timur Kari", означавано је и мало острво у близини села Сип и Ада Кала, које се готово додиривало са острвцем Зан /Cezire-i Zan/.

Ферекид, за разлику од Херодота, острво Гад, што на феничанском значи "ограђени град", као уосталом и на турском "ада кале", идентификује са Еритијом, знамом као свети гај трију Горгона, међу њима и Посејдонове милоснице Медузе. Њу је љубоморна Атина од лепотице претворила у крилато чудовиште, са увојцима од змија и окамењујућим погледом. Змијорепи ветрови похрањени у Медузиној коси једна су од три ствари које је Реа, са особинама Дијане, Тројне Богинје храстовог култа, погодбом успела задобити да пред њима Зевс буде немоћан: господарење смрћу, судбином и ветром. Царство северног ветра допирало је до Гвоздених дунавских врата.

У грчким трагедијама, попут Софокловог "Ајанта", раскршће два судбинска исходишта-смрти или спасења јунака, изражава се сликом врата- симбола оне међе која гледа у супротне стране светла и таме и чини њихову граничну тачку, апсорбујући својом симболиком и временску слику судбоносног дана. Еурипидова "Хелена" садржи сцену Менелајевог покушаја да уђе у станиште мртвих, у чему га спречава старица-вратарка, оличење смрти.

Зевс пак, једном другом приликом- у Тројанском рату- изриче овакву претњу боговима: "Кога ја приметим да се од богова крије и хоће ићи/ у данајску војску ил тројску да помоћ им пружа,/ тога ћу млатнути ружно, на Олимп га вратити натраг,/ или ћу зграбити њега и у мрачни бацити Тартар,/ врло далеко, где је под земљом најдубљи понор,/ где су Гвоздена врата и бакарни праг, и толико/ испод Аида колико је небо од земље далеко." (4). Сам Зевс могао је претходника код аријевских племена имати у највишем творцу, оличењу светости неба, дана и светлости- Дијаусу, вероватно изведеном из личности Ануа, краља богова помињаног у Хамурабијевом законнику. Даље није тешко паралелу са Дијаусом пронаћи у Јанусу, између осталог и божанству двери, у чију част су изграђени тетрапилони у средишту римског насеље на локалитету Доње Буторке код данашњег Кладова и код Ромулијане, атар данашњег Зајечара, али и са Анијем, етрурским божанством са четири лица, којем припада четврто поље бронзаног модела јетре за гатање из Пјаћенце. Јанус је био власник кључа, као онај који има моћ да закључа стару годину и откључа нову. Зато је очигледна његова заступљеност у подунавској области Гвоздених врата званој Кључ, чије се име идентификује са приказом

предмета- симбола тачке "везивања и ослобађања" који ту миленијумима ствара Дунав. Становништво овог поднебља и данас намењује покојницима обредни хлеб "кључ", како би имали чиме отворити врата спасења својих душа.

Платонов претеча, Парменид из Елеје у форми поеме "О природи", помињући возњу у Сунчевим колима по Сунчевом своду, детаљно описује "од стазе људи далеко" смештена врата на путу богова: "Тамо су двери путева Ноћи и Дана,/ раздвојене гредом и каменим прагом;/ оне саме небеске големим вратима испуњене,/ од којих многомучна Правда изменичне кључеве држи./ Њу пак девице меким заводе речима /убеђујући је вешто, да за њих засовнути клин/ намах отисне с двери; а када се крила/ отворише силно гротло указаше а медена се /наизменце окренуше врата на стожерима/ клиновима и копчама удешеним." (5). И код Хетита место подземног царства богова- Црна земља- било је одељено од друге космичке сфере вратима, што су се само вољом божанстава подземног света могла отворити. Након много година, управитељ Платонове Академије Прокле (410-485.) у "Химни Хекати" оловљаваће најмоћнију богињу на небу, земљи или Тартару, са главама троделне године- лава, пса и коња, као "Чуварицу врата". Украшена коштана алатка пронађена на Лепенском виру, регија Гвоздених врата, при врху има представу псеће главе. Такав је случај и са знаменима под којима су се храбри дачки војници почетком Нове ере борили против Рима. На овом предмету издубљена је спирала са ротацијама у једном смеру нагоре, што још мноштво столећа касније на аси - светом штапу дервиша, симболизује владавину стваралачких сила.

Географски појмови Гвоздених врата на Дунаву и његових предела са кључалом водом, знаних као Казани, зидине античке насеобине на излазу из Ђердапског гротла званог Ждрело, што чувају од заборава успомену на заштитницу светих путева и девица- Дијану, затим назив несталих града Дионис-дете двоструких капија- утонулог у речне дубине на потесу Ђеврин у близини Ада Кала приликом изградње хидроелектране Ђердап и на његовом месту пронађен Митрин мермерни рељеф (6)- белег сведочанства о граничном подручју огромног каменог прага у речном дну, именованог као Преграда, са значењем препреке повреди космичког реда, којом "многомучна Правда" на стубовима " клиновима и копчама удешеним" отвара пролаз енергији, опредељују нас да трагове једног богатог митског памћења, између осталог и као стадијума на путу сазнања-за шта их је Платон користио- покушамо пронаћи управо у регији Гвоздених врата Ђердапа.

АНТИЧКИ КАНАЛИ НА ДУНАВУ

Ђердапски теснац једно је од могућих места Херкуловог подвига раздвајања стеновитог планинског масива, у нашој верзији правећи пролаз којим је давнашње подручје Панонског мора повезано са Црним морем. Исти јунак је са острва Еритија- Ада Кале, у близини стубова названих по њему, догнао "Сунчано стадо" на обалу реке пошто је примакавши суседно планинско стење, начинио камени мост. Сведочанство о реченом налази се у чињеници да је Ада Кале имало раздробљену структуру тла, на чему почива веровање да је вештачки створено од великих камених блокова покривених слојем земље. Приликом археолошких ископавања пред потапање острва услед изградње хидроелектране Ђердап, румунски истраживачи наишли су на трагове темеља сачињених од истоветних камених громада од којих је саздано и острво. То их је, скупа са остацима стеновите преграде допируће готово до краја речног корита, навело на закључак да је у антици Ада Кале било део великог бедема- бране, у склопу изградње пловидбених канала скренутим речним током. Један марљиви проучавалац старина 1857.године, обишавши дунавско острво сажео је своје импресије у реченици : "Аустријанци су чудесно са многим лагумима и сводовима подземним на њему град сазидали" (7). Ова слика указује на постојање инфраструктуре из ранијих времена, која је потоњим градитељима омогућила релативно брзи довршетак фортификацијских радова.

На остатке канала, налик оним помињаним у Платоновој причи о Атлантиди, српски инжењери, ангажовани од Министарства народне привреде наишли су 1889. године: "Комисија је изашла на лице места код Сипа да прегледа пројекат који ће се у Дунаву извршити и нашла је да се од Сипа па на 2.800 метара узводно налазе трагови старог прокопа - "римског" - 60 метара широког на крајевима; данас постоје насипи од неких 10 метара висине, који су ограничавали поменути канал- дакле, један канал на овој страни и у истој дужини постојао је већ у стара времена" (8).

По Каницовим мерењима из 1889. године, дужина канала који је од стеновите обале био удаљен у просеку 150 метара, износила је са благом кривином избоченом према југу 3220 метара. Дно му је било широко 57 метара, висина два, већим делом вештачки створена насипа, износила је 14 метара. Канал је у подножју имао ширину 10 метара, а размак између њихових круна био је 75

метара. Ради заштите јужног насипа од јаких потока Косовице и Кашајне, изграђени су на три места камени зидови дебљине 1,2 метра, да би њихове воде одбијали у страну. Крајем XIX века од ових, како Каниц запажа-као стена чврстих брана- још су се видели 61,5 метара дуги, два метра високи остаци, а на Кашајни је постојао део зида дужине 25 метара (9).

Посматрајући доиста задивљујуће резултате потхвата измештања тока Дунава, изградње канала у реону села Сип, даје се приметити да извођење тако грандиозног дела није могло бити резултат напора римских легија у једном релативно кратком раздобљу. Сувише је мало времена, енергије, донекле и знања концем првог века нове ере њима било на располагању, да бисмо их данас означавали неоспорним ауторима подухвата.

У односу на пут уз Дунав, у деоници којом је усечен у стеновит масив, такође дело далеких предака из најстаријих времена, располажемо записом на првој Трајановој табли из 100. године н.е, како је овај "просекао брегове, уклонио гребене, изградио пут и уклонио окуке које би могле сметати пловидби". Међутим на другој његовој ђердапској табли, вишеструко мањег формата од прве, постављеној у реону Сипског канала, немамо китњасте панегерик Трајановом подвигу, попут оног на првој, већ лапидарну констатацију "Савладавши опасне препреке учинио је Дунав пловним"- мало за једно тако велико дело као што су пловидбени канали (10).

Ни Трајанов савременик и пријатељ Гај Плиније Млађи у писму римском хроничару Каминију, упућујући га које императорове подухвате треба величати, нити не наговештава ђердапске канале и скретање тока реке као његову заслугу : "Веома је добро што се спремаш да пишеш о рату са Дачанима. Јер где можеш наћи грађу која би била тако савремена, тако обимна, а најзад и тако поетска и, уз све стварне чињенице, пуна прича? Описаћеш непознате реке које теку том земљом, нове мостове подигнуте изнад тих река, ливаде изнад понора, описаћеш краља кога су истерали из његове престонице и напоследку отерали у смрт, али који је до краја живота остао одважан и храбар." (11).

Најзад, према једној верзији, Сипски канал и радови у његовом окружењу били су разлог измештања тока Дунава, што је могло створити претпоставку изградње великог моста код Кладова, али се основанијим чини мишљење да је овај канал рађен током малих водостаја, уз употребу природних приступа какве су чиниле оштре ђердапске стене издигнуте изнад воде. Да су градитељи из далеких времена пре римског цивилизацијског успона познавали вештину таквих радова уверава нас пловидбени канал великог персијског владара Дарија, којим је спојио Персију са Медитераном преко Црвеног мора током петог века пре Христа, или десетинама километара дуги зид и систем канала, укључујући и оне од Нила до Црвеног мора, египатског владара Сенусрета III /2096-2061. године п.н.е./ . Када је Дарије 514. пре н.е. кренуо у поход против Скита, на дунавским обалама саградио је већи број мостова, оставивши их на чување помоћном одреду јонских Грка под командом милетског тиранина Хистије. Без обзира на неуспешан исход борбе са Скитима, велика налазишта злата и сребра пала су у персијске руке (12).

У овом делу Гвозедних врата пронађени су трагови присуства далеких цивилизација, много старијих од римске, о чему, поред осталог, сведоче антропоморфне статуете са приказима брадатих мушкараца, чији су заравњени

делови темена вероватно били платформа за приношење жртава божанском уму својих патрона (13).

Персијски утицаји на овдашњем поднебљу имају такође упоришта у преузимању одређених културних елемената од стране Словена, њихових некадашњих суседа пре насељавања на Балкан. У прилог тој тези аргументи су: словенски термин "бог" преузет од староперсијског "бага"; талас митраизма који је запљуснуо илирске и дакијске римске провинције почетком нове ере, затим у средњем веку манихејство на просторима Бугарске, Византије, Македоније, Босне, утицаји преко културе османских освајача и најзад ширење персијског језика, обичаја, литературе и деловање мистичких дервишких редова.

Човекова исконска тежња да свет природе редукује на енергију не би ли надоместио недостатке њеног стихијног деловања, људској природи недоступног за овладавање, у форми издвајања једне реке из њеног корита или тока, изградњом пловидбених канала, омогућавала му је осећати се делом божанске силе, довољне зауздати један израз "космичког нереда". У нашој причи то се дешава на месту митског краљевства Гвоздених врата, зачетог Ждрелом и довршеног Казанима, данашњој истоименој дунавској регији између Голупца и Кладова, познатој и као Ђердап, што је незнатно измењен облик персијске речи за тешко савладиви део воденог пута.

Вавилонски мит казује: "У време када је ништа што се звало небо постојало горе, и када ништа доле још није добило своје име земље, пошто су Тијамат и Океан смешали све своје воде у једну", Мардук је убио богињу Хаоса Тијамат убацивши олујни ветар у разјапљене чељусти спремне да га прогутају. Хаос је распршен када је Мардук копљем пробоо надувану мешину. Тијамат распорена попут рибе спремане за сушење, разапета је и једном половином постала Небо, а другом Земља. Вавилонски израз за божанство непомичног небеског свода- Ану данас похрањен у називу Дунав/ Danubius, садржаном и у кованици за "божију реку живота", сазданој из речи "дан-дану", односно "зан"- проистичућих од имена "Зевс" или "Дие", и "биос"- живот, упечатљив је симбол у снази воде преображеног небеског пута. Њиме је и египатски Ра, светлосни оплодитељ Мајке Земље, небеским чамцем одлазио у сусрет свом сутону. Сличан подухват грчки Аргонаути начинили су пролазећи кроз Гвоздена врата Дунава у трагању за златним руном, тајанственим средством општења са божанским силама, проистеклим од Фрикса, чеда Зевса преображеног у овна /орфички знамен Пролећа/ и прелепе Теофане. У доба када Сунце улази у сазвежђе Овна, време пролећне равнодневице, по старозаветном предању Бог је створио свет. Велики грчки песник Пиндар /522-442.п.н.е./, овако описује Јасоново овладавање немирним водама :

"Златну чашу у руке узме вођа/ И на крми стане зазиват тад/ Зевса громовника, оца свих небесника;/ Хитне струје таласа, ветрове/ ноћи, стазе по пучини морској/ И дане ведре и повратку срећу добру зове./ Гром одазове се из облака, добре коби глас; / Сјајне сину зраке с муње небеске,-/ тргају, цепају се. / Одлахне јунацима, у божији се они знак / Поуздају. Слатку наду / Гатар њима улива и кличе: / "Дед весала се прихватите сад !" / Руке им окретне без починка сваког / веслима плускат тргну. / Дахом југа Црном мору на ушће јурећ стигну, / Светиште онде свето Посејдону богу, / морскоме краљу, дигну; / Риђе стадо бикова трачких пред њима се створи / И нов од камена олтар, жртви саздан./ У голему срћућ опасност они /

господару лађа се моле, / Бесну, грозну судару стена хитрих / Да се отму. Бејаху хриди две / живе, од удара вихора бучна брже / Склапаху се оне,- ал' пловидба /полубогова им крај и конач / Учини сада." (14).

У Тракији је Дионис представљан као бик, у орфичким митовима имајући значење годишњег доба крунисаног Новом годином, а велики чамац звани "Арго" у облику месечевог српа ношен је приликом процесиија код светилишта у Делфима- симболична слика земљиног одсјаја између "Месечевих рогова", видљива сваки пут када се на хоризонту при заласку Сунца налази и српасти Месец.

Овна као средство умилоствљења божанстава подземног света, користили су и праисторијски житељи Рудне Главе, у близини Мајданпека. Ту су у рудокопу пронађени жртвеници који имају овнујске главе са маском, издужених рогова, попут оних са "Месечевог српа", стари између 7.300 и 6.500 година (15). Једну представу Јасона садржи саркофаг из Дрмна, источна Србија: у левом бочном пољу Јасон са копљем окренутим надоле у десној, и освојеним златним руном у левој руци, као пандам фигури Персеја, покоритеља неукротивих природних сила, приказаног са главом Медузе у подигнутој десној руци и са исуканим мачем у левој (16).

Езотеричким дељењем речи кабалисти прва слова Библије "берешит бара елохим"- у почетку створи бог, ишчитавају као "бара шит бара елохим": он створи овна, он створи елохим /божанске силе/. Како Ернст Блох налази, реч "он" тада је Пра-ништа које зрачи према нечему стварајући, а "шит"-ован, јесте Адам Кадмон- "права тајна света и у исти мах кључ за њу- истовремено и макрокосмос и модел бога" (17).

Мит о Аргонаутима карактеришу метафоре, не само из света јунака, него и из света животиња, космичке и метафоре из материјалних сфера оличених у стварима. Он је представљен као систем поларних метафора смрти и оживљавања космоса- тотема- ствари, које нису везане каузалном мотивацијом. Тако поседовати "златног овна" значи поседовати "царство", "цар" је симбол за живот, "злато", а "златно руно"- "небо" и "светлост" (18). Да би се задобила превласт над "светлошћу", Аргонаути морају убити змаја- симбол снага подземног света, мрака- који чува благо, при чему је пловидба вид прочишћења, потребног за допуштеност додира смртника са "златом".

Талет /624-545./, један од седморице мудраца старе Грчке, учио је да је вода темељна и вечна твар из које све ствари настају и у коју се враћају. Трагови Платоновог наука о преегзистенцији, мада анатемисаног од православне цркве, кроз метафору о "дрвету живота изниклом уз светлосну рајску реку" одржани су у средњовековној српској књижевности, где су вероватно доспели кроз дело Филона Александријског. И они воду сматрају местом каналисања небеских идеја, са атрибутима непропадљивости-вечности, почивајућих на бестелесној светлости (19). У Књизи постања Старог завета /1,3:22/ Господ рече: "Ето, човек поста као један од нас знајући што је добро што ли зло; али сада да не пружи руке своје и узбере и с дрвета од живота, и окуси, те до века живи". Богомили пак уче да је стабло живота заправо жена а Адам је, окусивши га, постао свестан те истине, због чега је и прогнан из раја (20).

Откровење Јованово у завршним сценама помиње "чисту реку воде живота, бистру као кристал, која излажаше од престола Божија и јагњетова" /22:2/, те

"насред улица његових и с обе стране реке дрво живота, које рађа дванаест родова, дајући сваког месеца свој род; и лишће од дрвета бејаше за исцељивање народима" /22:3/. Оно је, повезујући земљу, небо и доњи свет у једну целину, уједно и синоним бесмртности. На дунавском Великом острву, у непосредној близини данашње хидроелектране Тердап II, откривен је већи број словенских "громила", за које је очувано колективно памћење да су их подизали пагани, да су се на њима молили Богу, приносили жртве и "куда би се дим повијао на ту би се страну окретали при молитви" (21). Најновија истраживања пет таквих узвишења на овом месту указују да су она служила као споменици, док су покојници спаљивани а њихов пепео бацан је у свете воде Дунава (22).

Преко пута Кладова, крај Турн Северина у Румунији, као уосталом и на бројним местима данашње Србије- у близини Суботице, Баваништа, Бачке Паланке, Бешке, Ковина, код манастира Ковиљ и Фенек... постоје водике- култна места са исцелитељским моћима. На Водицама у близини зидина Турн Северина 1372. године свети Никодим Тисмански је подигао православни манастир. У народу су уврежене приче из давних времена о вилама и змајевима што посећују водике, чему подлогу даје веровање са српске дунавске обале, преко пута манастира Водике, да је ту живео Тројан, божанство подземних сила коме је приношена на жртву девојка управо на Тројановом мосту изнад Дунава. Победник над хтонским силама оличеним у змају, свети Ђорђе постао је светац заштитник Турн Северина, а њему је посвећен и православни храм у Кладову. Међу баштиницима таквих веровања сматра се да је лековита и исцелитељска моћ Водике постала приступачна људима пошто је свети Ђорђе, односно неки његов пагански претходник, ударио мачем по каменој громади. Његов првобитни лик на овим посторима је пагански свети ратник или трачки коњаник коме су били посвећени исцелитељски извори на тлу данашње Србије, Румуније, Бугарске. У давним временима змија/змај није била његов противник већ атрибут, са коренима у старом божанству Дагону са дунавских обала, односно Дракону у околини Прилепа. Такво предање присутно је у потоњим словенским културним слојевима средњег и доњег Подунавља, у којима је очувано античко трачко наслеђе.

Специфичан вид употребе воде у људском руком створеним, "интелигентним машинама" презентирао је јавности од стране Михаила Петровића Аласа у Српском павиљону на Светској изложби у Паризу 1900. године. Ради се о изуму решавања одређених класа диференцијалних једначина путем хидроинтегратора- строја заснованог на принципу хидродинамике, да се при потапању тела у суд са течностима њен ниво мења зависно од облика и величине суда. Путовање молекула речним и морским токовима било је инспирација и Николи Тесли за стварање техничких уређаја који ће увећати људску снагу. Савршенство се ипак, по веровањима далеких предака, крије корак даље- у ковачкој радионици, којој су небо и земља пећ, а Творац велики мајстор. У време постања, попут античких канала, створи он свод који назва небом и растави воду под сводом од воде над њим, чинећи њен светлосни ток извором људског живота.

Коментаришући Талетову тезу о води као праизвору свега, Милош Ђурић упућује нас на став старих теолога који певаху о води као заклетви богова: "ту воду зову они Стига, јер најстарије је, веле, најчасније, а заклетва је најчаснија" (23).

Многа предања указују да је људски живот настао из стања уподобљеног потопу, када је, било прамајка или праотац људског рода, рукама захвативши воду и мекано блато, извајао нешто што би личило на самога ствараоца. Околност да је божанство морало макар за трен клекнути како би материју привело духу, дала је његовом продукту прилику да и сам буде делић безвремене стварности, попут чуна што опирајући се речној матици настоји избећи крај воденог пута. И Тертулијан, позивајући се на Стари завет, указује како је обликовање самога човека довршено "од земље коју су воде, окупљене пре четири дана на своје место, остатком влаге учиниле блатом. Зато човек има, у првом реду поштовати древност вода јер су прадавна твар, потом достојанство, јер су престо божанског Духа" (24).

До данашњих дана, кроз слојеве вишевековне традиције, читава се обичај међу становништвом Њердапског Подунавља "пуштања воде" прво мртвима, а потом небеским силама- Сунцу, Месецу и планетама. Идентичним радњама одликује се Митрин култ, заснован веровањем да је вода свети елемент. Управо зато, на дан хришћанског празника Велики четвртак, жене излазе на Дунав, чије је име неодољиво слично иранском називу за реку-Дану, приносећи на жртву планетарним силама 5, 7 или 13 камених белутака поређаних на платну потошљеном у воду. Тиме су са њима делиле фрагменте светлости рођене у воштаним свећама, погодне да покажу светлосни стуб којем је материја подножје а небески ум врх.

Код становништва са истих простора пре пар хиљада година, као уосталом и данас, зидине дунавског канала значе одвајање и спој космоса и хаоса- хармоније, изведене из божанске промисли кроз импозантни грађевински објекат, и стихије дотад незаузданих сила мрака похрањених у кориту велике реке. У међувремену локалитет Трајановог моста изнедрио је дивни бронзани бокал из IX века, чија је дршка са отвором спојена разјапљеним чељустима главе пантера на којој се истичу уши увис подигнуте, јака њушка и посебно наглашене очи. Иза пантерове главе смештена је птица, а други крај дршке спојен је са телом посуде преко растањеног копљастог штита на коме је глава овна. Бокал има угравиран натпис "Глас Господњи над водама васкрснуће" /део 3. става 29. Псалма Давидовог/ (25).

ХЕРКУЛОВИ СТУБОВИ

"И трагедија и комедија потичу од истих слова"
-Аристотел-

У данашњици преовлађује мишљење да се Херкулови стубови налазе у реону Гибралтара, али они обитавају и у ђердапском теснацу, названом Казан, где су део премошћења речног дна близу острва Ада Кале. У оквиру тог места са падина Карпата, предање казује, из Ахиловог извора истиче трећи део Дунава, назван Истар по божанству вода, владарки над људима, али и господарици генеративне љубави. Сумери, народ коме се приписује проналазак првог писма, по овој богињи именовали су свој кодекс владања из 1930. године пре нове ере. Законик Липит-Иштар прокламовао је право роба да сам поведе спор о својој слободи, те да ће се тужилац који не успе у поступку за дељење правде казнити санкцијом на коју би био осуђен његов противник да је оптужба била основана. Једна коптска прича казује да су у стубу који је краљу Соломону донео "крилати дух" биле похрањене све мудрости овог света.

Сумерско име Иштариног брата Шамаша, бога сунца и правде -Бабар- препознатљиво је у називу горостасне стене на улазу у регију Гвоздених врата-Баба кај, Бабаров камен. Тако нешто уочљиво је утолико пре што је Шамаш пловио кроз Воде смрти забијајући греде у њихово дно и ослањајући се на њих савладаво речне брзаке и вирове, а исти проблем имали су столећима бродари почев од Бабаровог камена, пловећи кроз Гвоздена врата.

Из легенди о Херкулу сазнајемо да га је Истар прогутала, како би се овај у њеној утроби три дана борио док није успео да се спаси. Део подручја којим пролази праствара река, код Ада Кала управо носи назив Ждрело – Гура Ваии, што по нашем мишљењу сугестивно казује да би баш у том детаљу требало тражити подлогу сећању на мит о Херкуловом избављењу из утробе горопадног божанства вода. У том случају бисмо два огромна стуба названа његовим именом, што не мора значити да они чине мост или острво, имали сматрати инструментом запречења ждрела богиње Истар, неби ли се предупредило поновно Херкулово прождирање приликом покушаја избављења. Острво Ада Кале у давним временима имало је и име које су Турци касније изговарали Saan. Ако је реч оријенталног порекла, очувана кроз далека сећања на походе Авара, Хуна, или Прабугара-народа турског порекла, као изведеница од "Sagan", она је турски синоним за ластавицу-египатски и вавилонски симбол живота после смрти и ускрснућа. Ова птица представљала је и тотем по којем је име носило илирско племе Тауланци.

У антици је ждрело било једно од обележја бога видљивог света Јануса, оног од његових лица окренутог према излазу из царства подземних сила, док је друго, непце, обележавало небески свод. Зато је његов месец у години први, јер он беше владар почетака. Налазећи да су њихова имена и функције у суштини и пореклу идентични, Фрејзер закључује да, ако је Дијана уопште имала супруга, то би могао

бити Јанус (26). Отуда је логично да се тетрапилон њему у част, изграђен са уметнутом опеком са жигом "Дијана", у античком насељу на локалитету Доње Буторке/Кладово, налази свега пар километара од значајне римске војне постаје која носи име Дијана и има светилиште њој посвећено. Јанус је сматран богом почетка, установитељем цивилног поретка, подучаваоцем људи законима и земљорадњи, божанством старог и младог месеца, па према томе зачетником догађаја и ствари.

За разлику од Сунчеве, улога Месечева у стварању живота на Земљи дуго времена није разматрана на научни начин. Пре четири милијарде година, када је Месец био знатно ближи нашој планети, а она се брже окретала но што је то данас случај, управо су морске мене изазване његовим деловањем на Земљу дале енергију неопходну за спајање и раздвајање сићушних претеча молекула полимеризованих у дуге низове, родоначелника живота (27). Као што је познато, Еуринома је Атланта поставила да скупа са титанком Фојбом управља овом стваралачком силом.

Према приповести упамћеној посредством Платонових списа, појмом ждрела опредељује се рубни предео царства подземног света: "Једно од земаљских ждрела превазилази све друге величином и пролазећи кроз сву земљу од краја до краја"- најдубљи понор без дна-Тартар (28). У старих Грка Ждрело- Стомион, као раселина на тлу, место је налажења жртвеника посвећеног Темиди, мајци годишњих доба-Хора и Суђаја. То је кћер Неба и Земље, богиња законитог поретка у свету и божијег права, скупа са Зевсом родитељ богиње Правде.

О коинцидентности стања ђердапског дела Дунава у окружењу Сипа, са стањем после уништавајућег потопа, даје се закључивати и позивом на Платовон спис "Критија". Говорећи о нестанку Атлантиде у воденим таласима, Критија извештава да је море на том подручју постало непролазно, бродови туда не могу пловити. Није тешко сложити се да издигнути ђердапски стеновити масив који је све до скорашњих времена чинио тешко или никако премостиву баријеру проласку бродова, јесте макар исто толико озбиљан траг приче, колико и уврежено схватање да се заправо ради о препрекама у Саргаском мору, изазваним мноштвом алги. Прелаз из препотопског света у нови живот морао је бити премошћен неким импресивним сводом, попут оног који су чинили Херкулови стубови, названи по победиоцу страсти и порока.

На сличан начин, румунски историчари, међу којима и Николае Денсусиану, заступају тезу да тзв. Трајанов мост код Кладова- Дробета Турну Северин, прелаз преко Дунава дуг 1133,90 метара, почивајући на двадесет и осам великих стубова, од којих двадест у реци, није дело Римљана већ, у најбољем случају по њих, реконструкција још од давнина овде ситуираног моста, на носачима по грандиозности достојним да понесу атрибуцију Херкулових стубова. Овај број, иначе и израз за месечев циклус, у прастарим обредима обухватао је 27 Агриваца и Херкула, на које је далеко сећање сачувано код Римљана преузимањем традиције жртвовања 27 сламених лутака у време мајских Ида, бацањем у воде Тибра од стране понтифекса- следбеника архаичног божанства или жреца (29).

Мештани Мале Врбице, ситуиране у близини античког дунавског моста, као и на другој, румунској обали, памте причу о жртвовању девице божанским силама Месечеве светлости, која је наводно узидана у темеље моста, обзиром да је то био услов успеха подухвата, те да је успомени на њу посвећен 28. стуб (30). Лик

богиње Месеца на локалитету Трајановог моста код Кладова присутан је у мермерној икони која приказује Агаву, Кадмову кћер и Пентејеву мајку како одсеца синовљеву главу мислећи да се ради о лаву (31). Пентеј, тебански краљ у жељи да обузда Дионисову раскалашну природу, покушао је да зароби њега и његове Мејнаде. Али, захваћен лудилом уместо Диониса окувао је бика, а Мајнаде су избегле његовој намери черечећи пред собом свако тело на које наиђу. Њихов крвави пир предводила је Пентејева мајка Агава, приказана на доњем фризу мермерне иконе посвећене Либеру и Либери како одсеца главу Пентеју, а крај ње Кадмо ставља откинуте удове њеног сина у врећу. Када се то десило, Дионис је прорекао да ће Кадмо и Хармонија, возећи се у кочијама са упрегнутим јунацима, владати варварским хордама које ће опустошити многе грчке градове. На крају, Кадмо и Хармонија, претворени у змије срећно ће живети на Острвима Блажених (32).

Еуген Делча сматра да је мост код Дробете створен много времена пре Трајана и његовог инжењера Аполодоруса Дамашког. Он нуди следеће аргументе: Римљани нису имали потребу изградити мост на овом месту будући да су већ имали друге прилазе Дакији, укључујући оне преко Баната; Дачани сигурно нису дозвољавали Римљанима изградњу моста; прелаз преко воде је наводно конструисан између 103. и 105. године, што би у данашњим приликама, после 1900 година сазревања грађевинске технике, чинило рекордни рок; уз ондашњу римску технику није било изводљиво поставити у речно дно тако велики број носећих стубова (33).

Међу истраживачима античке прошлости није мали број оних који ће рећи: "Ако је ико могао да сагради тако нешто, то су били Римљани." Али, прича о њиховој изузетној дисциплини и организационим способностима приликом реализације великих пројеката има и своје наличје. Тек пар деценија раније забележена су два катастрофална промашаја римског градитељства. Клаудијев /41-54.г./ покушај исушивања Фусинског језера у подножју Апенина, близу извора Тибра, почивао је на идеји ископа одводног канала који је требало да се делом састоји од дубоког прокопа, а делом од тунела (34). Десетине хиљада људи били су сведоци Клаудијевог неуспеха, када се на свечаном отварању испоставило "да вода неће да тече" (35). Уследио је још једна покушај продубљивањем канала, са крајњим резултатом: велика поплава која је носила све пред собом. Следећи римски владар Нерон /54-68/ вештину римског градитељства желео је да промовише у Грчкој: просецање Коринтске превлаке ради повезивања Јонског и Егејског мора (36). Резултат је био поражавајући.

Скепси по питању римског ауторства гингатског прелаза преко Дунава доприноси околност да је изградња моста низводно од Кладова подразумевала измештање речног тока прокопавањем канала, што је изискивало огромно време и знање, а које Римљани највероватније нису имали на располагању. Примера ради, 1.400 година касније пропао је покушај Леонарда Да Винчија да измести ток реке Арно, именован подсећајућим на мајку Посејдонових близанаца Ајола и Бојотарођену у лику ждребице од Тетиде, Артемидине пратиље у лову- далеко мањи изазов од измештања тока Дунава код Ђердапа (37). Но зато нам је од великог ренесансног ума остала успомена на подвиг градитеља Ђердапског прелаза на Дунаву у форми нацрта и макете кладовског моста, и данас изложене у Музеју

римске цивилизације у Риму. Најзад, Римљани су у својим походима на Дакију прелазили Дунав понтонским или привременим дрвеним мостовима на другим локацијама у Ђердапу, што приступање једном изузетно сложенем подухвату изградње моста са основом од камена и цигала, чини излишним.

Зла судбина грађевине, после двадесетак година мост је разорен, да би следећа два столећа потпуно био ван функције, указује на одређену незаинтересованост Римљана за њега, несвојствену ситуацијама када се ради о архитектонским подвизима њиховог генија. Индикативном за овакав став се може показати и необична композиција сцене са Трајановог стуба у Риму из 113. године која приказује Аполодора из Дамаска како римском императору предаје план моста чији се обриси виде у позадини: група Римљана стојећи у последњем реду призора, скренула је своје погледе са императора и архитекте, усмеривши их из царевих леђа у правцу Дакије. Уколико пак сцена урезана на стубу овековечује приношење жртве боговима за успех подухвата освојења Дакије, како је тумачи Милутин Гарашанин, скретање погледа са средишне радње тога чина још упечатљивије говори о прекодунавској сили.

Богдан Богдановић налази да су и Етрурци и Грци своју хидротехничку вештину донели из дела света "где је била свестраније упражњавана, још у великој давнини", без знања и помоћи Херкула. Примера ради, приликом дренаже језера Копаис у Беотији системом бунара и подземних галерија којима је води подземно отворен пут до нивоа мора-поступак о каквом доцнија класична грчка инжењерија није могла ни да сања: "Херкул је пре био непријатељ подухвата но помагач, јер је у бесу затварао катаворте /бунаре/; према томе један сјајан подухват архаичне инжењерије Грцима /утолико више и доцније Римљанима/, углавном је био стран и неразумљив" (38).

Са тезом о много ранијој изградњи моста на Дунаву, спојива је Хесиодова забелешка да се Херкулови стубови налазе уз планину Атлас, у земљи Хиперборејаца, праведног и мудрог народа до чије постојбине могу да дођу само богови, јер Пиндар запажа да су управо Хиперборејци били насељени око Дунава. Паусанија, пошто је посетио Рим, а затим и Олимпију, где затиче Трајанову статуу, набрајајући његове велике градитељске подухвате, не налази сходним поменути грандиозни мост код Кладова: "Овај је цар припојио Гете, што пребивају повише Тракије, и ратовао је са Осројем, Арсаковим потомком, и Парћанима; од свега што је дао да се сагради, најгласовитије су терме са његовим именом, а затим велико кружно позориште, хиподром дуг цела два стадија и Форум у Риму који вреди видети и због осталих украса а поготово због бронзаног крова" (39). Савременици дачких Трајанових ратова такође су остали неми, па ни ови велики војни подухвати нису имали свог хроничара- прст судбине или жеља да преовлада заборав?

Насеобина уз Трајанов мост код Кладова звала се Понтес- Мостови још од 27. године пре нове ере. До тог тренутка, према Д.Тудору она је носила назив Егета, а име Понтес-Мостови добило је од Римљана према рекогносцираним грађевинама на терену (40). Сродном речју Егерија звао се дух у гају богиње Дијане, заштитнице путева, а термин који су Римљани незнано откуд преузели-егерере, значи узимати, извлачити воду. Према томе, мостови су овде затечени пуних 130 година пре Трајановог приспећа. Други од њих, како бележи Коста

Јовановић, налазио се 15 километара даље, код села Вајуга, мада би рационалнији разлог за давање имена Мостови била околност да је прелаз код Кладова могао бити сачињен од два краћа моста, чији су крајеви водили до малог средишњег острва, или пак због постојања другог моста који је повезивао тло преко измештеног дунавског тока због изградње једног великог прелаза преко Дунава (41).

При процени да је локалитет Понтес вредан разматрања као место, такође близу Казана- јединог аутентичног природног репера на овом подручју у антици – постојбине митова о прастарој великој цивилизацији, између осталог, полазимо од претпоставке да раздробљено дно острва Ада Кале, што асоцира да је вештачка творевина, и део античке бране преко Дунава, има изразито профано објашњење. Настало је услед тектонских поремећаја приликом којих је дислоцирана делта реке Черне, "парњака" грчке Црне реке- Етијопа. Када пристаде да Зевсовој жртви Ији, указујући на подлост богова, протумачи тешку судбину, Прометеј помиње врело Сунца крај реке Етијоп: "Кад пређеш врата, двају копна границу,/ на исток жарки пођи, путу сунчеву, /и пливај морском пеном, док не стигнеш/ до Кистене, до оних Поља горгонских,/ где бораве Форкиде, деве маторе/ њих три, у лику лабудском, једнооке,/ једнозубе; нит сунце на њих икада/ нит месец икад својим сине зрацима!/ А близу њих три сестре живе крилате,/ змијокосе Горгоне, људма душманке, кад човек погледа их, престаје му дах./ То кажем ти да знадеш бити опрезна./ Још друге чуј за људске очи ужасе!/ Оштрокљуних се чувај паса Дивових,/ арслана љутих, и још војске коњичке/ Аримаспа једнооких, што бораве/ где Плутон ваља валове златотеке./ Не иди њима! У далеку земљу ћеш/ ка црном стићи народу, што пребива/ крај врела сунцу, где је река Етијоп./" (42).

Вергилије нам у четвртој певању Енеиде, кроз обраћање картагињанске принцезе Дидоне својој сестри, казује да постоји место на крају Етиопа где Атлас окреће свод посут звездама, близу вода куда залази Сунце.

Уколико се овим путем иде ка једном античком мосту, нарочито се чини значајним да реч Друбетис- Дробета, дачког порекла, означавајући место Трајановог моста на левој обали Дунава, изворно значи раздвајање. Према једној верзији, Херкул је раздвојио копно, а према другој спојио обале Океана Потамос. Раздвајање вода реке на два дела острвом Шимијан, код тзв. Трајановог моста, како би се премошћење пре могло извести, уклопиво је у мит о Херкуловом подвигу. Било како било, у рубном пределу између царства светлости и таме, каквим се у митском памћењу представља Ђердап са својом Гвозденим вратима, појам моста обухватао је и модел премошћења баријера на путу душа смртника до вечних станишта. Траг тој причи можемо назрети и у веровању становништва данашњег Кључа- Кладова о брадатом старцу- Мошу- водиоцу душа умрлих. Препрека на њиховом путу у виду велике воде премошћује се уским брвном, такозваним Рајским /Јелесејским/ мостом. Уколико се ради о праведнику мост, иначе узан као длака, из корака у корак се шири, али већином то није случај, те душа пада у воду "Јад"- чистилиште, где проводи највише седам или девет година, да би потом наставила пут. С.Зечевић бележећи ово веровање, истиче паралелу са староиранским предањем да се до света мртвих долази уз помоћ водиоца душа Сраоша, преко провалије иза кавкаског врха Елбруса, премошћеног длаком, тако да су грешници падали с моста да би били подвргнути очишћењу.

У другој верзији, практикованој међу Тимочнима до данашњих дана, како је записао Д.Крстић, на улазу у Рај налазе се Рајска врата, а после њих је мост узан као сламка. Душу покојника на путу прочишћења води особа чији штап сија као сунце. Испод моста налазе се казани у којима кипти вода, у њих упадају грешници (43). Становништво источне Србије и са влашког и српског говорног подручја чува веровање да су Рајска врата отворена "од Великог Четвртка до Тројичиног дана, и даље до првог уторника по Духовима", када су душе умрлих слободне, те могу видети своје подушје и вратити се радосне у рај или на светлост, ако су дотле биле у тами. У Хомољу се још увек могу запазити брвна обмотана шареним тракама, постављена преко поточића, како би душе покојника лакше савладале пут прочишћења.

Према Масперу, код Персијанаца душе умрлих морале су прећи преко Ситастог моста- добра душа би доспела до друге стране где би живела у срећи са Ахура Маздом до краја времена, а зла душа не би успела да пређе и падала би до оне дубине која је одговарала степену њене злобе; то је био амбис таме и страхоте у којој би осуђена душа трпела муке до краја света (44). Оваква предања и данас живе међу становништвом Кладова и околних села а тврђаву са персијским називом Сузијана Прокопије је затекао почетком VI века на Дунаву, вероватно у атару данашњег села Корбово. Ђорђе Јанковић сматра да је назив тврђаве у вези с персијским градом и покрајином сличног имена, те да су становници подунавске насеобине пореклом из неког места истог назива са границе Јерменије и Персије (45). На седамдесетак километара далеко од овог места, на другој обали Дунава, у близини села Баиа де Арама, постоји једно величанствено дело природе које и данас, као и много столећа пре, људи називају Божији мост у Понору- симбол наде у божији опрост и спасење.

Слична веровања везана су за римске култове. Позивајући се на Валерија Максима, Аурелије Августин приповеда о спору поводом чедности девице весталке, решен тиме што је водом из Тибра налила сито не проливши ни капи, а много столећа касније на подручју Зајечара распрострањена је приповест о старцу осуђеном да воду са извора доноси у ситу, коме ће притећи у помоћ војник обложивши "посуду" воском. Права на сличну асистенцију, како сведочи Платон, немају безбожни и неправедни, приморани у Хаду да "у ситу носе воду" (46).

Хришћанска вера иде корак даље када учи да у Хад силази обожена душа, да би, "као што је онима који су на земљи засијало Сунце правде, тако и оне који су под земљом и који пребивају у тами и сени смрти обасјала светлост, те као што је онима који су на земљи Господ благовестио мир, доносећи заробљенима ослобођење а слепима повратак вида, и као што је онима који су поверовали постао узрочник вечног спасења, а невернима изобличавање њиховог неверја, тако је било и са онима кој су били у Хаду: Да се у Име Исусово поклати свако колено што је на небесима и на земљи и под земљом; и тако, пошто је разрешио оне што су од века били оковани, устао је опет из мртвих творећи нам пут за спасење" (47).

Локалитет Гламија, с почетка Нове ере, пар километара низводно од Трајановог моста, налазиште је велике маслинастозелене стаклене чаше декорисане рељефним мотивом воштаног пчелињег саћа. Њена највероватније сакрална намена приношења дара божанским силама, блиска је значењу мотива воштаног моста у прастарој песми Женидба Сунца са Месецом, забележеној у

тимочкој регији. "Време нам је, можда је и прошло", речи су упућене Сунчевој невести - Луни, која га условљава следећим задатком: "Да идеш, и кад до мора стигнеш/ да направиш мост од воска/ са девет стубова, а на крају моста/ гвоздене лестве са пречагама од челика/ и закачи их на небеса,/ по њима се попни до Господа Бога/ код старца Адама и старице Еве,/ њих да упиташ/ па како буду рекли, тако ћемо учинити (48). Символизам космичке свадбе као посвећења, односно уздицања кроз имагинативну- преображену лунарну свест и инспиративну- преображену сунчану свест, приповеда нам о "путу сједињења воска и гвожђа" у интуитивној свести, тако "да буде Бог све у свему" (49). Други случај "сједињавања" метала и воска на подручју Гвоздених врата, знан је из процеса израде праисторијских бронзаних секира, чији је воштани модел облаган глином, да би восак, улевањем течног метала уступио место будућем чврстом сечиву.

У староседелачким сеоским породицама из дела ђердапске регије названог Крепољин- баштиницима културе преношене кроз веровања Трачана, Дачана, Гета и Келта- сматра се да душа умрлог одмах одлази у Рај, без морања да се после 60 година поново заодене плаштом телесности, уколико буде испраћена посебном обредном песмом- Петрекатура- која садржи опис рајског моста: "Мост је танак као конач./ Као колски траг је широк,/ Колики је оков точка,/ Преко њега сви пролазе./ И стакласт је а и клизав,/ Четвртасто је отесан./ Јаој, Боже, опасан је" (50). На обредним колачима у време ускршњег циклуса у Звижду намењује се посебан хлеб, справљен да траком теста приказује брвно преко кога душа прелази у други свет (51).

О сличности таквих посмртних обреда са обичајима далеких цивилизација, на упечатљив начин говори импресија Е. Јовановић-Масон: "Гледам фотографије старих, али постојећих обичаја у влашким селима источне Србије и схватам да су исти такви записани клинастим писмом у стену петнаест векова пре Христа! Исто као код Хетита душа се чисти пролазећи испод ватре, кроз прокоп у земљи и то крај реке, јер су ту божанства која брину о души. Видим стару Влахињу како је заболо штап у земљу, покрила га платном, платно залила водом и призива душу умрлог. Дословце преписано од Хетита." (52). Хетити, пореклом са простора Анадолије, срушили су вавилонску државу Хамурабијевих наследника, достигавши врхунац моћи у Тринаестом веку пре нове ере. Њихов законик из тога доба у две стотине одредаба знатно ублажава систем санкција установљен од стране Хамурабија, што би имало значити лакше премошћење на стази савладавања грехова, до божијег милосрђа.

Како су и велике космичке силе путем стилизованог прелаза преко воде путовале у својим походима небеским и земаљским просторствима, леп пример даје писац Милорад Павић дарујући незаборав сентенци "Време долази с југа и прелази Дунав на месту Трајановог моста" (53), а изузев у персијском и римском миту, сито је као предмет у коме је поникао "по други пут рођени" Дионис и у предањима на подручју Грчке носило симболику прочишћења. Његов отац Зевс доделио је своје име двома насебинама на Дунаву, од којих једној уз данашње Кладово, отеловљено у речи Занес, што би требало схватити као синоним за божанску светлост и чистоту. Такав назив припадао је и бронзаним статуама са ликом Зевса, највећег међу боговима, чију су израду као заветних дарова морали платити такмичари на Олимпијским играма јер су, прекорачујући правила

надметања, желели да се незаслужено примакну небеским божанствима, Платоновим учитељима мудрости (54). Подунавски Занес налазио се у непосредној близини острва Ада Кале, званог и Саан /што може имати исти корен као Занес/, познатог по томе што је сматрано местом настанка прве маслине. Зато се у грчким предањима помиње да је Херкул из земље Хиперборејаца пренео дрво маслине на Олимп, да би се од његовог лишћа плео победнички венац, полаган на главу победнику игара, који би се за ту прилику пео на бронзани треножац какав је нађен и у близини Занеса, а данас се чува у Археолошком музеју у Кладову (55).

Данте Алигијери учи нас да су Херкулови стубови означавали границу између насељеног света и пустих предела, опомињући бродаре да даље не плове, што би, код схватања да и сам човек за себе чини једну барку опточену ребрима, требало носити поуку да се управо ту налазе и границе људског знања. Кроз Одисејево ждрело, песник упућује речи: "...Браћо, што поднете доста/ патњи, западу стигосмо до краја./ Још мало дана којих нам преоста,/ пођимо изван сваког домашаја,/ земљи без људи право у сретање,/ путању пратећ сунчевога сјаја./ ценити знајте ваше људско стање,/ саздани нисте к'о дивљаци худи,/ већ да врлину стекнете и знање (56). Код Ничеовог Заратустре међутим, човек је уже изнад бездана причвршћено између животиње и натчовека, "оно што је велико у човеку је да је он мост, а не сврха; оно што се у њему може волети то је да је прелаз и силазак" (57). Управо је човек симбол начетог времена, космички стуб царства небеског, земаљског и подземног, са мисијом жртвовања прошлости на олтар заборава.

БИК – СВЕТА ЖИВОТИЊА

Света животиња Атлантиђана- бик, био је предмет жртвовања Посејдону од стране десеторо краљева сваке шесте године, будући да представља симбол његовог такмаца Зевса. И у другим срединама ова животиња ужива велики респект. Тако су стари Египћани сматрали да се Озирис, заштитник култа жита-свете биљке коју је пронашла његова сестра Изиди- њени су знамени месечев срп и клас жита- преобратио у бика, а по предању Озирис је водио борбу са својим братом Тифоном- Сип(оном), божанством зла и таме, сазданим од сплета змија, присутним и на фигурама откривеним у Лепенском Виру и са магарећом главом, каква је представљена на античком сакралном предмету са локалитета Чезава- Ђердап. У имену божанства Асираца и Феничана могло би бити скривено порекло назива места Сип, смештеног уз речне канале из прадавних времена. Ово поготово из разлога који Н.Денсусиануа наводе тврдити да се митски бој између Озириса и Тифона одиграо на обронцима Карпата, где се иначе налази и насеобина Сип (58).

По богу таме у антици се гвозђе називало Тифоновом кости, што би могло дати потпунији смисао изразу "гвоздена врата". Његово име било је синоним за неко снажно и превентивно обуздавање, противљење или мењање. Не чуди ни помињање бога Тота на једном натпису пронађеном крај Караташа, будући да је његов култ познат по мистеријама "црног обреда", донекле сличним обожавању Кибеле трансформисане у црни камен, представу препреке на улазу у подземни свет, каквим је пролаз дунавских Гвоздених врата обиловао. Тот је код Египћана био и божанство Месеца а његовим именом означаван је, попут Јанусовог у Римљана, почетни месец у години. Утолико је интересантнија коинциденција да два бога из великих религијских система са истоветним улогама мерилаца временских почетака, егзистирају на подручју Гвоздених врата.

Озирис је владао свим земљама од извора Дунава до Индије, те се не треба чинити изненађујућим његово присуство на Ђердапу, нарочито у виду свете животиње- бика. С.Гацковић на основу истраживања обичаја у културама Влаха и Торлака североисточне Србије, закључује о идентичности поступања Изиде у миту о господару стварања Озирису и обредних радњи, још увек заступљених у овом делу Србије, кроз "повојнице" за дете или младог Бога, или повијање заборављеног божанства оличеног у деблу бадњака мушком кошуљом- извукавши Озирисово тело из ковчега сраслог у велико стабло (стуб), обмотала је стуб платном, како су то и Јевреји чинили са својим Ашерима, наговештавајући ускрснуће принципа Добра- Озириса (59).

Стотинак километара од Кладова удаљена резиденција римског владара Галерија, саграђена на локалитету Гамзиград почетком Четвртог века, у оквиру пода сале за ручавање садржи прекрасан мозаички приказ бога Диониса. Зевсов син седи на гозби са пехаром вина у подигнутој десници, окружен лежећим леопардом и лозом. У пределу стомака оцртавају се силуете главе једног бика. Владар света богова Зевс, односно Зеј, како правилнијим сматра Милош Ђурић- значи: Зеј цар-,

за свог наследника по орфичком миту одредио је управо Диониса. Исти мит му, оличеном у белом бику, придаје значење Нове године. Бежећи пред Титанима који су га даривањем огледала намамили себи да би га уништили, како је то Хера од њих захтевала, Дионис се, не би ли им умакао, претворио у бика. У овом облику Титани га растржу на комаде и једу, али његово срце Атина спашава и предаје Зевсу-Зеју, који гутајући га ствара "новог Диониса"- уводитеља законитости и правног поретка међу људима. Због свог злочина Титани су громом претворени у пепео из којег је изникао људски род, делимично са добрим особинама наслеђеним од Диониса, а делом са лошим, пореклом од Титана. Отуд дуализам душе и тела (60).

На сличан начин и Трачани су исказивали приврженост вери у бесмртност духовне енергије коју су ослобађали комадањем човечијег тела. Такав случај забележен је у садржају гроба откривеног у близини бугарског града Казанлика . У његовој унутрашњости похрањени су остаци човека који је, тачно као у орфичим митовима, био раскомадан на делове, тако да су пронађене само нога, руке и доња вилица, а покрај њих 682,5 грама тешка маска трачанског владара из Петог века пре Нове ере Сеутуса III, изливена од 23,5 каратног злата, коришћена као посуда за испијање вина, симбола божанске енергије (61). Познато је да су Хикси божанство ватре, сунца и коња славили под именом Сеут.

Место налажења израза обожавања Диониса као родоначелника поретка и праведности, гравитирајуће регији реке Тимок, у античка времена називане Тимак, са именом изведеним од "thymos" - "целовитост свих човекових својстава и његове чврстине", локализована у срцу и дијафрагми, могло би указивати на један покушај остварења праведног друштва, везан за култ Посејдоновог сина Тималка /"снага поштована од човека"/. Паусанија приповеда да су, када је Агаменонов син Хиперион, краљ Мегаре, због своје похлепе и осиноности погинуо од Сандионове руке, грађани одлучили да њима више не влада појединац, већ да заведу изборну управу и да се редом једни другима покоравају. На њихово питање Делфијском пророчишту како Мегарани могу остварити напредак и благостање, одговорено је да ће им бити добро ако буду доносили одлуке "већином"- "плеионес"- што је и еуфемизам за покојнике. Схватајући суштину поруке као потребу за заштитничким моћима земних остатака Тима(л)кових, подигли су Већницу над његовим гробом. Из таквог веровања проистичу учестала предања о трагању за гробовима хероја и њиховом премештању са једног места на друго, како би се обезбедио жељени успех или просперитет заједнице (62). На сличан начин Атлантиђани у својим процесијама приликом ритуалног жртвовања бикова, специфичним обредним радњама у односу на срце и крв свете животиње, одају приврженост начелима поштовања закона и правног поретка почивајућег на божијој промисли.

Један Дионисов гест да се тумачити као "претварање награде у казну". Његов некадашњи учитељ, сатир Силен, у време сукоба са краљем Мидом, био је заробљен и доведен пред владара Бригијаца/ Фригијаца. Живот је сачувао причајући му чудесне приче о Атлантиди " на којој има сјајних градова насељених срећним становницима циновског стаса, који дуго живе и имају изванредно друштвено и правно уређење". Пошто је, за награду, пуштен да се врати својима, Дионис у жељи да захвали за добар однос према Силену, на питање какву би награду волео, од Миде доби одговор- "Учини да се све чега се дотакнем претвори

у злато". А.Гамс мисли како је на овај начин Дионис казнио људску гордост и пороке, одакле вероватно и знаменита јеврејска сентенца да Бог често кажњава људе испуњавајући њихове жеље, за разлику од хришћанског православља које сматра да Бог не кажњава људе, већ то они сами чине, додуше уз његово допуштење (63).

Сличан детаљ препознатљив је у анегдоти за којом је локални хроничар посегао не би ли осликао менталитет становника Кладова с почетка Двдесетог века. Када је Александар Македонски "на врхунцу свог земаљског сјаја" зажелело пред једним филозофом показати своју величину, понудивши Диогену да задовољи сваки његов прохтев, уследило је по владаочев ауторитет поражавајуће тражење, да му својом сенком не заклања Сунце: "И заиста народ из овог краја као да је свакога дана слушао предавање о Александру и Диогену, о којима није никад чуо нити ће чути, из тог предавања прихватио је за себе Диогенов начин живота" (64).

Черечење и прождирање Диониса преображеног у бика, али и раздавајање судбина његовог срца и тела пред налетима Титана, има још једно симболичко значење: Зевсовом сину намењена је улога дељења целина и раздвајања облика. Јулијан /331-363./ у "Химни краљу Хелију" дајући за пример у чулном свету ваздух и воду као везу између крајности ватре и земље, сматра да се крајњи узроци, претходећи телима и раздвојени од њих, носећи зачетак рађања а да сами нису рађање, спајају у краљу Хелију, сједињују Зевсову стваралачку моћ, Аполонову складност енергије и Дионисову одељену стваралачку функцију (65). Овај римски владар из рода Флавијеваца, упамћен између осталог по томе што је севши међу сенаторе јавно изјавио да ће закони које прогласи и римског цара обавезивати, налазио је природним да слику древне врлине, поред Грка, чувају и припадници других народа- Сиријци, Арабљани, Келти, Трачани, Пеонци, али и између Трачана и Пеонаца ситуирани Миси "који живе на самим обалама Истра, одакле потиче баш и мој род" (66).

И у иранским култовима, практикованим такође на ђердапском делу Дунава, о чему сведоче рељефи Митре са биком, пронађени у старој Текији, ова животиња има статус свете. Попут Римљана, потоњи али и пређашњи житељи ђердапског Подунавља, укључујући Србе, посебно поштују сазвежђе Великог Медведа, називано: Волови, Волари, односно Волуари. Његових седам звезда припада богу Волосу, Велесу, господару стада и људских душа, чије име носи село Велесница, лоцирано уз Дунав десетак километара низводно од Кладова. Место крај Сипа на Дунаву, где су се по народним веровањима очуваним до средине двадесетог века, сакупљале натприродне силе, носило је назив Воловска бара, у непосредној близини античког *Caput Bovis*. У насељу Кривача, атар Голупца и данас живе приповести о натприродним својствима ових животиња. Легенда о Милошу Обилићу казује: "...Виде Милош где почини грех јер је устрелио свето биће, те реши да сагради манастир не би ли грехе искупио. Науми да покајницу гради у оближњу, на неком врху, које беше голо и видно са свих страна, те наложи слугама да догнају запрегу и дете пребаце тамо. Ови то учине, али кад кола да покрену-запрега се не помера; шибали, ударали, викали, бичевали: волови ни макац, као да су кола каменита. Пошље Милош слуге по другу запрегу и удвоји вучу-ништа; трећи, четври, пети пут-ништа; дотерали и девети, опет ништа! Милош паде од

умора и усни сан, и у сну глас му каза да се неће моћи док не нађе пар волова-близанаца, и то јунце вране, непрезане. Скочи Милош те посла слуге на све стране да такве јунце траже. Ови их на крају нађу у неком селу, и чим их упрегну-кола их покрену" (67). Митски јунак Милош сматран је супститутом Месеца, бивајући пастир на земљи, као Луна међу звездама. Његово порекло изводи се од Црне мајке, божанства подземног света, од чијег млека је црпео надљудску снагу. О томе сведоче приповести забележене у ђердапском залеђу: "Како је Милош чобанин добио снагу", "О имену села Црнајке и Милошу", "Милош чобанин и Турци" (68).

Окружење Велеснице, према Брзој Паланци, богато је налазима камених остатака античких приказа говеда, било као фрагмената рељефа или монументалних мермерних фигура. Из новијих времена, другог и трећег века нове ере, датирају статуе сиријског култа Јупитера Долихена на бику (69). Нарочито је важно да су у атару овог села пронађени керамички амулети у облику стилизоване воловске главе и рогова из периода старијег неолита, који имају паралеле у Лепенским виру (70). На 29. Велесовој таблици, откривеној почетком двадесетог века на тлу Русије, угравирано је предање о владару душа: "А ноћу Велес ходи Сварогом /Небо/ по млеку небеском до својих здања, и зором нам Врата свога храма отвара". У словенској митологији, он је и бог Сунца и вегетације, а познији извори знају га као господара подземног света.

Један стари персијски спис, описујући начин досезања права припадника аријевске расе уз гранична подручја царства, управо бику придаје атрибуте њиховог заштитника- Господара мудрости- Ахура Мазде:

"За време владавине Каи Уса беше неки бик чије тело добри духови-јазати-учинише чудесним. Сваки пут кад би избио спор око граница између Ирана и Турана, повели би овог бика и он би показао тачну линију. Како су Туранци завидели Каи Усу што поседује то чудесно благо, решише да униште бика. Враџбинама и чарањима они успеше да окрену дух Каи Уса против бика. Каи Ус заповеди једном ратнику по имену Срит: "Убиј тог бика!" човек пође да то изврши. Ево великог чуда које беше обелодањено о овом бику, како говори Религија-Бик му каза моћним гласом: "Не убијај ме, о Срите Седми! Ова стада ће се за то осветити: Заратустра, најправеднији међу живим бићима, доћиће и казниће твој злочин према Религији... Мада мислиш, о глупи Душе: "Добићу све убијајући", нећеш ништа добити убијајући, јер си ти неспособан да учиниш да ми умремо у тој мери, да не можемо да се вратимо у бића." (71).

Недодирљиве границе између Бога и човека детерминисане су кривицом, казном и наградом. Знамени ове културе итекако су видљиви у регији Гвоздених врата кроз богате археолошке ископине а Заратустрино учење било је и Платонов узор, те жртвовање свете животиње од припадника старог народа могло би значити ослобађање атрибута праведности, похрањених у божанском бику, тако неопходних за просперитет једне цивилизације са знаменима златног доба развоја људског друштва.

Персијанци су природу доживљавали као храм, за шта је регија Гвоздених врата сигурно погодно место, а управо поводом претећег савеза Дачана са дунавског залеђа и Парћана, Трајан се концем првог века одлучио за ратни поход на Дакију. То је као крајњу консеквенцу имало насељавање припадника римских легија пореклом из Азије, приврженика култова Митре и Ахура Мазде на подручју

Ђердапа, чија су светилишта идентификована у Трансдиерни, Понтесу и Егети. Такви процеси одвијали су се и у време владавине династије Севера, па не чуди да су, како указују археолошка истраживања, међу становницима Подунавља били потомци Сиријаца избеглих овде после пада Палмире и Дур Еутопаса 270. године.

О Трајановој опчињености златом, али и о интензивним дачко-парћанским везама говори део преписке са Гајом Плинијем Млађим, путем које га овај извештава да је пронашао извесног Калидрома, римског роба, заробљеног од Сусага у Мисији, да би га потом Децебал послао на поклон парћанском краљу Пакору. Упућујући избављеног роба Трајану, Гај Плиније Млађи шаље му с њим на дар и груменчић злата за који је овај тврдио да га је донео из рудника у Партији (72).

У близини Сипског канала римски историчари учили су постојање војне насеобине Капут Бовис- Говеђа глава, што би могло указивати на постојање приповести из старих времена, попут оне о Герионовом стаду, догнаном од стране Херкула на обалу са острва Еритија-Saan-Ада Кале- Гад, или пак о старој популацији која је исказивала још у даљој прошлости посебно поштовање према овој животињи. Нарочиту знатижељу, али и машту последњих година поспешује чињеница да су управо ту, на обали реке уз антички Капут Бовис, пронађени огромни рогови праисторијског говечета (73). Ђердапско залеђе пак крије сећање на најстарију цивилизацију која се бавила производњом бакра. Локалитети Бело Воде и Огуљена падина/ Фаца Белит код Петровца на Млави чувају најстарије доказе о припадницима Винчанске културе који су ту пре 7000 година били металурзи. Археолози су пронашли винчански чекић за обраду метала, калуп за длета, керамичке фигурине са приказима бикова који су уживали посебан респект чланова неолитске заједнице са ових локалитета.

Попут божанстава, тако су и изрази појединих њиховх својстава у чулном свету, у датом случају бик као света животиња, имали своје парњаке. Код Атлантиђана то је могао бити слон- симбол "старачке", наслеђене мудрости и ненасилне унутрашње снаге, услед околности да се његове кљове, односно рогови- како се мисли у антици - спуштају одозго надоле, везујући се за славу подземног света богова, за разлику од бика чије рожнате израстине свој раст усмеравају ка небеским силама. Обе творевине периодично опадају, симболизујући циклични ток кретања времена, а под дејством ватре, специфичног енергетског израза Светлости, могу попримити другачији облик. У непосредној близини Трајановог моста код Кладова, пронађен је већи број бронзаних фигуралних представа слонова, а то би могло бити знамен на изнети начин поштовања култа цикличних кретања (74). Потпора нашој тези о везаности рожнатих творевина усмерених ка небеским сферама за божанство светлости, а оних које расту ка земљи за божанство света сенки, дала би се наћи и у веровању Римљана, уколико се оно стави под призму питагорејске теорије о цикличним токовима живота, да у сазвежђу Козорога и Рака на небу постоје двоја врата: "Сматра се да код њих душе умрлих с неба на овај свет долазе и да се с овог света на небо враћају- зато се једна зову људска а друга божанска" (75).

Врстан познавалац грчких митова Роберт Гревс мисли да се египатска легенда о Атлантиди, такође позната и као народна прича, не може свести само на обичну маштарију, те указујући како се Платонова верзија Солонових сазнања

заснива на познијем предању, налази довољним за прихватање хипотезе о њеној локацији на Криту тек пар подударности: "Неколико детаља у Платоновој причи, као што је жртвовање бикова на стубу и уређаји за топлу и хладну воду у дворцу Атланта, потпуно доказују да су описани Крићани а не неки други народ" (76). Уз резерву да су родоначелници Крићана, Пелазги живели на подручју Ђердапа, стоји чињеница да, изузев што је и у непосредној близини Ада Кала, на месту Ђеврин било извора топле воде, затим код античког утврђења крај ушћа Бољетинске реке у Дунав, али и огромних резерви вода врло високих температура испод великог подручја подунавских кладовских насеља Милутиновац и Брза Паланка, и што у већем броју случајева у овоме крају наилазимо на реликте посебног значаја бикова, има још обиље аргумената опредељујућих да подударностима из приповести о Атлантиди и далеке прошлости Ђердапа, дамо равноправно место, ако не и предност у односу на друге верзије распрострања мита о златном добу људске прошлости (77).

У Борхесовом виђењу ствари, сумрак Римске империје на обале Дунава донео је секту анулара или хистриона, која је ширила учење да се не може догодити у садашњости оно што није већ било у прошлости, или неће бити у будућности, почивајуће на тврдњи да нема разлике између горњег и доњег света, односно да земља утиче на небо, зашто и јесте Демостен проповедао прочишћење блатом, практиковано у орфичким мистеријама (78). Јесу су ли водени наноси ове горопадне реке један велики мит изнова улили у њене стеновите ђердапске обале?

ПОСЕЈДОН – ГОСПОДАР АТЛАНТИДЕ

Крајем деветнаестог века Феликс Каниц приликом разгледања прве Трајанове табле у Ђердапу, из 100. године нове ере установио је: "Овај споменик уклесан у стену на српској обали налази се наспрам угарске Оградине. Табла је од војног пута, усеченог у стену, до касетиране надстрешнице висока четири метара, а са ивичним украсима широка осам метара; поље с натписом високо је 1,62 метра, широко 3,57 метра, а његов рам, који на ужим странама прелази у 0,83 метра широке троуглове носе два крилата генија праћена делфинима" (79).

Грчка митологија памти да је пред Посејдоновим насртајима Тројна богиња Месец, називана Амфитрита уточиште нашла на планини Атлас. Један од гласника, од Посејдона јој послатих, био је у лику делфина, способног убедити Амфитриту да удовољи Посејдоновим намерама. Амфитрита се јавља и у облику псоглаве богиње смрти Хекате, какву представу имамо на једном коштаном предмету са Лепенског Вира. Хеката је и ноћна богиња чаролија, што лута са душама умрлих, праћена стишким псима. Иначе делфин- краљ међу рибама, као жртва метаморфозе изведене по Дионисовој одлуци, бива родоначелником доброте међу дотад злим Тиренцима (80). Остатке крупних кости водених немани и козорога, старе 29.000 година, скупа са фрагментима прастарог наковња-претече античких Гвоздених врата, археолози су 2005.године открили у тешко приступачној пећини, тик изнад места где је постављена ова Трајанова табла.

Са значењем наде у поновно рођење, Роберт Гревс забележио је веровање да се Јелисејска поља, део античког подземног света-Тартара, налазе на излазу из делте Дунава у Црно море (81), следствено чему би имало смисла северну границу Тартара, идентификовану са реком Стиг, мајком Силе и Власти, тражити у подручју ђердапског залеђа, и данас званом истим именом- Стиг. Као женски пандам богу Дагону, феничанском двојнику Посејдоновом, божанство доњег-подземног света еуфемистичког назива Баба, присутно је на улазу у област Ђердапа, кроз име горостасне стене Баба Кај, чиме је управо обележена гранична област њене владавине.

Познато је да је Амфитрита често боравила у овом рубном пределу подземног света, што указује и на Посејдонову присутност у близини. То се да врло ефектно уклопити са детаљем да према легенди, трећи део Дунава Истар извире из Ахиловог извора, са падина Карпата у близини Херкулових стубова, у реону Ђердапа, а на острву на крају делте ове реке налази се Јелисеј, по коме лута душа великог јунака. Веселин Чајкановић мисли да споменуто острво има исте карактеристике као и "Платонова Атлантида, која поседује све потребне

карактерне црте другог света...а у тај други свет треба рачунати и Хиперборејце, 'с оне стране северног ветра" (82).

На нашим просторима лик Ахила овековечен је рељефом који је Феликс Каниц видео у Великом Градишту- "Ахил вуче Хектора везаног за кола, са зидинама Троје у позадини " (83). Ахил слови за древног пелашког светог краља, сина богиње мора, који убија сина Мрачног духа године у опадању, у време зимске краткодневице. Обреди убијања светог краља сваке године у хомољским селима Србије садрже јаке корене ритуала, својевремено везиваног за Ахила.

За даља истраживања митске прошлости захвално би било детаљније анализирати повезаност имена Ис-тар, одреднице за водену богињу и реку, и место њеног утока у Црно море, Тар-тар, знајући да је њена сестра Ерекшигал била господарица света сенки. Не делимо олако изнета мишљења Луиса Спенса, попут оног да име града ЈС- келтски епоним за место ситуирано у близини Бретање, што се пише са ИС- чини скраћеницу од Атлант-ИС (84), но у склопу претходно изнетих детаља евидентна је повезаност господара вода и подземног света реком Истар, којом је Херкул отпловио са Герионовог острва Гада-Еритије-Ада Кале, до града Тартеса у Сунчевом златном пехару- барци, попут оне приказане на праисторијском амулету од бронзе пронађеном крајем протеклог столећа на обали Дунава у Ђердапском предворју, код Старог Костолца (85).

На прамцу овог "костолачког бродића" налази представа Посејдона у виду коња, животиње коју је по легенди управо он створио. Дивни бронзани коњ из другог века пронађен је на Дунаву, локалитет Дијана, као и фигура Нептуна са делфином на руци. Коњ има значајно место и у персијском предању. Када је Пурушасп на наговор злих духова покушао уништити пророка Ахура Мазде-Господара мудрости, тако што би био смрскан под ударом копита побеснелог крда "коњ са најснажнијим копитима и жутиим ушима беше први. Пође први, пре челног коња, и заустави се пред Заратустром. Чувао га је целог дана, држећи остале коње далеко од њега. Дошавши први, оде последњи" (86). Родоначелник породице Спитама, из које потиче Заратустра, био је Хаекатаспа-"перач коња". И први изасланик Ахура Мазде праведни Сраоша, преузевши од сунчаних божанстава знамења оружје и коње, бива светом ношен од четири блистава ата без сенке, "бдијући над уговорима Лажи и Светога Духа" (87).

О боравку Посејдоновом у граду Ег, чије име чини и корен назива античке подунавске насеобине Егете, али и кћери речног бога Асопа, Егине, Хомер пева: "Одмах се спусти оданде (са трачког Сама) с неприступног планинског врха/ кораком брзим, а горе високо се тресле и шума / све под стопама божјим Посидона кад је корач'о./ Трипут коракне ногом и четвртом стигне до циља,/ у граду Егу, где двор му у морској лежи дубини/ славан, и златан, и блистав, и саздан да вечито траје./ Онамо стигавши он медоноге упрегне коње,/ брзе к'о ветар, грива на врату беше им златна;/ потом се у злато он обуче и прихвати блистав/ бич од злата исплетен и на кола попне се своја./ Погна уз таласе коње, и весело стану се под њим/ играт"животиње морске, познајућ' свога владара,/ све се од радостти море расклопило, коњи су брзо/ летели, није се медна осовина сквасила нигде,/ коњи лакоскоки њега доведу до ахејских лађа" (88).

Римски војсковођа Марко Крас 29. године пре нове ере приликом похода на Мисију освојио је територију Сегетике, за коју се углавном претпоставља да се

налазила у реону притоке Дунава Цимбрице. Свега пар десетина километара узводно, област данашње Брзе Паланке, постојало је и подунавско насеље Егета за које има основа сматрати да своје име дугује богињи плодности Сегетији. То такође указује на могућу повезаност са Гетима, племеном као и Трачани, толико блиским Мисији, да има гледишта да је Мисија тек географски појам подручја насељеног мешавином ових двеју етничких група. Један сачувани фрагмент дешавања из времена Красовог похода илуструје обичај становника Мисије да пред битку својим боговима жртвују коња, прастари Посејдонов знамен, не би ли атрибуте једног таквог божанства задобили за себе. Пред налет моћних римских легија, они "сместа заклаше коња испред бојног реда и заветоваше се да ће утробама убијених вођа почастити и богове и себе" (89). Други пример из истог окружења показује инверзни процес сједињења људске и божанске енергије. Краљ Трачана Диомед хранио је коње људским месом. Због тога је од Херкула био кажњен тако што су га, скупа са Семелиним братом Полидором, коњи раскомадали. Платон у "Федру" описује наднебески свет идеја, доступан не чулима већ путем умног разматрања, који походе Зевс, војска богова и демона и поворке душа које ту бораве већ пре своје земаљске егзистенције: "Душа пре рођења личи на возара (= ум) који управља двама крилатим коњима (= срцем и вољом). У богова возар и оба коња су добри и племенити, а код људи возар има људску природу, а од коња један је леп, добар и племенита порекла (= срце), а други има супротне особине (= воља). Душе у својој преегзистенцији прате богове у поменутом обилажењу, али се само одабране могу за тренутак уздићи са боговима у онај наднебески свет, и ту се, гледајући идеје, нахранити истином, па се вратити на своје место. А која се душа "кривицом возара" напуни заборава и злоће, та губи крила, пада на земљу и улази у какво тело." (90).

Посебан значај божанства оличеног у коњу огледао се дуги низ столећа у Текији на Дунаву кроз обред разговора са духовима сила подземног света. Последњи такав случај забележен је почетком 20. века, када би, као и његови далеки преци, сваке године у недељу пред Тодорову суботу један мушкарац падао у транс. Био би полагао на белу простирку у највећој соби своје куће, а од улаза у двориште до кућног прага полагао је на земљу бело платно. Након што би особа обдарена овом моћи завршила разговор, добијајући одговоре на питања попут оних где је нека ствар сакривена и како до ње dospети а да се не навуче проклетство на пород, шта коме од мртвих треба дати за подушје и сл, невидљива сила би се, као што јуе и дошла- уз застрашујући топот, враћала у непознато. Мада нико од укућана никада није наложено платно у дворишту згазио, оно би након окончања обреда било ишарано траговима коњских копита (91)

Управо на делу завршетка пута бистре воде, потичуће из извора смештеног у посуду блид по којој носи почетно име Блиндерија, пролазећи каскадама низ подручја Алисар са изграђеним млиновима, чија је заштитница нимфа Егерија, у близини античког насеља Егета, и данас се својом лепотом размеће висока прелепа стена са ликом коњске главе. Као да подсећају на древну приповест о Хиполитовом страдалништву, када је возећи коњску запрегу, лажно оптужен од Афродите, по Посејдоновој наредби страдао под копитама, из водених таласа насталог, разјареног бика. Ипак уз Дијанину помоћ, Хиполит бива враћен од Капије смрти и предат нимфи Егерији да, симболизујући светлост која се прелама кроз бистру

воду, уз њу живи непознат и усамљен под именом Вирбије. Хиљадама година касније, неуморни трагачи за античким златом у окружењу Егете, данас Брзе Паланке, и даље настоје да приче о вретену од злата- Амфитритином обележју, златној преслици на којој је Суђаја испрела нову нит Хиполитове судбине, и златним колима којима је јездио овим пространствима, преточе у стварност. Ако су у бику персонализована начела правде у датом случају била злоупотребљена вољом једног бога, онда је разумљиво инсистирање на "усамљености и непознатости" одређеног вида божанског милосрђа, исказаног превазилажењем слабости својствених нижим бићима, ношеног пламеном Дијанином светлошћу до злом неукаљаних водених пространстава. Што се трагача за златом тиче, занимљиво је да се у источној Србији, као индикатор места налажења племенитог метала, земаљског израза светлости, и данас користи траг ватре остављен у пепелу сагорелог дрвета: "Уочи дана одређеног за копање, на месту на коме се по предвиђањима налази закопано злато, трагачи тле засипају пепелом у кругу од два метра. Сутрадан се означено место проверава утврђивањем да ли је у њему отиснут нечији траг. Уколико се пронађе отисак људског стопала, ту се не сме копати, да неко не би настрадао. Ако се појави животињски траг, може се слободно копати, али тек пошто се на том месту закоље животиња коју ће копачи потом испећи и појести. Приношењем жртве, више силе би биле задовољне и допустиле да се злато пронађе" (92).

Присутво, како каже Платонов извор, врховног божанства Атлантијана, Посејдона у регији Ђердапа уочљиво је још на једном примеру. Због љубави са њим, љубоморна Атина је Медузу претворила у крилато чудовиште, способно да људе преображава у камен. Када је Персеј убио Медузу, из њеног тела изникла су Посејдонова деца- крилати Пегаз и Крисаор. Камеја са приказом Медузе из Трећег века нове ере, заједно са фигуром Нептуна-Посејдона, представљеног са трозупцем и рибом у руци, нађени на локалитету Дијана код Караташа, сврставају се у најлепше експонате Археолошког музеја Ђердапа у Кладову, живо нас подсећајући како је Медузин убица Персеј, син Зевса и Данаје и праотац Персијанаца, показујући њену одрубљену главу, окаменио Посејдоновог сина Атланта, преобразивши га у планину Атлас. И овај Медузин лик има сплет змија, симбола хтонских сила, које се до данас доживљавају као бића која комуницирају с људима. У селу Волуја, ђердапско залеђе, још 2006. године живи старац који "познаје њихов језик". Како се овде верује, он има моћ наслеђену од предака, да звиждуком дозива змије или да их одагна уколико населе нежељено место (93).

Посејдоново обитавање на Ђердапу овековечено је именом горостасне дунавске хриди, ситуиране на месту које означава почетак краљевства Гвоздених врата- Баба кај- коњи, принчеви подземног света, како се назив даје протумачити путем прастарог влашког говорног извора.

АТЛАНТИДСКО БЛАГО

"Све сазнање је сећање"

- Платон, Менон-

Према Р.Гревсу, грчка слова Херкулове азбуке, чија су апстракција Херкулови стубови, односила су се на његово путовање у Сунчевом пехару-барци, којим је отпловио са Герионовог острва, а савладани владар био је чувар старог алфабета. Њиме је потиснута тзв. Азбука дрвета, везана за крваве жртве Кроносу-Време. Герионово стадо које је Херкул догнао на обалу, вероватно симболизује слова алфабета. Стубови са његовим именом у хришћанству су нашли замену у четири стуба на којима свет почива- четири јеванђеља, као четири стране света. Херкулова победа значила је забрану приношења људских жртава, уместо чега је уведен обичај жртвовања лутака са људским ликом (94). До данас је у Тимочкој крајини задржан обичај приношења на жртву лутке. У случају да се у једној породици током године десе две смрти а како би се избегла трећа, укућани као замену за треће лице праве лутку укрштањем два штапа, обмотаних на горњем крају у виду главе, а на доњем у облику панталона или хаљине. Лутки се даје име Стојан или Стојанка, "да би стала смрт" (95). Нешто слично практиковано је у старом Риму приликом сахрањивања цара. Године 337. у Константинопољу, изнад тела почившег императора постављен је воштани лик, једно време са атрибутима живог владара, да би ритуално био спаљен /замена за судбину владоца овековечену у знаменитим тартарским таблицама/ а леш је похрањиван у земљу.

Изузев жеље да се спречи брза смрт следећег владара, или симболично пропаст царства, обред спаљивања воштане лутке значио је успеће покојникове душе у залог божанству Сунца, односно ватре, док су силе подземног света биле "намириване" предајом "праха праху", инхумацијом тела покојника. На такав начин је извршено уздизање међу бесмртнике императора галског имена-Галерија 311. године у Ромулијани, код Зајечара: Галеријевој лутки била је намењена посебна ломача. Бугари из околине Видина такође приносе на жртву од конца створен људски лик- "мартичке", но са другачијим значењем. Током првог пролећног месеца у години, готово сваки становник Видинске области носи од конца начињену лутку око ручног зглоба, све до дана када угледа роду. Онда се као залог плодности лутка скине са руке и завеже за грану неког дрвета. На сличан начин у антици су о гране усред винограда качене Дионисове маске, за које је сматрано да, окрећући се на ветру, оплођују винову лозу. У другој верзији, такву улогу имале су лутке са ликом Аријадне, кћери богиње Месеца Пасифаје. Божанство плодности у

Дедаловој изведби било је представљено луткама које би висиле о гранама стабала воћа, да би родност била осигурана њихањем њихових удова на ветру. У Рудној Глави, до данас се на Ђурђевдан меси колач у облику људске фигуре, са шубаром и штапом, и намењује анђелима- чуварима среће у пастира. Некада је брашно за ову жртву морало бити просејано кроз сито од избушене јеленске коже, разапето на обручу од липове коре (96). Јелен у келтском предању важи за гласника између света богова и људи.

И легенда о избављењу Херкуловом из ждрела богиње Истар, кроз метафору о азбуци, тумачи се као његов подвиг отимања од воденог божанства права на приношење људских жртава, али и корак даље, овладавање од стране људи тајнама алфабета, дотад искључивом привилегијом богова. Другом приликом, људи су даривани овом моћи тако што је Атина, када је грађен брод за Аргонауте, уметнула у кобилицу хрстову греду из Зевсовог светилишта Додоне. То је учинило да је трагачима за златним руном дата могућност споразумевања са неживим стварима приликом великог подухвата-" 'Арго' је могао говорити".

Владар граничних подручја Хермес, чије обожавање је проистекло из култа светог камења у својој римској трансформацији, Меркуру, био је симбол за говор. Крила на његовој обући и шлему значила су да говор лети зраком попут птице, како то на диван начин репрезентује бронзана фигура из првог века нове ере, пронађена у Дијанином светилишту код Караташа. Из истога места потиче налаз каменог жртвеника посвећеног египатском богу писмености Тоту. У Цицероновом делу О нарави богова, спомиње се да је Меркур, убивши чудовиште Арга, побегао у Египат, где је Египћанима засновао законе и писменост, бивајући поистовећен са њиховим богом Тотом (97). Јер, "од крчих речи и слабих реченица треба да буде саграђен мост који ће непогрешно и неприметно пренети читаоца преко понора бесмисла и несвести у земљу живота и стварности" (98).

У близини Доњег Милановца, локалитет Власац, из Дунава извађен камени жртвеник са урезаним знацима за које се претпоставља да су део неког старог начина комуницирања. Као и на "сунчевом жртвенику" са свега пар километара удаљеног Лепенског Вира, и на овом записи постоје са обе стране, и то са сличним садржајем, "прочитаним" као знаци налик праузорима данашњих ћириличних слова П, Ф, М на горњој страни и П, Х на доњој, са пар усправних линија између, урезаних око 6000 г. пре нове ере (99). Ако прихватимо тезу румунских истраживача да је Атлантида обухватала данашњи део Европе омеђен Карпатима, и равницу и залеђе укључујући Дунав, онда се са овом причом доводи у везу налаз са обале реке Муреш- три таблице са места које такође у свом имену садржи свету реч- Тартарија. На глиненој подлози из око 5.000. године пре нове ере, како је то превео Б.Перлов, стоји сликовним знацима уписано: "НУН КА.СХА.УГУЛА. ДИ.ИДИМ КАРА 1"- "за време четрдесетог кнежевања у почаст бога Ша, старешина је ритуално спаљен. Он је десети по реду".

Ша(м)аш/ Бабар, син божанства Месеца, брат богиње Иштар, у Вавилонији је био бог Сунца, али и господар прорицања, па се још интересантнијим чини детаљ да се у русаљском ритуалу практикованом све до данас у ђердапском залеђу- Хомоље, са коренима у култу Богиње мајке и Диониса, на крају обреда изводи коло за време чијег трајања се три пута изговарају са магијским значењем гласови "ша" као обавезни део магијске формуле (100). Шамаш, "силни јунак, бог

Сунца" једини је био способан пловити преко Светског мора до Вода смрти, "које су пред далеким другим светом", како је пред свој поход у потрази за бесмртношћу упозораван краљ Урука Гилгамеш. Али, и један од назива Ахура Мазде је Аша, обележје исправног поретка, као божанско савршенство чији су космички и природни поредак само одрази. Такву димензију божанства можемо сагледати из чињенице да у Сузи, парњаку Сузијане са становништвом пореклом из ове области насељеним у време римске владавине на подручје данашњег подунавског насеља Корбово, пронађена црна камена стела, ту похрањена пре тридесет столећа као ратни плен из храма у граду Сип(ару), на врху садржи рељеф са приказом Шамаша у седећем положају приликом предаје Хамурабију знаменитог законика из 1680. г. п.н.е, чија је примена за више од хиљаду година надживела великог вавилонског владара. Из његових одредби сазнајемо да су богови, међу којима и Дагон, наложили Хамурабију "да прибави важност праву у својој земљи, да истреби поквареног и неваљалог, да спречи моћнога да угњетава слабога". Уколико су пак камен или дрво својим падом узроковали људску смрт, и овим делима божанске промисли досуђивана је "смртна казна" уништењем, намирења правде ради, исто као у ситуацији ако је једно људско биће одговорно за смрт другог (101).

У грчком Пританеју постојала је посебна судница за дељење правде неживим предметима. Она датира из времена када је у доба Ерехтејевог краљевања у Атини код жртвеника Зевса Полијеја, жртва злочина заклана, а убица ту оставио секиру, отишавши по казни у изгнанство из земље. Ритуално "суђење секири"-неживом предмету као актеру убиства уз ослобађајућу одлуку понављало се чак и другом веку нове ере, не би ли се умилостивила божанства поретка, подједнако заинтересована за "ред ствари" у целом материјалном свету, уз разговетно сведочанство о органској спрези апстрактних и природних елемената који нису одељени јасним границама (102). Дакле, с разлогом се то чинило из уверења да се свака ствар, након уништења њених унутрашњих критеријума, изнова преображава у светлост као средство ослобађања времена. Можда се у овоме крије и објашњење порекла већег броја остава са мноштвом секира, попут оне из Уровице, околина Неготина, датиране у старије бронзано доба.

Искључујући претпоставку о тим секирама као замени за новац будући да саме по себи, осредњег квалитета и неочуване, нису имале за то потребну одлику реткости, налазимо оправданим сматрати да су у посебним оставама похрањиване после употребе у сврхе којима је окаљана њихова "безгрешност", те је "присаједињење земљи" депоновањем, ради умилостивљења Правде, на за то посебно припремљеном простору, значило дистанцирање одређене заједнице од негативног наслеђа. На сличан начин може се тумачити и околност да је у праисторијској остави металних предмета из села Шетоње, Петровац на Млави, похрањено мноштво секира и српова, намерно изломљених приликом полагања у оставу, а не приликом употребе као обичних алатки (103). Тако и Хесиод поистовећује универзалност права и универзалност ствари-"биће и добро чине једно" (104).

У Римљана знамен правосуђа, секира положена на корен каквог дрвета симбол је Страшног суда. Вергилије Тартар назива "позорницом казни над злобним људима", описујући га као "Широки двор опасан троструким зидом,/Који окружава Тартарски Флегетон/ Жарким пламеном, бучно ваљајућ стене./ Грдна врата напред,

стубови челични,/ Која не разбише ни богови ни људи./ Гвоздена кула горе диже се к небу./ Тисифона седи у крвавом плашту./ Будна чува предворје и ноћу и дању." (105).

Изучавајући прошлост крајева између Дњепра и Дунава, А.Кифром закључио је да се под именом Арат /за које смо слободни приметити да у инверзном облику, на одређен начин поновљеном и у ортографији за слово алеф-А-извртнута бикова глава, садржи свету реч "тар", можда и као израз за граничну област/, ту налази прва организована држава у људској историји (106). Ако пак у настојању одгонетања смисла речи "тар" пођемо од индоевропске основе, са коренима у хетском "аштира", не искључујући могућност да се ради и о супротном појму дефинисаном као одсуство светлости, или пак појму којим се детерминишу стања њеног и одсуства и присуства, неће бити неосновано сматрати да се тајна скрива у појму "светлост" односно "звезда", тако блиском и следујућим соларним симболима, где се круг затвара биком, такође симболом плодности, али и лунарним знаменом, чија је снага метафорично садржана у првом слову алфабета- тачки која обухвата сав простор земаљске кугле сагледан из свих углова, све тачке света, сву светлост и изворе светлости, а Кабала га сматра изразом бескрајног и чистог божанства.

Учење дервиша Фазл Хуруфија /+ 1394. г.н.е./, чији су следбеници имали респектабилни статус у Османском царству за време владавине Мехмеда Другог /1443-1435.г. и 1451-1481.г./, освајача ђердапских утврђења Голубац и Вишевац, заснивало се на ставу да је првобитно Божје стање непознати Први Принцип, назван "скривено благо", чија је прва манифестација имала облик речи. Када је благо пожелело да буде откривено, апстрактна реч се распала узевши спољни облик слова алфабета, уз откривење да је и сам човек једна исписана Божја књига (107). Материјализација овог скривеног блага изналажењем његовог људском уму доступног значења, што подразумева пре свега познавање симбола њиховог изражавања, сматра се великим богатством Атлантиде. Њена света животиња- бик-алеф, био је почетно слово и израз Творца света, обележје планетарне силе Месеца и почетно слово "неизговорљивог" божијег имена, сачињеног од низа седам самогласника алфабета. Јеврејска мистика под алефом подразумева апстрактно начело свега што јесте и свега што није, симбол безвременог у којем је садржано сво време. Он је немерљив и неразумљив, али све мере и свеколико разумевање имају своје корене у њему (108). Откривење Јованово казује: "Ја сам алфа и омега, почетак и свршетак, први и последњи" /22:13/.

Изузев духовним наслеђем, Посејдонова Атлантида обиловала је племенитим металима у задивљујућим количинама. Торњеви храма посвећеног врховном божанству блистали су од злата, док су зидови здања споља у целисти били опточени сребром. Око златног Посејдоновог кипа кружило је стотину Нереида са златним делфинима, а од драгоцених метала израђене су статуе бројних принчева и принцеза из краљевске лозе. Дужина једног зида храма износила је 180 метара, приближно броју који одређује годишњи циклус сунчеве светлости, односно дана наспрам ноћи. Такво здање било је најближе Соломоновом идеалу "дома што су га подигли неимари, а својим зидовима и зидинама обухватао би божански лик" (109).

Коментаришући лавиринтску представу града са мозаичког фрагмента из Гамзиграда- Ромулијане /III-IV век/, Б. Богдановић запажа: "То је представа града која веома подсећа на идеалне градове италијанске ренесансе. Хексагонална фортификација са пет кула и пропиљејима опасује градско ткиво. Међутим, пошто се мало боље загледа, видеће се да није у питању профана представа града, већ замршен езотеричан симбол који је на себе узео урбаноморфно рухо, а привидно једноставна телесност приказаног носи у себи неко веома сложено саопштење чији смисао само наслућујемо. Унутрашњост града замишљена је као трипартитни лавиринт, кроз који није једноставно проћи. Слично многим античким мистеријама лавиринт отежава приступ 'центру'; можда га чак имагинативно брани као унутрашња фортификација. Да би се стигло до самог језгра мора се проћи кроз три градска региона. Потребно је затим, према једном тачно утврђеном броју $/3x(3x3x3)/$, окренути се веома много пута трима регионима света. Ово сложено пролажење кроз три коморе може да значи три личне трансформације, три иницијације, или једноставно говори о проласку кроз три животна доба. Крајње наглашена идеја 'центра' истовремено га изједначаје са бићем света, са бићем града и са ванвременским бићем човека" (110). Баштиници наслеђа старих народа настањени у селу Свиница, лева обала Дунава- 30 километара узводно од Оршаве, приликом избора места за подизање цркве, духовног средишта насеља, прибегавали су пуштању низ падину три обредна хлеба. Тамо где се трећи зауставио, подигли су храм.

Светост броја три огледа се у тзв. "златном пресеку": да је збир квадрата великог "фи" и малог "фи" тј. $1,61803$ на квадрат плус $0,61803$ на квадрат, једнак броју три- законитост по којој је уређен и Сунчев систем, како тврди астрофизичар Александар Томић, и генетски код, како сматра хемичар и биолог Милоје Ракочевић. Ђ.Коруга наглашавајући да су структуре и процеси који у себи садрже закон златног пресека хармонични, док су сви остали потенцијално или активно деструктивни, мисли да овај закон на најбољи могући начин хармонизује однос делова и целине једног или више истородних или разнородних система; "Природа га је скривала од нас, мада су стари Египћани правили пирамиде по овом закону, а стари Грци своје храмове и друга архитектонска и уметничка дела- код храмова висина стубова према укупној висини храма иста је као и висина крова према висини стубова" (111).

Једну сличну грађевину, "станиште сна и смрти"- палату Стиге, именом идентичним географском појму области Стиг у Ђердапском залеђу, као дом Хада и Персефоне налазимо у Хесиодовом опису-"моћна стеновита грађевина са сребрним стубовима свуда округ све до неба" у регији Тартара, пред чијим гротлом- ждрелом где удара бујица "стоји Атлас, носећи главом и рукама небо, тамо где се дан и ноћ поздрављају при свом сусрету" (112). Есхил га у "Окованом Прометеју" приказује притиснутог и небом и тлом: " Пређе видех једног бога/ страшне муке склептале га;/ то је Атлант, титан силни,/ кога доведк земља својом /тишти снагом неизмерном/ и свод небни, а он стење" (113).

Импresiје везане за Ђердапско Ждрело један путописац 1893. године исказује следећим речима: "Чини вам се да се приближујете каквом дивовском храму с огромним стубовима и величанственим сводовима, из којег допиру музички тонови, тиха песма херувимска!...Час вам опет изгледа да сте пред

некаквим чаробним дворцем, у коме не живе људска створења, у коме духови светкују свој нечастиви пир! Он вам је непознат, али вам уобразиља већ ствара неку нејасну слику његову, његов необичан изглед. Тамо је за вас неизвесност, не умете у напред, одређено да погодите шта вас чека, добро или зло, уживање или невоља; па ипак вас нешто мами к њему, а рука се и нехотице подиже, хтели бисте да се прекрстите пред неизвесношћу у коју улазите!" (114).

Хераклит из Ефеса /540-480. п.н.е./ поистовећује Диониса са божанством смрти, Хадом, закључујући да су опозити бог живота и бог смрти једно. Њега божанством доњег света и господарем мртвих сматрају и савремени истраживачи класичних старина, попут Михаила Петрушевског и Мирослава Марковића (115). На тај начин чини нам се смисленијом околност да се у Галеријевом вечном почивалишту, Ромулијана-Гамзиград, на поду налазе и Дионисов импозантни лик и симбол града-лабиринта: Дионис је у том случају и уводителј у град или свет мртвих.

Острво Ада Кале, посматрано из ваздуха умногоме својим обликом подсећа на огромну змијолику аждаху, са предњим делом изнад површине воде. У орфичким митовима змија је оличење Хада и зиме. Управо је та митска неман израз сила подземног света, што "својом снагом неизмерном тиште Атланта". Ђердап је место веровања да шаран, када напуни одређени број година, добија крила, излеће из воде и претвара се у змаја (116). У причама што их бројна поколења становништва Подунавља преносе с колена на колена, памти се борба легендарног јунака Новака, по коме би био назван и Караташ, против велике, страшне, змије у пределу Гвоздених врата; одсечена глава але скотрљала се низ брдо остављајући за собом змијски траг- шанац којим река Черна са леве дунавске стране налази свој уток у велику реку крај острва Saan-Ада Кале (117). Корен речи Saan у латинском и румунском језику даје се везати за термин за крв, из чега следи предање да је од окрвављене главе немани или, у другој варијанти, од капљица крви настало дунавско острво на месту ушћа Черне у Дунав. Таквим тумачењем доспева се до чудесне коинциденције са случајем давања имена светој планини Хем-Балкан, низводно од острва Saan.

На десној ђердапској обали постоји приповест да злогласна уморитељка говеда, "голубачка мушица"- *Simultum raptans golubacense*, потиче од трупа убијене аждахе, скончале у дунавском камењару, пошто ју је народни јунак успео истерати из данашње пожаревачке области Стиг, у грчкој митологији са значењем места где обитавају стигијске нимфе чувајући Хадове крилате сандале, чаробни тоболац и капу невидимку- ствари потребне Персеју да би савладао Медузу, овековечену између осталог и на стубу постављеном на задњем делу лављег трупа, са римског споменика из Виминацијума. У извештају Окружног начелства крајинског од 29.11.1847. године као главна изворишта најезде голубачких мушица наводе се: место низводно од Добре, поток Подвала "који пада са висине 70-80 хвати, чија вода није бистра, него суруткаста, питка али ипак опорог и оштрог укуса"; још даље ка Милановцу, пет извора један уз други, звани Бабице- иначе име божанских сила подземног света- "од дунавске обале удаљени три хвата, чија вода такође има лако опор укус и изглед танке сурутке"; најзад, у близини Голубиња, према Текији низ Дунав, налазе се два јака извора, "чије се воде спајају и под именом Бела вода са 11 хвати даљине с великим шумом јуре у Дунав" (118). Из

речених топонима могло би се закључити да се изданком божанства са одликама светлости, односно родоначелнице живота са префиксом баба, сматра митски јунак- победник над владаром таме представљеним змајем из чије лешине су се излегле смртоносне голубачке мушице, сејући пошаст међу грлима говеда, којом их је само 1847. године у Крајинском округу покошено више од 10.000.

Мирча Елијаде налази да је Аждаха-првобитна змија- симбол космичких вода, Мрака, Ноћи и Смрти- аморфног и виртуелног света, свега онога што још нема никакав облик; Мардук је од тела морског чудовишта Тијамат уобличио свет, а у јеврејској традицији пагански владари и војсковође, Вавилонац Набукодоносор и Римљанин Помпеј имали су одлике аждахе (119).

Изузев у грчкој, и у српској митологији Гвозденим вратима одређује се прелаз из света светлости у свет сени. У њима, кроз једну приповест збирке "Из тамног вилајета", Момчило Настасијевић види извориште бесконачности, обраћајући се Богу: "Свевиди, осветли ме да сазнам где ми је извор, и чему течем. Ако ли теби, да је на смирење ономе ко ме воли; а није ли тако и чедо ли сам варке, пусти знак да ти не прилазим више; али не изводи ме, да сам из себе пропаднем у овоме! То ти се молим!" (120).

О огромним товарима злата и сребра допреманим из провинције Дакије у Рим за време цара Трајана /98.-117.г./ сазнајемо из сачуваних забелешки његовог лекара Критона. По коначном освајању провинције 106. године, из ње је у Рим пренешено пет милиона ливри злата /1.625.000 кг/ и десет милиона ливри сребра /3.200.000 кг/. Тај податак, и уколико га оценимо непоузданим, претераним, ипак указује на велике количине племенитих метала преузетих из Дакије (121). Н.А.Машкин у својој Историји старог Рима наводи како није чудо да су после срећно завршеног Дачког рата, римске позоришне представе у славу победника трајале 123 дана, у аренама се борило 10.000 гладијатора и убијено 11.000 дивљих животиња (122). "Злато Дачана је последња велика храна римског просперитета"- закључује Жак Ле Гоф (123).

Злато је на овим просторима прерађивано много раније но што су Дакију задесила римска освајања. У реону Дамбровица, село Першинари, Румунија, откривена је остава златних предмета старих 3.500 година. На локалитету Хинова, у близини Трајановог моста, на румунској страни Дунава ископани су златни предмети ванредне лепоте, стари 3.000-3.200 година, укупне масе око пет килограма. 19 килограма чистог злата садржи 12 предмета ванредне лепоте, откривени у селу Пјетроса, округ Бузан, Румунија: "Квочка са златним пилићима". Неки истраживачи сматрају да је драгоцености сличне онима из Пјетросе трачки принц са Карпата поклатио египатској принцези Кхнумет, кћери фараона Аменемхета Другог /1924-1876.г. пре Христа/ (124). На другој страни Дунава, у самом ђердапском залеђу, на више локалитета као што су Мајданпек и Рудна Глава, експлоатисана су још у античким временима богата налазишта метала. Из праисторије потиче и остава златног накита пронађена у Великој Врбици, преко пута румунског насеља Хинова. Фасцинантан је садржај велике гробнице трачког владара Сеутуса Трећег, у близини града Шипка у централној Бугарској из које нам се нарочито значајним чине дивни златни венац са хрстовим лишћем пречника око пола метра и златни украси коњске опреме, посвећени боговима светлости (125). На делу територије у старим временима под доминацијом Трачана,

данашње Прахово на Дунаву, још живи легенда о, приликом повлачења римских легионара са овог подручја, на брдашцу надомак села закопаној статуи златног коњаника у природној величини (126). Познато је да се и у VI веку велики број становника области Аквиса бавио рударством и испирањем злата (127).

Имајући узор у Платоновој Атлантиди, Нерон /54-68.г./ је, после пожаром опустошеног Рима, дао изградити Златни дом са колосалном фигуралном представом његовог лика, за 20 стопа вишом него она знаменита са Родоса. Средишње здање у источном крилу било је кружно, октагонална просторија са покретном куполом која је подражавала кретање света и годишњих доба, док је двориште у западном делу чинило пентагонални простор. Неронов *Domus Aenea* садржао је у себи магијску слику света- "саграђен је свет у малом усред града, да би се што боље владало стварним светом, који је увек морао остати напољу; идеја 'пројекције', тако честа у езотеричним урбанолошким спекулацијама замењена је на крају сасвим grubим, потпуно насилним физичким једначењем појава" (128). Питагорејци су пак свој савршени град поистовећивали са "олимпским огњеним кругом као зидом окруженим свемиром, као пријатан дом, као светињу и уметничко дело" (129).

Једини који су у најстаријим сегментима античког цивилизацијског хоризонта успоставили озбиљне трговачке везе између области гравитирајућих с једне стране Египту, а с друге Медитерану и европском залеђу, били су непревазиђени наутичари Феничани. Зато је половином првог миленијума пре нове ере краљ Хирам важио за владара који је "гомилао сребро као прашину, а фино злато као благо на улицама" (130). Ако су били кадри доносити сребро из Шпаније, рецимо из Тартеса, и калај из Британије, можемо ли оспорити првенство у трговинској размени са много ближим и приступачнијим средњим Подунављем? Знајући их и као врсне рударе, ливце и обрађиваче метала, научници старије генерације, попут Дисоа и Шефера, Вулпеа, налазили су да Феничани имају заслуге за развој рударства и у Подунављу, доводећи то у везу са њиховом колонизацијом Илирије у време легендарног владара Кадма. Као доказ, између осталог, нуде распрострање налаза металних оковратника или појасева –торквеса- и других бронзаних предмета попут секира "сиријског типа" са Истока, чак до подручја Мађарске и Чешке (131).

Један лепи примерак торквеса потиче са локалитета Васина Главница, село Шетоње- Петровац на Млави. Ради се о намерно изломљеном, приликом депоновања у оставу у сакралне сврхе, бронзаном предмету кружног пресека, истањеног и спирално савијеног краја, украшеном урезаном геометријском орнаментиком сачињеном од снопова густо урезаних попречних линија. Централни део два таква снопа чини двоструки мотив угравираниог пшеничног класа, а између снопова нанети су орнаменти у облику латиничног слова "B" (132); пшенично класје и мноштво српова у истој остави неодољиво нас подсећају на култ Озирисове сестре Изиде. И налазиште откривено пет километара од Брзе Паланке садржи бронзани торквес чија је спољна површина украшена јеловим гранчицама и вучјим зубима (133).

Најзад, смемо ли занемарити широко прихваћену тезу да су управо Феничани научили Грке алфabetу, давали имена градовима у Африци и Европи, као што су то 814. године пре нове ере учинили уводећи у историју Картагину под

својим именом за Новиград- феничански Картадаш, истоветан термину Кар(т)адаш, незнано кад датом насеобини уз Ћердапске пловидбене канале, у близини Сипа?

Описујући канале Атлантиде стари Платонов информатор навео је да бејашу довољно широки да кроз њих може проћи трирема- галија са троредним веслачким клупама, а њени су усавршитељи били баш Феничани, што се сматрало њиховим највећим адутом приликом преотимања Египћанима премоћи у пловидбеним вештинама (134). Ако су у набавци сребра око 600. г. п.н.е, за рачун египатског фараона Нека прелазиле Гибралтарски мореуз урезујући у митско памћење појам Херкулових стубова, склони смо веровати да походу феничанских галија није измакла регија Гвоздених врата, њених богатих острва и дунавских обала, умногоме подударна представама о пролазу са Херкуловим стубовима.

Хидроелектрана Ћердап на Дунаву протеже се уз мало острво Ждрело, на коме су пронађени трагови људских станишта стари више од 10.000 година, али и континуирано људско присуство дуги низ векова, тако да су се на њему, пред потапање услед изградње хидроелектране налазили зидови висине 5 метара, дебљине 1,5 метар, и у њиховој близини друге грађевине чија је дебљина зида износила 2,80 метара. Колосалне зидине идентификоване су и на суседном острву Гол. Коста Јовановић у својим истраживањима с почетка двадесетог века забележио је постојање легенди о закопаном благу "које су, према предању, понеки од путника могли да виде на острвцу у Дунаву, према зидинама Караташа, када је вода била опала" (135).

Међу актерима подизања хидроелектране и њиховим потомцима и данас круже приче о огромним количинама злата извађеним са острва Ждрело непосредно пре његовог потапања. Временом ће и то вероватно постати део легенде, као што је случај са приповедањем о духовима са острва Ада Кале, 1780 метара дугог и 500 метара широког копненог простора, суседног Ждрелу (136). Но, изузев на профани начин, злато се да посматрати као инструмент духовне објаве, сродан религији, на шта асоцирају бројни други детаљи попут оног да су верске процесије Атлантиђани обављали у "златном храму" или користећи "златне посуде", а његова наглашена физичка присутност као племенитог метала давала је припадницима старе цивилизације више могућности посвећења сагледавању сопствене духовне димензије и везе са творцем света, и кроз такве релације као што је специфична азбука, односно посебан вид комуницирања.

Облик симбиозе између Сунца оличеног у злату и Месеца у сребрном знаку, односно градивних материја највећег храма изграђеног на Атлантиди, и други вид понављања узајамног дејства Сунца чији је симбол, читљив упоређењем хебрејске речи за овај појам и готово идентичног језичког израза код Египћана за "црно" (137), његова друга, тамна страна, као манифестација животне енергије подземних сила, и Месеца као црвеном бојом изражене стваралачке снаге проистичуће из интеракције са својим небеским парњаком у водама око острва смрти, изрази су веровања Атлантиђана да имају моћ приступа божанској енергији "путем који ништа не рађа" оличеним у божанству чије атрибуте носи нама позната Дијана, али и њена далека претходница Истар.

У граду Вавилону-синоним за Божија врата- такав "свети пут" водио је до Капије богиње Истар, а на Ћердапу до њених Гвоздених врата. Значај пута и пролаза огледао се у томе што су њима ходали богови. Феничани, "мудри и учени у

божанским стварима" говорили су да је Сунчева светлост "свуда простирућа енергија самог чистог ума што обасјава своје сопствено пребивалиште, којој је запала у део средина читавог неба, одакле испуњава небеске сфере сваком врстом снаге и све обасјава божанском светлошћу" (138). Врата су код њих обележје слова шин, израз "духа" или "даха" Бога, органског процеса космичког живота.

Један специфични фрагмент сећања на Атлантиду односи се на тврдњу да су грађевине биле од црног и црвеног камена. Занимљиво је да, као ретко где, ове две врсте грађевинског материјала имамо управо у окружењу ђердапских острва. Црни камен био је одличје кречног гребена од којег је сачињен 700 метара дуги спруд Вран, у време пре изградње хидроелектране простирући се 1,2 метра испод површине воде, као део дунавског корита. Исти путописац који је овај податак забележио 1893. године (139), оставља нам и сведочанство о огромном каменитом рту Гребену, сазданом од црвеног мермера, високом 68 метара. Гребен је као препрека за пловидбу разбијен минирањем крајем Деветнаестог века, а његови комади били су једно време драгоцени српски извозни артикал. Иначе, црна боја симболизује космичку ноћ, "таму над безданом", обитавалиште светог Духа, како говори Постање за први дан стварања света. Црвена боја пак, коришћена је за изражавање снаге Месечеве моћи у коју се на свом заласку утапало Сунце, баш у близини Црвеног острва-Еритије-Saan-Ада Кала. У Геснеровој истоименој идили, од В.С.Карацића објављеној на српском у "Даници" за 1827. годину, Еритија се приказује као најлепша Дијанина пратилица; бежећи пред Пановим прогањањем молила је Дијану за избављење, да је "нечиста не би обухватила рука; и богиња, љубави противна, услиши њену страовиту молитву, вода капље са његових руку, које су је загрлиле биле, и с прсију на њу прислоњених; она се растопи у загрљају његовом, и постаде извор" (140).

Једно божанство, са својствима која указују на култ Дијане и њених античких претходница, очувано је у успоменама становника српског Подунавља у регији Гвоздених врата, као и на румунској страни Дунава, кроз лик Горске мајке или Мума Падури. Њен заштитни знак, како га виде мештани села Бољетин, је црвена боја: "Људи који су видели Мума Падури кад су у току ноћи ишли кроз шуму кажу да је ишла са расплетеном косом, обучена у неку црвену хаљину, и да има црвене очи" (141). Једини пут супростављања злу које ово божанство може нанети новорођеној деци је посезање за оруђем од злата. Тако једна бајалица која се изговара међу становницима села Браћевац, гласи: "Добро вече, Горска мајко,/Доста је моје дете плакало од твојега,/ Нека сада плаче твоје дете од мојега/... Ја имам златне ножеве/ Очи ћу да ти извадим,/ Зубе ћу да ти поломим,/ Сад се ти плаши од мене и моје деце,/ Па бежи у гору, у воду.../ (142). Код античких домородаца са овог поднебља, Трачана, врховна богиња била је Велика мајка, са особинама касније пресађеним Артемиди и Дијани. Она је слављена као невеста и мајка соларног божанства овековеченог у безименом "трачком коњанику".

Суживот Месечеве и Сунчеве моћи садржан је у електрону, код Грка смеши три дела злата и једног дела сребра. Дивљење истраживача далеке прошлости још увек изазива налаз електрон-секире из Мале Груде код Тивта, старе више од четири хиљада година, сачињене од легуре сребра, злата и бакра у

сразмери 4:1:1 и ножа израђеног од истих састојака у сразмери 3:2:1 (143). Електроном је међутим називан и ћилибар, присутан у микенским краљевским гробницама, те у Лацију и Етрурији још у прастарим временима. А.Цермановић-Кузмановић, сматра га коинцидирајућим са налазима предмета феничанске занатске обраде, што наводи на закључак да су у то време трговину ћилибаром, допреманим са Балтика и Северног мора, држали Феничани (144).

Сузе од ћилибара лиле су Фаетонове сестре, претворивши се у тополе када је Зевс погодио Фаетона громом док се возио у кочији свог оца Хелија. Приликом вожње Фаетон је узлетео толико високо да је начинио процеп у небу, назван Млечни пут. Роберт Гревс у свом делу "Златно руно" Аутолику, Хермесовом сину, Одисејевом деду по мајци, додељује тврдњу: "Тројанци, трагајући за ћилибаром, једном су пловили уз Дунав докле год је плован; али после само двадесет дана стигли су до Гвоздених врата, стеновите клисуре са брзацима којима не може да одоли ниједан брод" (145).

Сребро је у Ђердапској регији метал од којег је сачињен штап светог Петра "којим се пресуђује и живима и мртвима", који су подземне силе у лику "жидова" једном приликом украде делиоцу правде како не би могао судити ни на "овоме", нити на "ономе свету". Сребрни штап има моћ отимања људи од света мртвих и убрзање вегетативног циклуса, а казне њиме изречене изазивале су кржаве сузе (146).

Као о правом богатству Ђердапа говори се о царској риблијој врсти из рода Моруна, чији су капитални примерци досезали тежину већу од 1.000 килограма. Праве водене немани, преваљивале су дуг пут од Црног мора до Гвоздених врата на Дунаву, мрстећи се управо у реону ждрела Истар- владарке вода и људи, што је и довело до посебног респекта култа плодности, враћајући се, попут Херкула избављеног из њеног ждрела, у црноморску постојбину. Њихов непогрешиви "мигрантски импулс" сликовито опонаша законитости цикличног кретања божанства светлости ка месту урањања у свет таме, да би била наново рођена. Није тешко замислити како су моруне деловале својом величином и изгледом на становнике приобаља, те су ту крије можда пресудни разлог за становнике Лепенског Вира да своју службу боговима врше славећи их кроз њихове фигуралне представе исклесане у облику рибликих бића, налик на вавилонског Оанеса, претечу великог потопа у коме су људи испунили море као риблија икра. И светилишта лепенског човека својим обликом неодољиво подсећају на вертикални пресек трупа велике моруне, чиме се њена утроба изједначава са храмом, пуним енергије колико и ова краљица међу рибама.

У каснијим временима, за владавине Римљана у области Кладова постојала је насеобину названу по богињи Сегетији- Егета, како се и данас код Русина именује богиња житних поља. Управо одатле потиче скривено значење имена Кладово, изведено из корена старословенске речи "кладати" или "класти", упућујућих на вишевековно поштовање култа плодности у регији Гвоздених врата. За поимање суштине изражене кроз симболику плодности важно је знати да у старим обредима жито представља човека. Тако нам П.Д.Успенски указује да је у Елеусинским мистеријама сваки кандидат за иницијацију носио у посебној процесији зрна пшенице у сићушном земљаном ћупу. Тајна расветљавана при иницијацији садржала је идеју да човек може да напросто умре као зрно, али може

да опет израсте у неки нови живот. Ако се на човека гледа као на жито, закључује Успенски, окрутни закон који се стално наглашава у јеванђељима постаје разумљив: да је велики део човечанства само "плева" која ће бити спаљена, ватром-непостојаним, живим елементом (147).

Бела Хамваш мисли да се људски род данас налази на самом крају мрачног раздобља, када је злато, иначе "еквивалент времена, материјализована вечност и концентрисано време" потонуло у материју: "после овог раздобља више ништа не следи, пут стиже до краја и треба се вратити на изворе- добро зрно се одваја од лошег" (148). Утолико се атлантиским богатством квалификују и божанске енергије похрањене у старим верским обредима, до нас доспелим углавном путем предања и археолошких налаза, а чије реликте препознајемо у многим обичајима специфичним за регију Гвоздених врата, попут "краљица", разговора са мртвима, Дијаниних ритуалних купања, или "рибарског кола".

Обичај обожавања богиња река и потока у Хомољу, нарочито онај упражњаван крај Дубочке пећине, састоји се у подражавању борбе митских "краљица" против демона зла у време данашњих хришћанских празника свете Тројице. За разлику од словенских "русала", дубочке "одају оргијастичко шаманско стародревно порекло", у вези с култом Зевсове мајке Рее, или Кибеле; то су реликти поштовања које су прастановници ових крајева, Гети, затим Дачани и трачанска племена указивали божанским силама, падајући у транс, бивајући "запоседнути" од демона, да би кроз катарзу, уз помоћ магичних речи, игре, биља и воде, доспели до просветљења (149).

Истраживачима прошлости међутим нису промакле ни околности да посебан обредни значај има учешће девица, да се почетни ритуал одвија крај пећине-извора Дубочке реке, да би се наставио на раскршћу главног друма. То су детаљи који неодољиво подсећају на дух богиње Дијане. Ако се пак сагледа као тежиште магијских радњи "обезбеђења плодне године, богате жетве и напредак свега што живи на земљи", онда се култ дубочких падалица може приписати и античким Дионисовим обредима, "доспелим овде путем грчких јелинизованих трачких рудара, Аргонаута- испирача злата у Пеку" (150).

У "рибарском колу", обредном обичају практикованом у реону Оршаве, у античким временима називане Црна, на левој, и Текије на десној дунавској обали, уз тиху музику, без подизања ларме, буке, својствених неким другим култовима, људи су призивали благодат божанских сила опонашајући коло што га звезде чине око свога небеског краља, складно се крећући у круг, заустављајући се повремено и прелазећи пут напред-назад, пре свега клањајући се Месечевој светлости, под чијим окриљем рибе из Дунава постају њиховим пленом. Код питагорејаца је уврежено становиште да се у средишту васељене налази "васељенско огњиште" које се зове и "Дивов дом" и "жртвеник", око којег, као извора свега стваралаштва и живота, коло воде небеска тела: Небо /сфера некретница/, Крон, Див, Ареј, Хермес, Афродита, Сунце, Месец, Земља и Супротна земља- "као молитељи што обилазе око жртвеника, тако и звезде круже око светог извора живота и кретања" (151). Код Лукреција и Цицерона лустрација, са карактером очишћења, означава кружење небеских тела, односно кружно ходање око предмета који врши обредно очишћење (152).

КУКАСТИ КРСТ- СИМБОЛ ИЗГУБЉЕНОГ КОНТИНЕНТА

Још од старих Грка прихваћено је веровање да свастика- кукасти крст, као симбол стварања, чини и обележје изгубљеног континента Атлантиде. На Лепенском Виру жртвеник усађен у под куће бр.37 из 5150. године пре нове ере носи мотив кукастог крста, као и нешто млађи предмети са локалитета Апусени у Трансилванији или сребрна оплата дршке ножа са Гламије, Ртково у близини Трајановог моста.

Свастика је заједнички именитељ сила- стваралаца света и симбол Сунца или Месеца. Са краком окренутим удесно она представља Сунце, чији је господар Аполон, између осталог присутан у ђердапским митовима кроз причу о такмичењу у музицирању са Кибелиним пратиоцем Марсијем, чији је инструмент била свирала од јеленске кости. Не могавши да призна пораз, завидни Аполон свог такмаца је живог одрао, његову кожу потом разапевши на једном платану. Остава из подунавске варошице Текије изнела је 1948. године на светлост дана очувани лик Кибелин -Марсијеве заштитнице- а свега пар десетина километара узводно, како је Драгослав Срејовић утврдио, Лепенски човек своје умрле сахрањивао је разапинањем лешева у крошњама храстовог дрвећа (153). Сличан је источно-ирански обичај излагања лешева птицама-грабљивицама на ваљкастим узвисинама званим "куле тишине" (154). До данашњих дана у српским подунавским селима задржан је обичај вешања о дрвеће дела одеће покојника. То је вероватно замена за "очишћење" раније практиковано излагањем лешева птицама.

У "Химни краљу Хелију", Јулијан, позивајући се на Платона, износи како су нам богови " пошто је наш род по природи предодређен да трпи муку, сажаливши се на нас, дали Диониса и Музе које играју са њим" (155). Није ли Марсијева округна судбина, по осуди иначе изрицаној од Суђаја- кћери Зевса и Темиде, опомена људском роду да су патње као казна, али и њихово олакшање, искључива ингеренција богова? Такмичењу Аполона и Марсија присуствовао је Мида, син богиње Иде и Орфејев ученик, освајач западног дела Тракије и покоритељ Хетита из 1200. године п.н.е. Пошто је јавно изрекао да је Марсије надмашио свог противника, Аполон га је казнио ушима магарца- животиње посвећене Дионису, али делом и Аполону- које је овај морао да крије под својом фригијском капом.

У непосредном окружењу Трајановог моста, међу мештанима села Костол и Мала Врбица, као и на супротној дунавској обали, жива је приповест о некоме цару чије је љубавне понуде једна принцеза, његова кћер или сестра, одбијала страхујући од симболике ношене магарећим ушима. Бежећи утопила се у Дунаву на месту где је овај, у жалости за њом, подигао мост, данас називан Трајанов (156). Ако пођемо од околности да се Тројаном односно "Сребрним царем" јер је "сав од сребра" у источној Србији називало божанство подземног света, ову "неузвраћену љубав" могли бисмо подвести под покушај сједињења тзв. "мушког принципа" оличеног у "сребрном богу" и тзв. "женског принципа" својственог богињи сунчеве светлости. Ту би се онда крио и одговор на страх "Сребрног бога Тројана" да га сунце не растопи, "због чега иђаше само ноћу" (157).

Питагориним следбеницима приписује се изум лечења музиком, јер су сматрали да је болест поремећај космичког склада, чији је производ и сам човек. Платон је певање увео у терапију, да би се човеку код кога је тај склад поремећен брже повратило здравље (158). Такав приступ почива на његовом учењу да оно што песник или музичар ствара није његово дело, већ порука или воља богова, нарочито муза- "Песник или музичар су само инструмент уз помоћ којег говоре музе; он је само гласоноша богова и 'да би то показао, бог пева намерно најлепше песме кроз најлошије међу песницима'" (159). Иначе у старих Грка Космос-хармонију представља Аполон са својом лиром. Орфичка химна о Аполону велича управо такве његове заслуге: "Ти си сво небо учврстио вишезвучном китаром, допирући, час до највиших, час до најнижих граница струне; подесивши цело небо на дорски тон, ти бираш животворне изданке, хармонијом одмеравајући свеопшту људску судбину; помешавши једнак /удео/ зиме и лета, поставивши зиму на ниске, а лето на високе струне, тон дорски подсећа на пролећа жуђени цвет који пупи" (160). Становници села Бољетин, описујући прастаро божанство Горску мајку или Мума Падури казују да се оно појављује око поноћи у шумама, да при том обично звижди или пева, али нико не сме да је опонаша у том звиждању или певању, јер се Мума Падури онда разљути и хоће да се свети (161). Забрана опонашања божанства садржана је и у епској песми "Марко Краљевић и вила", чија се радња одиграва на планини Мироч: на наговарање Марка Краљевића да његов побратим запева, овај одговара како би то радо учинио, али "Ја сам синоћ много пио вина/ У планини с вилом Равијојлом,/ Пак је мени запретила вила,/Ако мене чује да попевам,/ Хоће она мене устрелити,/И у грло и у срце живо/" (162). Има мишљења да овај епски јунак чува сећање на "трачког коњаника", да и његово име потиче од трачке речи за "коња"- "марка". Марков партнер "посестрима вила" тумачи се као носилац Артемидиног култа, или још старијег наслеђа трачанске Велике мајке-заштитнице природе и животиња (163). У савременој науци уврежно је мишљење да трачки коњаник представља хипостазу Диониса, али се не сме занемарити околност да има доста додирних тачака са култом Митре (164). Од Трачана потиче и легенда о Замолксису.

Замолксис, Гебелезис или Небелизис, Питагорин ученик, сматран је оснивачем прве школе на овим просторима, а управо њему у славу одржаване су светковине у тзв. Ветеранијевој пећини на данашњој румунској ђердапској обали (165). Питагорејци су учили да се душа, пошто обави комплетан циклус сеоба њој намењен, враћа на небо- место свог настанка у царству светлости. Приповедајући

нам како је Дарије, пре доласка на Истар покорио Гете "који о себи мисле да су бесмртни и пуштају стреле на гром и муњу и прете богу на небу, јер мисле да не постоји други бог него само њихов", Херодот описује веровање Гета да "умрли одлазе богу Замолксису/Гебелизису. Сваке пете године одређују они коцком једног између себе и шаљу га као гласника Замолксису, те му поручују за шта га моле; том приликом један Гет држи три копља, а гласника остали ухвате за руке и ноге, замахну њиме и баце га увис, тако да падне на копља; ако буде прободен и умре, Гети мисле да им бог указује милост, ако пак не умре, верују да је за то крив сам гласник и да је рђав човек (166). На листи супротстављених ствари Замолксисовог учитеља били су наведени светлост и тама- ватра и ноћ, као граница и безгранично-перас и апеирон (167).

Царство светлости било је саставни део веровања становника Лепенског Вира, мноштво столећа пре но што га је Херодот описао као домовивну бога Залмоксиса. О томе говори и околност да су огњиште као најзначајни део својих грађевина користили за основни модул који се по одређеном правилу преноси на трапезодину основу здања од камена- једна страна трапеза садржала је 4,5 или 6 дужина огњишта (168). Према Љубинки Бабовић, јужна дунавска светилишта лепенског човека одраз су небеске сфере Сунчеве дневне светлости, а северна у себи носе знамене његове ноћне трансформације; централно светилиште између земаљског одраза две сфере постављено је у смеру изласка Сунца приликом пролећне и јесење равнодневице, са изнад огњишта постављеним жртвеником у форми отвореног ока излазећег Сунца, а у оквиру тла са представом сфере дана, свако од светилишта станиште је на Сунчевом путу кроз небеско пространство. Западно од "ока Сунчевог изласка", смештен је жртвеник у облику затвореног ока залазећег Сунца (169). Румунска Сармизегетуза изнедрила је пак светилиште начињено од правоугаоних и кружних конструкција од којих највећа има пречник 9,40 метара и састоји се од прстенова положених андезитских блокова које прате стубови, те два унутрашња прстена од дрвених стубаца- кружног и потковичастог. Како запажа Д.Срејовић, јединствени култни споменик је олтар у форми стилизованог Сунчевог диска, конструисан од зракасто распоређених андезитских плоча пречника 7 метара. Диск је подељен на 10 сегмената са значењем Сунчевих зрака, и сваки од њих завршава се мали четвороуглим удубљењем. На олтару постоје уски канали којима течност жртве силази у камено корито скривено у земљи, вероватно са мисијом прерасподеле дела посвећених ствари Сунцу подземног света (170).

Код старих Грка очувано је сећање на Сунчево путовање до ноћне смрти на острву Еритија, названог по имену кћери Ноћи и Атланта, да би се зором поново родило. У односу на Сунце Драгослав Срејовић запажа културне тековине цивилизације Лепенског Вира: "Огњишту, односно ватри дато је централно место. Правоугаона огњишна конструкција окружена је са свих страна 'каменим столовима' али је постављена на источну страну светилишта, као да се тиме хтела нагласити веза ватре с топлином и светлошћу Сунца. Лоптасти облук усађен дубоко у под, уз западну страну огњишта, сигурно је соларни симбол и он означава жижу унутрашњег простора куће и украшен је често орнаментима који сугеришу астрална значења" (171). Доцније, у лику Аполона, претече хетитског Апулунаса-

господара врата, бог плодносно светлости заступљен је у североисточној Србији у бронзаном амулету, пронађеном код Старог Костолца и у статуи тзв. Дупљајских колица из II века пре нове ере. Досељеници на исте просторе почев од првог столећа нове ере, Стари Римљани, као баштеници култа ватре у свакој породичној кући имали су жртвеник на којем је увек морало бити мало пепела и жара, а ватра би престајала да гори тек кад би и породица престала да постоји (172).

Насеље Корбово, двадесетак километара низводно од Кладова, на чијем подручју су идентификовани трагови цивилизација старијих од три хиљаде година, у свом имену могло би скривати успомену на Кореба, штићеника Аполоновог опонента Кротопа, и његово дело. Пошто је Псамата, кћи краља Арга Кротопа Аполону родила дете које су Кротопови пси растргли, ожалошћени отац пошаље томе краљевству Појну- покору да од мајки отима нејач. Кореб оповргавајући Аполонову казну, убија Појну, што ипак није могло спречити деловање Суђаје-заштитнице судбине- да настави кажњавање Кротоповог краљевства. Нашавши уточиште у Делфима, не би ли искајао божију казну за убиство Појне, Кореб је од Питије упућен да подигне храм Аполону и сам се у њему настани, на месту где му трonoжац, налик оном пронађеном у насеобини Дијана крај Караташа, буде испао из руке. Најстарије хеленске статуе извајане од камена, виђене од стране Паусаније, фигуралне су представе Кореба и Појне (173).

Острво Шимијан, ситуирано на Дунаву десетак километара узводно од Корбова, уз темеље Трајановог моста, у старим временима звало се Губавац, као боравиште оболелих од губе- узрочника труљење и отпадање коже. Код Јевреја она је сматрана божијом казном; веровало се да долази само од Бога и да је једино Бог може излечити. Зато су губавци изопштавани из заједнице и сматрани нечистим, којима једино преостаје надати се у божију милост. Ако би дошло до излечења, пошто свештеник то потврди и принесе се жртва, изопштеник се враћао у заједницу (174).

Клаус Елер, анализирајући значења појма енергије у хеленској филозофији, указује на Платонову тезу о идеји добра- носиоца и даваоца снаге који свему себи подређеном даје бивствовање и суштину, онако као што је Сунце, син Добра, зачетник живота на земљи захваљујући својој рoдилачкој, зрелој снази (175). Али, у покушајима поимања садржаја божанске силе, један корак даље вредело би кренути Аристотеловим виђењем ствари: непокретни покретач, Бог, без материје, је чиста енергија, актуелност без потенцијалности, што у својој изолованости од света могућности бива савршена апсолутност (176). У атару Текије на Дунаву очувана је успомена на античко божанство светлости у називу Сунчево брдо (177).

И друго божанство симболизовано свастиком са крацима окренутим улево, сила Месечеве моћи, оличена у богињи Дијани- доносиоци светлости и заштитници јелена, са сребрним лунарним знаменом, присутно је у области Ђердапа. Њено име носи стара римска насеобина- Дијана крај Караташа, можда и Занес у непосредној близини данашњег Кладова и острво Зан, нешто низводно од хидроелектране Ђердап, а уз скелете са Лепенског Вира редовно су полагани јеленски рогови, вероватно због симболизма поновног рађања, будући да ова животиња сваке године обнавља своју рожнату круну. Као посредник између неба и земље, и данас се у областима Хомоља и Тимока, кроз обредну песму за испраћај покојника јавља мрки јелен са златним роговима. Осим по јелену, Дијана, попут

грчке двојнице Артемиде, била је препознатљива и као заштитница рибе, чему паралелу треба тражити са Нептуном, односно Посејдоном, првобитно божанством шума, а потом и воденог света, каквим је приказан на прелепој бронзаној статуи из периода први-други век нове ере, са трозупцем у десној и рибом у левој руци, пронађеној у насеобини Дијана крај Караташа. Свастика као знамен Месечеве моћи овековечена је и на мозаику /тракт Д1/ царске палате у Ромулијани-Гамзиград, почетком четвртог века, где је пронађена и камена представа главе јелена, део композиције посвећене Дијани.

Други вид поштовања култа Месеца заступљен је у реону Текије, чије име извире из грчких речи "Тео клеиа"- Божија слава: у остави из римског доба један од највреднијих предмета је сребрни лист са ликом Селене- Хелене, Хелијеве сестре и Зевсове миљенице. Она, као "последња од небеских сфера испуњених мудрошћу, посматра интелегибилне ствари изнад неба и украшава облицима материју која се налази испод ње, уклањајући њену грубост, збрканост и неуређеност" (178). Уз овај предмет у Текији је пронађен и сребрни лист са приказом Хермеса, Зевсовог сина, а по мајци Маји Атлантовог унука. Грчки митови Хермеса сматрају спаситељем Диониса- сина Семелиног и Зевсовог- названог "два пута рођени" или "дете двоструких врата". Иначе, овај део регије Гвоздених врата, као ретко где у Европи, у топониму Мисија за најлепши свој рубни предео, чува успомену на античко велико племе чије је припаднике, по Хомеру, Дионисов отац Зевс, скрећући поглед са Троје удостојио своје пажње: "Када Хектора Див и Тројце доведе до лађа,/ он у непрекидној муци и беди остави борце,/ а сам блиставе очи он обрне натраг и стане/ мотрити крај, у којем коњодржни Трачани живе,/ Мишани, борци изблиза, и поносни још Хипемолзи,/ сви млекопије, и још Абији праведни врло;/ а на Троју више не окрене очију сјајних..." (179). Како Страбон налази, управо ти- трачки, односно у нашем случају "текијски" Мизи чинили су мноштво од којег се издаваја истоимени део и насељава "између Лидијаца, Фригијаца и Тројанаца" (180).

Упоређујући значење придева "kallistos"- "најлепши" са изразом "светлосно божанство", Аница Савић-Ребац изградила је тезу коју је Томас Ман у "Јосифу и његовој браћи" доделио фараону Аменхотепу/Енхатону као коментар на однос лепоте и мудрости: "Лепота има везе с мудрошћу, и то посредством светлости. Јер светлост је средство и средиште, од којег зрачи сродство на три стране: ка лепоти, ка љубави и ка сазнању истине. Ово троје сједињено је у њој и светлост је њихово тројединство. Странци су ми донели учење о једном првобитном богу, рођеном из пламена, једном лепом богу светлости и љубави, и његово име било је 'Прворођени сјај'. А светлост је лепота као и истина и знање, а ако хоћете да знате средство истине, знајте да је то љубав" (181). Управо такве атрибуте има и античка Дијана, те не чуди проналазак у њеном подунавском светилишту, римске опеке са урезаним кукастим крстом, што данас краси поставку Археолошког музеја Ђердапа у Кладову.

Божанству Месеца и водених вила, Дијани посвећена су ритуална ноћна купања по месечини у водама Дунава, о чему су сачуване богате успомене међу мештанима Текије. Пошто се ослободе одеће и принесу жртву Месечевој моћи, расплетених коса и са струковима босиљка у рукама, оне упућују молитву посредством сребрнастог светлосног лука, да се њиме зло врати својим изворима а

добро удене у белило њихових млечних пути, изатканих од предива са Суђајиних преслица. Ови ритуали на подручју Текије упражњавани су десетинама векова. У прилог томе иде и налаз светиљке из римске ере, са урезаним натписом у славу речних нимфи, Артемидиних или Дијаниних пратиља. Истородном светлосном божанству посвећено је име станишта, кастела Луна, смештено десет километара западно од Егете, код данашњег извора Запатура (182).

И хиљадама година после Лепенског Вира симболи свастике употребљавани су на Ђердапској обали и залеђу. Сублимирајући борбу добра и зла, они чине спој са учењем маздаизма, широко распрострањеног у првим вековима нове ере у подунавским насебинама, почев од Текије до Брзе Паланке на десној дунавској обали, односно у реону Дробете са леве стране велике реке, одакле потичу фасцинантне фибуле са орнаментима свастике (183). Овдашње присуство Ахура Мазде, господара светлости међу Персијанцима, из чијег језика неспорно је утврђено потиче и реч Ђердап, огледа се између осталог у имену Шистаб, каквим су Турци затекли назив места потоњег аустријског утврђења Елизабет на десној обали реке, повезаног подводним каналом са острвом Ада Кале. Хистасп, или Виштаспа био је велики кнез, први владар који је прихватио Заратустрино учење. Он је по предању и састављач два примерка светих књига- Закона/ Авеста, од којих је један уништен приликом спаљивања палате у Персеполису од стране Александра Великог, док су други освајачи однели у своју постојбину и израдили превод на грчки језик (184). Ова књига знања и мудрости, исписана златним словима на волујској кожи, баштина народа који је презирао трговину препуштајући је Јеврејима и Феничанима- чија је флота заједно с грчком била ангажована за персијске пловидбене подухвате, израз је незадовољства Творца својим делом, преточеног у одлуку да великим потопом уништи већи део живота на Земљи. Заратустра слика Ахура Мазду заоденутог чврстим небеским сводом, са телом од светлости у највећем сјају, а очи су му Сунце и Месец. Његов претходник међу Египћанима Ра, створио је сва жива бића из сопствених очију. Аристотел је прихватио да наук пророка Ахура Мазде почива на моралу утемељеном шест хиљада година пре Платона, а Хераклид из Понта, Платонов ученик, сматра да је Заратустра потомак Атлантиђана (185). Учење Персијанаца преузето од Платона, управо је негација тезе о етичкој индиферентности богова и става да су у свим елементима универзума зло и добро тако измешани да не постоји ништа савршено чисто (186). Хистасп-Шистаб део је имена великог владара Дарија Првог /521-485./, који је у казненој експедицији против Скита своју војску водио кроз јужну Русију, преко Босфора, Волге и Дунава. У његово време Персијанци су владали Египтом, Палестином, Сиријом, Феникијом, Вавилоном, Лидијом, Кападокијом, Фригијом, Јонијом... Хистасп-Виштаспа је на свом двору омогућио Заратустри образовање групе "Сиромаха" са задатком да проповедају његово учење. Њихово име потицало је од dgu- сиромашан, одакле извире и новоперсијска реч дервиш, наговештавајући, како Пол ди Бреј сматра, исламске дервише (187).

Знајући да су имали своје богомоље на подручју Кладова, у оквиру 1524. године сазиданог утврђења Фетислам, и уз Митрино светилиште-Текија на Дунаву, није тешко да и у називу горостасне стене усред Дунава на улазу у Ђердап, препознамо, ако не персијску реч за камен, онда дервишку титулу "баба" у комбинацији са именом полулегендарне источниранске династије Кајанида, чији

родослов досеже до 900. године пре Нове ере. "Кауи" је и синоним за владара, те се и тако дају анализирати словне ознаке импресивног дунавског каменог стуба, пре изградње хидроелектране Ђердап издигнутог изнад немирних вода до висине од 18 метара. На крају, Шистаб/ Хистап, грчки облик имена Виштаспе приписује се аутору апокалиптичких текстова на грчком, зборника пророчанстава из којих провејава анимозитет Парћана према Римљанима. Хистапов текст предвиђа долазак Великог Краља усред катастрофалних догађаја на крају света-Времена. Кроз особити вид иранског учења- зервантијски детерминизам, хришћанство и јудаизам, специјално Есени, прихватили су предања о крају света и доласку спаситеља, у парћанско-зороастрејској идеологији именованог као Саошјанта (188).

Тик уз Шистаб, на месту минералних сумповитих извора уз леву дунавску обалу ситуирано је место Ђеврин у коме је пронађен мермерни рељеф Митре-првобитно иранског створитеља света, бога Сунца, потоњег посредника између Светлости и Таме: Ахура Мазде и Ахримана- а чије име асоцира на Зерван, према персијском предању божанство "Време без граница"- силину стихијног деловања, равнодушну како према Добру, тако и према Злу. По Полу ди Бреју, пошто је тмина поништење живота и светлости, то она постаје делатна сопствену сенку бацајући на живо почело- једино способно да тмину оживи, и то тако што ће јој допустити да негативно и убитачно делује у његовом окружју. Због тога Зерван наликује коњима који галопирају пуном брзином, не да би чинили добро или зло, него зато што им је то природа (189). Природни феномени својствени баш ђердапском Подунављу могли су одредити мњење о погодном тлу за битисање светлосне божанске енергије. У Кладову "лети, у ведра мирна повечерја, сунчева кугла постаје огромна и ватрено ужарена. Тада као кроз велику стаклену призму долази до преламања сунчевих зрака, што ствара дугу изнад воде. И дугине боје накратко обасјају сав предео и место, дрвеће, фасаде кућа, људе. Те нереалне фантастичне шарене дугине боје титрају по свима као да су учесници у некој дивотној сценографији са разнобојним рефлекторима" (190).

Зашто и колико је баш у регији данашње источне Србије и за време римске власти поштовање божанске светлости имало изузетно јако упориште, одговор дају два важна детаља из биографија римских царева. Један панегирик императору Константину, принесеном са "неба" соларним колима 310. године садржи мњење: "Богови су доделили Константину улогу спасиоца империје и врлином његовог порекла- рођен "најближе боговима", на северним границама земље; на крајњем северу "Сунце не залази", ту се налазе светија места од медитеранских земаља јер су "ближа небу" (191). Аурелијан, рођен у Прибрежној Дакији, ступајући на престо 275. године уздигао је култ Сунца до те мере да је готово половина ознака римских легија потицала од индоевропске традиције соларног симболизма. Овај римски владар припадао је по мајчиној линији лози чији су представници дуго година били свештеници храма Сунца (192).

Сматрајући да становници Србије потичу из Индије, етнолог Радован Казимировић, поводом шара на пиротским ћилимовима, изатканих рукама српских ткаља, запажа: "Из Индије смо можда донели и шару која се зове свастика. Она се наноси у виду крста са кукастим крацима Х и означава непресушно благостање, т.ј. свако добро, срећу и уживање. Она се налази у санскртском језику и тамо се зове такође свастика, иначе индијски религиозни симбол. Откопавајући Троју, др.

Хајнрих Шлиман нашао је много предмета, печата, штапова, накита, па и женских кипова са овом шаром. Исту виђамо и у Теби; код Руса и на ћилимовима из Мале Азије. Др. Н. Ђорић ставља знак свастике као "извор сласти, доброслутни точак среће", а по појмовима нашег народа крст са извијеним крацима /свастика/ симболички представља везу нашу са вечношћу и загробним животом. Осим тога, и колупови /точкови/ који се виђају на доламским шарама у Звездану, област тимочка, можда су, такође, пренети из Индије. Јер, Индијци и данас представљају Бога у облику точка." (193).

Надгробни споменици изграђени највероватније током позног средњег века у околини данашњег Неготина такође скривају тајну соларних симбола и угравираних кукастих крстова. Споменици на старом гробљу у селу Рајац имају угравиране свастике, са крацима окренутим у правцу сунчевог кретања. Постоје и упоредни прикази свастике и круга, а на једном од монумента она испуњава зракасти круг-сунчево коло (194). До данас је очуван обичај да у време ускршњег циклуса, становништво подручја обухваћеног средњим сливом златоносне реке Пек, са обронака Хомољских и Кучајских планина, за дан уторак припрема обредни хлеб у облику свастике, посебне колаче намењујући Сунцу и Месецу (195). Један специфичан приступ божанским силама у овим крајевима, као и уопште на Балкану, предмет је уметничких истраживања Марине Абрамовић, представљених европској јавности почетком 2006.године на изложби у Милану под именом "Балкански еротски еп". Ауторка наглашава да се у нашем фолклору жена удаје за сунце а мушкарац се венчава како би открили и сачували тајну креативне енергије и како би, уз помоћ еротског принципа, дошли у додир са неуништивим космичким енергијама (196). Један вид "забрањене љубави" односи се на обичај да на Ивањ-дан, који се у околини Зајечара звао Ењов-дан "пакосно женскиње иде у туђе њиве и из њих преотима плод и шаље у своје: рано тога дана такве жене дођу код туђе њиве, свуку се код ње па голе уђу у њиву и рекну 'добро јутро Ењо' те стану обијати росу руком; затим забоду у њиву крст од лесковине и нешто бају. Тиме је плод из туђе њиве украден и пренесен у њиву ових жена" (197).

Љубинка Бабовић успела је да на Лепенском виру, у остацима културе старим 9.000 година идентификује светилиште са пет скулптуралних представа богова, као место "свете свадбе", овековечене женском и мушком скулптуром на источној страни огњишта (198). Као што сликовито запажа П.Влаховић, митолошке верске песме са овог поднебља удахнуле су у небеска тела чиста људска осећања: сунце се разболи кад путујући угледа на земљи девојке лепотице, звезде пате од љубоморе, а месечева женидба у ствари је патријархална сеоска свадба која је кренула Млечним путем (199). Велики румунски песник Михај Еминеску певао је стихове о спознаји јунакове судбине кроз сусрет са Луном: "Султан неки, од онаких што језиком једним влада/ И што царство своје шири предводећи своја стада,/ Са десницом испод главе на ледини лежи снено,/ А око му заклопљено унутра је отворено./ Слива како са небеса луна клизи и силази/ У девицу претворена доходи му и прилази./ Сва се стаза расцветала од пролећног њеног сока,/ Али сенки тајног бола пуна су јој оба ока.../" (200). У народном предању код становника Тимочке крајине постоји сећање о љубави змаја и девојке; након девет година проведених са змајем кћер долази у посету мајци доводећи свог љубавника преображеног у појас који се опасује око сукње у висини кукова /"литар"/: "Ко те ћерко, код мене доведе?" - А

она је литар показала./Узе мајка од ћерке литара,/ Па га врљи у воду кипелу,/ Кад је пукло, до неба се чуло,/ И земља је унакрс препукла"/ (201).

Везано за неготинске камене плоче са знаком свастике, нашу пажњу заокупља, још од XIII века увржено, на деловима Балканског полуострва гравитирајућих Босни и Тракији, деловање богомила, почивајуће на темељима Платоновог учења о преегзистенцији душе, манифестовано кроз веровање у бога светлости и бога таме- добра и зла. Међутим, за оба ова учења постоје претпоставке о знатним персијским утицајима, на Платона посредством његовог прихватања Заратустриног наука, а на богомиле путем прихватања тековина филозофије Персијанца Манеса из III века, ослоњених на наук о Зервану, "Оцу Величина". Зерван је имао улогу организовања универзума у дивовски stroj за ослобађање светлосних елемената преко њиховог духовног буђења, одакле и слика о спасењу душе успињањем на Небо кроз блистави светлосни стуб, сличан Млечном путу (202). Заједнички именоватељ за наведене погледе о односу бога и човека јесте теза да савршени појединци, прочишћени кроз патње и подвижништво не умиру, већ са себе као у сну скидају материјално тело, прелазећи у царство небеско у неком облику трансформисане светлосне енергије, чији симболи у форми кукастих крстова миленијумима служе становницима ћердапског поднебља за изражавање привржености идеји о вечном трајању људских душа. Богомили су сматрали да Бог има људски лик, да су Син и Дух проистекли из оца као зраци из његовог ока 5.500 година после стварања света. Страшно зло- "мрачну претњу која са свих страна баца сенку на живот људи и стално на најстрашнији начин угрожава спас њихове душе" дело је Бога таме, чији је посед земаљски свет са својом пролазношћу; његов опозит- моћ оличена у добром Богу светлости, "творцу невидљивог и узвишеног светског поретка, чисти је дух у коме нема ничег лошег и чија је суштина љубав" (203).

На траговима орфичких учења и православно хришћанство кроз мистички правац исихазам на овим просторима придавало је аскетским пустињацима, истинотражитељима, моћ виђења светлости којом је Христ обливен на Таворској гори. Исусова умна молитва односно молитвено тиховање практиковани су од стране Преподобног Никодима, оснивача манастира Манастирица, Водице, на обалама Дунава у близини Кладова односно Турну Северина, концем XIV столећа. Основ таквих теолошких схватања садржан је у проповеди великог хришћанског филозофа, светитеља Григорија Паламе да виђење Светлости Господњег преображења припада тајни Осмог дана, тј. будућег века који ће се појавити после завршетка овог света, да будућем веку живота није својствена смрт, већ бесмртност, нити време, већ вечност (204). Зато ће Сергеј Хоруџиј учити: "у целокупној богољудској икономији која обухвата и тварно и нетварно биће, само су два елемента слободна и активна- Бог и човек. Везом ових двају праелемената и полова бића, динамиком која постоји између њих, одређена је целокупна судбина света, целокупно домоустројство спасења, а сва остала начела и силе које учествују у овом домоустројству, играју у њему само потчињену улогу, и само су помоћне и секундарне, не само у односу на Бога, већ и у односу на човека" (205).

ПОТОП

"У вечитом сну једном уснимо сан
Он се јави, потраје и нестане
А ми спавамо даље
И више никада не сањамо "

- Љубица Марић, Таблице -

Представе о златном веку људског рода, ишчезлог под налетом великог потопа- казне за огрешење о божије заповести, присутне су у културној баштини многих народа. И за Атлантиду се верује да је разорена силним потопом послатим од Зевса, пошто је скуп божанстава на Олимпу закључио да су Атлантиђани изневерили указано поверење. Тада су богата земља, њени градови, грађевине људи и њихово краљевство разорени до темеља, потонувши у дубоко водено пространство. И сам Платон је исказивао "митолошки страх" од великих вода, изједначавајући их са силама хаоса, а на уверењу о неизбежности потопа заснива се цела његова филозофија цивилизације (206). Револуција изазвана потопом, после стадијума растакања и декаденције моралне свести, подразумева "поновно оживљавање и поновно одгајање угашених обичаја правне свести и религије, у чему управо обитава вечито се враћајући кружни ток историје" (207). Овоме би требало да следи прихватање квалитетније повезаности вере и ума кроз приближавање идеалу добра односно светлости.

У последњих пар стотина година појавиле су се претпоставке да се ишчезла Атлантида налазила на подручју данашње Грчке, Шпаније и јужне Француске, Апенинског полуострва, Британије, северозападне Африке, Шведске, Кавказа, САД, Новог Зеланда, Антарктика, Румуније омеђене Карпатима. Као донекле на назначеним подручјима, и у Ђердапској регији можемо препознати трагове легенди о великом потопу, нарочито у сегментима веровања да су том приликом људи претворени у рибе а да малобројни преостали припадници људског рода своје спасење дугују воденим божанствима. Сретен Стојковић још 1893. године помиње легенду о Ђердапској клисури за коју подунавски народи причају да су страхотни цинови провалили Ђердап раздвајајући јужне, Сибињске Карпате од планина североисточне Србије и пустили да читаво Бело море истече кроз њега, оставивши за собом плодно дно на коме је данас живот људски (208). Д. Ђокић забележила је веровање распрострањено у сливу реке Пек да је цар Тројан, бог подземног света, пробио Ђердап да би исушио Панонско море и омогућио људима да допру до злата из наноса реке Пек и њених притока (209).

На тлу опхрваном бујицом, што је у речи "текам" садржан старозаветни атрибут богиње Тијамат, вавилонски бог сунца Мардук, "онај који враћа живот мртвима", помешао је глину са својом крвљу и створио слуге божије. У древном античком спису "Атрахасус" стоји да су људи настали мешањем иловаче и крви убијеног бога, како би могли обављати неопходне послове на изградњи и прокопавању канала- "жиле куцавице земље" (210). У старим грчким веровањима, људе је по божијем лику, од глине и воде креирао Прометеј, изумитељ кукастог крста. Преиндоевропска реч за блато је пон(и), у чему смо склони видети изгубљени смисао израза пон(т)ифекс максимус за врховног свештеника код Римљана. Управо то би могло указивати и на разлог боравка свештеника изнад воде при светом чину, што је већину писаца наводило да у некој форми моста виде корен звања римског верског старешине, мада је дрвена грађевина била тек у посредној функцији стварања смесе глине и воде- блата, припремљене да магијским радњама поприми живот (211). Нова научна открића могла би бити озбиљан ослонац тези о пресудној улози глине у настанку живота јер супстанца мешавине глине по имену монтморилонит значајно утиче на убрзање хемијских реакција неопходних за остварење кључних животних процеса (212). Много столећа раније, у шестом веку Ђакон Агапит записао је: "Нека се нико не уобрази због племенитог порекла. Свим људима подједнако глина је први предак" (213).

Особито уважавање значаја земног материјала међу Римљанима можемо сагледати и кроз околност да у области зачетка таквог свештеничког звања постоји десна притока Тибра, Палија, чије се име изводи од латинске речи палус- блато. Зато налазимо вероватним да римски свештеник понтифекс- посредник између људи и богова- земље и одраза неба у води, своју титулу дугује успомени на стварање живог света од блата оплемењеног сунчевом енергијом, чији је сублимирајући знак свастика са окренутим крацима удесно. Најзад, пошто су богови на Атлантиду послали потоп, луке и храмови затрпани су блатом, када оно наново има улогу градивног ткива у стасавању нових цивилизација. Приликом следећуће Атлантове побуне против Зевса на страни Крона и Титана, његов разборити брат Прометеј сврстао се на Зевсову страну, али пошто је са Олимпа, мимо воље врховног божанства, украо ватру, људима претходно одузету за казну Прометеју изречену због преваре богова, Зевс је од иловаче, уз помоћ ветрова и Хефеста, створио најлепшу жену на свету Пандору, која ће људски род "даривати" старошћу, тегобама, радом, пороцима, лудилом и страшћу. Зато човек, како помиње разборити индијански поглавица у одговору на понуду америчког председника, припада земљи, а не земља човеку; човек није изаткао мрежу живота, већ је само једна његова спона (214).

Код баштиника наслеђа старих култура у млавском селу Кобиље, још се у народном сећању одржава представа о небеској трпези "горе украј неба,/ на изласку Сунца,/ у средишту муља,/испод грана Тисе", за којом седе Луна, Марс, Јупитер, Меркур, Венера, како се памти кроз стихове Светачке песме (215). Боравак богова "у средишту муља", испод грана дрвета живота, могао би бити израз вредности креативне енергије у "светом муљу" похрањене.

Живот на Земљи настао је из глине: из дебелих наслага иловаче отпуштене су велике количине кисеоника од којих је потом уобличен ваздушни омотач планете. Тзв. "камбријска експлозија"- настанак и убрзани развој мноштва

животних форми, укључујући животињске врсте, пре 530 милиона година почива на нагомиланим резервама кисеоника из органских угљеника заробљених у дебелим слојевима иловаче, створене "уз асистенцију" простих биљних врста (216).

Димензије пошасте упућене по пресуди људском роду, пластично су описане у асирско-вавилонском епу Гилгамеш /XIX – XVIII век п.н.е./: светлост се претворила у таму, планине су се сручиле на све људе, да брат брата више није препознавао, "И сами се богови уплашише потопа,/ побегоше и попеше се на Ануов Брег богова./ Шћућурени као пси гурачу се међу собом./ Истар виче као жена у тешком порођају,/ завија лепи глас дивне богиње:/ 'Лепа земља прошлих времена постала је /блато, јер сам ја рђаво саветовала/ у Скупштини богова!'/ Како сам само могла у Скупштини богова/ да дам тако рђаву заповест?/ Како сам само могла да уништим/ све своје људе?/ Као у метежу битке однела их је поплава./ Зар сам зато дала да се људи рађају/ да сада као рибље легло испуњавају море?'" (217).

Изузев кажњавања, потоп је имао значење колевке људске цивилизације, јер је, према мноштву митова, људски живот зачет мешавином блата, воде и светлости духа господњег. Управо такав смисао има приказ клечећег божанства уз велику Трајанову таблу на Ђердапу с почетка другог века нове ере, обзиром да је то честа представа његовог положаја приликом стварања првих људских бића, а у конкретном случају сугерише нам надљудске димензије Трајановог подухвата окончања радова на изградњи или можда обнови у стени усеченог пута за извлачење бродова приликом узводне пловидбе Ђердапом, затим пловидбеног канала крај Сипа и импозантног моста, пар километара низводно од Кладова. Сличан клечећи став упражњаван је стотинама година на Ђердапу приликом обреда "привођења" душе покојника небеској светлости. Пошто би откопали леш који је 40 дана провео у земљи, у клечећем положају приступајући обреду очишћења, "чувари предања" умили би његово лице водом- изразом светога духа и изложили га јутарњој сунчевој светлости, да би после тога тело покојника било враћено у гроб (218).

Геолози разложно указују да је подручје данашње Србије и Румуније у праисторији било потопљено великим морем. Издизањем морског дна ово тле постаје плодно земљиште, да би у другом геолошком периоду прерасло у област повезивања вода двају великих мора, спојених на западу са Понтијским. Накнадним издизањем тла створено је подручје плодних низија, ишпартаних рекама које Дунавом налазе уток у Црно море. Ђердап се од мореуза преобразио у клисуру. Из новијих времена до нас допире прича о потопу који је на овај крај пустио Сребрни цар, заштитник подземног света и рудног блага. Када су рудари трагајући за златом открили Сребрног цара, упркос његовом противљењу, хтели су да га откопају. За казну, позване су околне реке Дунав, Сава, Пек, Млава и Дагудин да начине потоп (219).

Најстарији трагови људског живота на Лепенском Виру допуштају нам упознати се са веровањима у водена божанства, представљена у виду рибликих створења са телом рибе и људском главом. Бог са истим одликама, познат у Вавилону и на Балкану под именом Дагон, био је слављен међу становништвом обе дунавске обале на Ђердапу. Његово име везује се за семитску реч "даг"-мала риба, али и хебрејску реч "дагон" за жито. Ж. Андрејић, уз резултате својих истраживања далеке прошлости Србије, објавио је илустрације два експоната из

српског Подунавља- једну чине модели жита од печене глине, пронађени у неолитским насељима, а другу статуа риболиког бога из 300. године пре нове ере, пореклом из Кладова (220). Тело божанства прекривено је рибљим крљуштима и асоцира на мит о потопу који је на људски род пустила богиња Истар, да би се из њега избавили тек људи који су добили одлике становника водених пространстава.

У односу на други квалификатив Дагона, поред тога што је господар речних дубина, он је и симбол плодности и сунчевог циклуса, изузетно нам се занимљивим чине антропоморфне фигуре откривене 1982. године на локалитету Конопљиште, код села Михајловац, на ушћу реке Замне у Дунав, у оквиру насеља старчевачке културне групе. Уместо очију, главе старог божанства имају зрневље жита, а зашиљени врхови лобања указују на клијање и раст свете биљке (221). Тешко је обичним људима указати на успешнију трансформацију сунчеве светлости него што је то житни плод. На праисторијском бронзаном торквесу пронађеном у Шетоњу, угравиран је двоструки мотив пшеничког класа, да би предмет потом био поломљен и укопан у земљу, ради умилоствљенења родилачких сила (222). Делује доиста фасцинантно да двадесет столећа по Христовом рођењу, становништво у сливу средњег тока реке Пек у периоду ускршњег циклуса намењује за своје мртве хлеб Папуша- Лутка, у облику стилизоване човечије фигуре са назначеним очима од зрна кукуруза или пасуља (223). У њима као да су сједињени Платоново мишљење да прави учитељ треба да поступа као сејач који у душе својих слушалаца жели посејати речи истине које ће опет, ако буду добро примљене уродити плодом /Федар 277a/, и наук из Еванђеља по Матеју /13,37-43/: "Који сеје добро семе оно је син човечији, а њива је свет; а добро семе синови су царства, а кукољ синови су зла...Послаће син човечији анђеле своје, и сабраће из царства његова све саблазни и који чине безакоње. И бациће их у пећ огњену...Тада ће се праведници засијати као сунце у царству оца својега. Ко има уши да чује нека чује".

Плављење и плодност- две стране божијег провиђења, пластично су изражене у веровању и материјалним траговима једне готово заборављене културе. Ако су обиља плодова атлантиске земље и вода били њена драгоценост, онда су припадници једне такве цивилизације морали посебно поштовање указивати божанству са атрибутима какве касније сусрећемо код Дагона. Могуће је да су и припадници културе Лепенског Вира своје храмове градили уз саму дунавску обалу не би ли божанствима ветра и воде, светлости и сенки, пружили доказе своје спремности да периодично плављење култних места прихвате као прилику за нови циклус живљења, пошто су њихова огрешења и жртве однешени потопом. На крају, како то Луис Спенс примећује, за самог Посејдона су Грци веровали да је пелашко или азијатско божанство које у нечему подсећа на асирског Еа или Дагона (224).

На питање шта се даље могло збити са душама смртних људи несталих под налетом атлантиског потопа, "преминулим из златног доба", Платоновој тези био би близак одговор понуђен од Јакова Буркхарта, кроз коментар Хесиодових "Дела и дана": постали су армија 30.000 бранитеља од зла- чувара смртних људи који, скривени измаглицом, корачају по земљи и дарују богатство располажући краљевским правом на дељење правде (225). Ово из разлога што је велики потоп управо био усмерен на саображавање несталне људске природе божанским

законима, те би душе дотада настањене у телима становника Атлантиде такође било логично усредсредити на делање зарад елимисања претпоставки даље деградације људског рода. Баш зато Хесиод их као невидљиве силе чини присутним на сваком путу и стази, на реци и извору, при свакој радњи, тако да "ноћи припадају блаженима" (226). Налазећи их оличене у Дунаву, савремени песник слика њихова искушења пред Гвозденим вратима: "Хоћеш ли алком тешком ударити/ Гурнути ту капију међ стење ући/ Ил' ћеш опет кренути кроз ноћ и маглу/ Ил' ће ти срце пуно воде тмасте пући / Па да те галије тешке газе /Да гацају преко неба кано преко поља/Док ти ђердапске литице језик плаже/ Хоће ли ти будућност у мраку бити боља/ Стегнуће те међ хладне брдине/ Кад ти тешка отвори небо врата/ Кренућеш наг у Црно сама кожа и кости/ У нову смрт пун звезда пун светлости" (227). Становници Хомоља, баштиници претхришћанских традиција, у случајевима када је претила опасност да људска душа тешко прође кроз Гвоздена врата, практиковали су опржити умирућег у пределу врата усијаним гвожђем. Тада би садејство ватре и гвожђа, доводило или до убрзаног умирања, што је био чешћи случај, или нагло оздрављења. Обичај се одржао до почетка XX века (228).

У тзв."Хермесовим смарагдним таблицама" богу Тоту, "сину Атлантиде", приписује се стварање горостасних врата у предворју утробе Земље : "Високо изнад улаза подигао сам капију, пролаз који води према Аменти. Мало је оних који би се усудили да прођу кроз портал". Упућујући се ка "Гвозденим вратима", Тот оставља поруку људском роду: "Пази и чувај заповести Господа. Нека ти је поглед увек упрт према светлу. Држи се заповести и буди оне, и ја ћу бити са тобом, да ти помажем и да те водим светлу. Сада се предамном отварају врата. Силазим доле у таму ноћи" (229).

Кажњавање није привилегија само људског рода. У јеврејском предању о разлозима зашто Месец, као један од два "свећњака" сија слабијом светлошћу, по интерпретацији Ханса Бидермана, када му је Творац објаснио да постоје два подручја, овај и онај свет, те да постојање обе светлости указује на поларитет, Месец пошто му је дато веће подручје -онај свет- изражава незадовољство што нема јачу светлост од Сунца. Тада Господ рече: "Предамном је све јасно и отворено. Ти мислиш да ћу тебе начинити великим, а Сунце смањити. Како си имао лоше намере у вези са Сунцем, ти си тај који треба да буде мањи, а твоја светлост има бити шездесет пута слабија од светлости Сунца". Тада Месец каза пред Господом: "О, Господару света! Била је то само једна једина лоша реч коју сам изговорио, а због ње треба да будем тако строго кажњен. Следи одговор: "Једног дана поново ћеш бити велики као Сунце а месечева Светлост биће као и Сунчева" (230). Сличан приступ у својим веровањима имали су Прасловени, преузивши од Скита- Иранаца култ "саумирућих/ смерди", познат у Русији у IX веку, али и широко распрострањен у североисточној Србији (231). Вук Карацић је својевремено значење речи "смрдипоток" објаснио: "код Голупца у нахији пожаревачкој поток, који се, као што се онуда приповеда, тако прозвао од многих мртваца, који су онде још пре Христа негде изгинули" (232). Ради се о реликту обичаја жртовања-одласка у смрт елитних сабораца племенског вође, у пратњи сени умрлог господара. Веровало се да је овај специфични израз "потопа" који погађа репрезентативни део племена или рода, предуслов стасавања новог култа вође у одређеној заједници. Место чињења такве жртве у атару подунавске Мале

Врбице, у близини Трајановог моста, крај кладовског рита, и данас се зове Смрдан, а нарочито је занимљив истоимени потес у реону кладовског села Грабовица, ситуиран између потока Мртваца и Новаковог потока (233). У последњем случају поток Мртваца може се довести у везу са колективним "саумирањем", док име Новак следи за ознаку митског јунака који ослобађа друштвену заједницу сила зла, како је забележено и по предању о борби са алом у области реке Черне.

Незадовољство богова својом творевином исказано великим потопом, уместо настојањем поступног довођења људског друштва до оног степена историјског развоја на којем ће општи морални принципи бити примењиви, у случају Атлантиде, ипак не негира тезу да највише вредности минуле епохе могу бити ослонац покушајима да се смисао живота пронађе у превладавању егоизма кроз етичке норме. Свети Јован Дамаскин у "Тачном изложењу православне вере", позивом на "Постање" /7, 17-24/, учи нас да је прво крштење био општи потоп ради истребљења греха (234).

Концентрични кругови што настају приликом утапања ствари, носе симболику урањања у воде смрти али и "чудесног израњања из њих у духу учења о смрти и поновном рођењу, које изражавају кружни или прстенасти таласи" (235). Круг иначе означава и Сунце, симбол Добра, али и симбиозу Бога и неба. Много столећа доцније у Јеванђељу по Луки /11,52/ биће записано: "Тешко вама законици што узесте кључ од знања". Зато су границе Атлантиде дефинисане бесконачним мноштвом узајамно додирујућих кружница.

ДАН ПОСЛЕ

" Уколико нам остане непознато шта смо заправо ми сами, да ли бисмо икад схватили која је то вештина помоћу које човек постаје бољи ? "
- Платон, Алкибијад-

Свет саздан од тмине, воде, ветра и бездана, како сведоче легенде о постању, створен је уз употребу десет речи, а живот интеракцијом Сунца и Месеца. Ствари су попримиле обележја облика светлости, заустављене у једној структури којој је истина небо а стварност простор. Језик је постао живот људи, свесни и несвесни, видљиви и скровити (236). Оно што је уследило као дело садејства људи и богова, неретко је било недовољно да поспеши представе о њиховој бесконачности. Морајући да се уместо вечношћу задовоље временом, мада створени по божијем лику, житељи старих цивилизација тражили су у далекој прошлости основу мишљењу о постојању благороднијег живота од оног управо њима досуђеног. Мит о Атлантиди део је притајених страховања од одмазде за олако потрошено време, али и настојања да се проникне у тајне општења са стваралачким силама. Много више него један географски појам, континуирани систем термина од којих сваки чини елемент неког другог система, Атлантида је могући пробни камен за потврду примењивости теорије цикличних кретања на људску историју. Јели она довољна потпора закључку о самоограничавајућем дејству сунчевог годишњег циклуса, рађања и смрти земаљске вегетације односно доминантном значају великог, космичког циклуса са низом понављајућих рођења и смрти свих ствари на временској скали, како то указује Арнолд Тојнби, као на Платонову фасцинацију (237)? Прихватимо ли могућност истовременог постојања у истој просторној равни материјалног израза низа метафора званих Атлантида, подразумевајући чак и разнородност истоимених божанских сила, чије је уточиште Правда, не само као бесконачан број понављајућих, неоспорно људској свести непојмљивих, сукцесивних светова што је за Платона било једино оправдано, већ и као одређен број светова, довољно моћних да паралелно постоје у било ком моменту, приуштићемо себи слику о припадности свакога од нас великом митском

миљеу чији су заједнички именитељ загонетке ношене далеким сећањем на изгубљени континент или идентитет, ма где се он скривао. Виђено очима посматрача данашњице, Бог-демијург, попут великог уметника, ствара места са истовременим прошлостима и садашњостима; места чија је нужна двосмисленост њихов једини контекст и једина антрополошка димензија, и једина прича коју уопште могу да испричају (238).

У космичком поретку, према којем се пресликава морални поредак, праведници су разапети између Светлости и Таме, а људске радње помно су одмерене, као што је била одмерена и правда Господара премудрости (239). Између човека и Бога и даље постоји пролаз идентификован као Гвоздена врата Атлантиде. Можда је баш то трећи део "светог тројства", са смислом информације, фундаменталног посредника између енергије и материје, градивног елемента стварности, што би значило, у крајњем исходу, да не постоје ствари које су само оне саме и ништа више. Гвоздена врата чине симбол прелаза из оног што се зове садашњост у оно што сматрамо прошлошћу, разветно позиционирање постанка "ради поништења неповратности времена" односно етичке индиферентности богова (240)?

У раби Нахмановој причи о седам просјака, један уопште није слеп, али по његовом виђењу, цео свет није вредан трептаја једног ока, други уопште није глув, али погрешан свет није достојан његова слуха, јер свет је сав једна грешка, а трећи уопште није нем, али су му непотребне све људске речи, осим оних у славу Бога, синонима доброте, праведности и моћи (241). Бог чује наше ћутање.

Забелешке

- (1) Луис Спенс, Историја Атлантиде, Београд 1999, извод из рецензије. Име Атлас Херодоту је познато као одредница за притоку Дунава, што извире испод планине Хем- Балкан, Историја, Књига 4- Мелпомена, О скитским водама, 49. Бранислава Божиновић сматра да су реч Атлас и пропаст Платонове Атлантиде у блиском сродству са санскритским придевом Атјантика- непрекидан, свеопшти, бескрајан, потпун, неизмеран, Речник сродних санскртских и српских речи, Београд 2000, с.47. Име планине Хем изводи се иначе из одредница за жртвеник, светињу над светињама, светилиште "оног чије је име непознато", бога рађања и стваралачке моћи. Милан Будимир- "Са балканских источника" Београд 1969, с.6 - наводи да је грчка митолошка географија знала за два Атласа- један на јужном Балкану, на Пелопонезу, а други у средњем Подунављу. "Функција тих Атласа, који су касније, проширењем географског видокруга, пресељени на крајњи запад, према Атлантику и тобожњој Атлантиди, била је врло проста: они су служили као соха небеска. Овај израз читамо у Вуковом Рјечнику, одакле сазнајемо да је Дурмитор имао исту функцију. Наш народ прича да су и Ртањ и нека прилично непозната планина Смиљана испуњавали ту изузетно одговорну дужност. Та се дужност састојала у томе што су врхови ових планина подупирали небески свод, замишљен обично као од камена или као од метала, изнад којег је небески океан. Те небеске сохе могле су бити у центру или на периферији екумене-аналогно конструкцији номадског шатора. Становници таквих Атласа не могу бити обични смртници, него само бића вишег реда. Чак је и Аристотел, поред своје големе учености, веровао у постојање неке страшно високе сохе на небеском северу, иза које Сунце проводи ноћи и одмара се од тешког пута, па је стога јужно од те планине ноћу мрак. Одатле мит о Хиперборејцима, који живе северно од те планине, срећни и пресрећни у друштву Аполоновом".
- (2) Херодот, Историја, књига 4, Мелпомена, Предања о пореклу Скита,8-10.
- (3) Nicolae Densusianu, Dacia Preistorica, Крајова 2003, с.36. Писац указује да име јунака из приче забележене у Банату, Тројан јесте"традиционални румунски назив за Херкула".
- (4) Илијада, VIII,10-16, превод Милоша Ђурића репродукован у напоменама текста Федон, поглавље LX, Платон-дела, Београд 2002, с.339. У хришћанству, Христос представља врата кроз која се иде у царство Божије: " Ја сам врата; ако уђе кроза ме, спашће се" /Јов,10.9/
- (5) Парменид из Елеје, О природи, 1;15-20, Фрагменти Елејаца, Београд 1984, с.67. Милош Ђурић, Историја хеленске етике, Београд 1976, с.141, овако тумачи Парменидово приповедање: " Парменид описује како је колима, која су вукле премудре кобиле а пут приказивале Хелијаде, ћерке Сунчеве, путовао преко целе земље, тј. од запада ка истоку, ка светлости, док није стигао пред велике двери, где се деле путеви ноћи (=незнања, привида) и путеви дана (=метафизичкога сазнања). Кључеве од двери, онај што их отвара и онај што их затвара, чувала је богиња Дика (Правда), моћна осветница, што значи да се само правдом долази до пута истине. Пошто су љубазним речима богињу замолиле и мудро је склониле да им отвори двери, Хелијаде кроз њих упуте коње и кола. А богиња, под којом Парменид зацело разумева Хесиодову Дику, ћерку Темидину, фамилијарно дочека елејскога госта."
- (6) Бранислав Глигоријевић, Кладово и околина између два светска рата, Неготин 1999, с.150; вероватно је, узроковано околношћу да се Дионис сматра "двапут рођеним", постојао још један град на Дунаву са његовим именом-Дионисополис- набројан међу шест грчких насеобина виђених на истој реци у време похода Марка Лукула на Мезе, према

Апијановом сведочанству. На сличан начин, имамо и два места на Дунаву посвећена Зевсу, под именом Занес, или два насеља под именом Нове, или два топонима названа Казани. Ово, као и чињеница да становници Кључа који себе сматрају староседеоцима, у случају да прворођено дете није преживело своје прве дане, другом потомку дају два имена, води ка спознаји о двостраности богова- као заштитника и као уништитеља, у склопу потребе да се истоветним појмом обухвате два различита значења, за божанске силе, односно да се разнородним појмовима именује јединка чији опстанак зависи од очекивања да се њен идентитет неће негирати инструментализацијом једне језичке одреднице. О Лукуловом подухвату и теоријама о месту налажења подунавских грчких насеља видети: Фанула Папазоглу, Средњобалканска племена у предримско доба, Сарајево 1969, с.313. Но, не би требало сасвим искључити могућност да је управо стари град у реону Гвозедних врата онај од Апијана поменут.

- (7) Илија Пчелар, Окружје Крајинско, Гласник Друштва српске словесности 9, 1857, Београд, с.215.
- (8) Извештај комисије за извођење регулационих радова на Ђердапу 1889. године, Архив Србије ПФ 9 Р.Но 1-889- Записник са седница Комисије 20.3.-31.7.1889.
- (9) Феликс Каниц, Србија, земља и становништво, Београд 1999, књига 2, с.515.
- (10) Прва табла измештена је изнад првобитног локалитета услед подизања нивоа Дунава седамдесетих година прошлог века и налази се између Текије и Доњег Милановца, преко пута румунског села Оградина, док је друга посетиоцима приступачна на платоу испред улаза у објект хидроелектране Ђердап код Кладова.
- (11) Гај Плиније Млађи, Писма VII-4, Београд 1982.
- (12) В.В.Струве и Д.П.Калистов, Стара Грчка, Београд 2000, с.185-186. Херодот зна за велики мост подигнут на месту удаљеном два дана вожње пошто је савезничка флота ушла у Истар: "Флота отплови право у Истар, па пође уз Истар пуна два дана вожње, а тамо где се налази једно корито реке, иза кога се Истар одмах рачва у рукавце, подигну велики мост"- Историја, Књига Друга Еутерпа, Пролазак кроз Тракију, 89. У истој књизи, Како је постала земља Доњег Египта, 9, Херодот раздаљину девет дана вожње узводно од Хелиопоља до Тебе изједначује са пређеним путем од 1485 стадија или 285 километара, што значи да се за један дан вожње узводно у другом случају прелази 35 км.
- (13) Фотографије ових статуета објављене су код: Маринко Пауновић, Ђердап и Тимочка крајина, Загреб 1970, с.59. У истој књизи објављена је и фотос "Лепенске Хекате"- коштаног предмета са псећом главом на врху, с.180, потом и у издању Народног музеја Београд "Археолошко путовање Ђердапом", аутора Ненада Радојчића и Васоја Васића, Београд 2003, с.7, бр.11. На другој страници ове публикације приказани су Нептун са делфином, бронзани коњ, Меркур са локалитета Дијана и риболика божанства са Лепенског вира.
- (14) Пиндар, Кирењанину Аркесидају, 190-215- Антологија старе грчке лирике, Загреб 1916, превео Коломан Рац.
- (15) Борислав Јовановић, Функција керамичких објеката са раноеолитског рудокопа Рудна Глава, Зборник радова Музеја рударства и металургије Бор, књига 3-4, 1986, с.1.
- (16) Феликс Каниц, Србија, земља и становништво, 1, Београд 1999, с.188.
- (17) Ернст Блох, Атеизам у кршћанству, Загреб 1986, с.151.
- (18) Олга Михајловна Фрејденберг, Мит и античка књижевност, Београд 1987, с.70.
- (19) Према: Драгољуб Драгојловић, Историја филозофске мисли у Срба епохе феудализма, Нови Сад 1998, с. 289.
- (20) Иво Андрић, Развој духовног живота у Босни под утицајем турске владавине, "Свеске" Задужбине Иве Андрића, 12/1982. Београд, с.35.
- (21) Веселин Чајкановић, О врховном богу у старој српској религији, Посебна издања Српске Краљевске Академије СХХII, Филозофски и филолошки списи 34, Београд 1941, с.136-137.
- (22) Ђорђе Јанковић, Погреб Срба у раном Средњем веку, реферат на VI Међународном конгресу словенске археологије, Новгород 1996, с.5.
- (23) Милош Ђурић, Историја хеленске етике, Београд 1976, с.104.
- (24) Квинт С.Ф. Тертулијан, Спис о крсту, Загреб 1981, 3,2 и 3,5; с.47. и 49.
- (25) Гордана Марјановић-Вујовић, Понтес-Трајанов мост-средњовековна остава В, Ђердапске свеске IV, Београд 1987, с.136.
- (26) Џемс Фрејзер, Златна грана, Београд 1992, с.220-221.

- (27) Ову теорију заступа молекуларни биолог Ричард Лате, из Центра за истраживања у Единбургу, док Грејем Карнс-Смит са Универзитета у Глазгову верује да је најпре кристализацијом минерала плиме настао једноставнији генетски материјал. У прилог својој тврдњи Ричард Лате износи пример да се живот на Марсу није могао развити јер је већи од два Марсова месеца, Фобос, толико мален да су морске мене које он изазива само један одсто оних које узрокује наш Месец-"Када би било воде на Марсу, живот се не би могао развити јер се полимери не би могли умножити"- чланак у београдској "Политици" од 28.3.2004, БЗ- "Да ли је Месец извор живота на Земљи подстакао еволуцију првих биомолекула сличних ДНК- Фатална привлачност"
- (28) Платон, Федон или О души, Друга књига, LX; Платон-Дела, Београд 2002, с.238, превод Милоша Ђурића
- (29) Олга Михајловна Фрејденберг, Мит и античка књижевност, Београд 1987.г. с.189-190.
- (30) Према причи Славише Даскаловића, геометра из Мале Врбице, забележено 1995.г.
- (31) Милоје Васић-Ђорђе Јовановић, Мермерна икона Либер и Либере из околине Понтеса, "Ђердапске свеске" IV, Београд 1987,с.129.Икона је рађена од крупнозрнастог мермера и има димензије 42x29x6 цм, потиче из II-III века.
- (32) Роберт Гревс, Грчки митови, Београд 1990, 27,ф),с.95. Драгослав Срејовић, "Илири и Трачани", Београд 2002, с.29, даје следећу интерпретацију: "Приповеда се да је Феничанин Кадмо у дубокој старости био принуђен напустити Тебу и да с Хармонијом оде до Енхелејаца, народа јегуља, који су живели северно од Епира или између Которског залива и Драча. Енхелејцима је проречено да ће победити своје суседе Илире, народ змија, ако за вођу изабере дошљака. Кад су они то учинили, Кадмо је извојевао победу над Илирима и загосподарио њиховом земљом. У овом краљевству Хармонија му је родила сина Илирија, по коме је названа цела земља. Убрзо је Кадмо повео уједињене Енхилејце и Илире у поход на Грчку и ова варварска војска побеђивала све док није покушала да опљачка Делфе. Тада је љуто страдала,а Кадмо и Хармонија су се вратили на обалу Јадрана и тамо преобразили у змије"
- (33) Eugen Delcea, Istoria incere in Carpati II, Craiova 2002, s.157.
- (34) Џејкоб Абот, Нерон, Београд 2005, с.60-61.
- (35) Исто, с.62.
- (36) Исто, с.148-149.
- (37) Кенет Кларк, Леонардо да Винчи, Београд 1995, с.134: "Леонардо је смислио план како да учини крај несрећном рату између Фиренце и Пизе лишавањем Пизе реке Арна. Уместо у Пизи, Арно би требало да се улива у море код Стања и учини пловним све до Фиренце. Схема је први пут узета у разматрање у лето 1503. и у августу 1504, после расправљања од године дана, Савет је одлучио да је прихвати. Доказ Леонардове моћи убеђивања, каже Анонимо, је у томе што је упорну фирентинску Сињорију успео убедити да прихвати један план који је био захтевао модерна оруђа инжењерије и који је у тадашње време био потпуно неизводљив. Неке Леонардове мапе још постоје и понеки цртеж људи при копању, али од канала ни трага није било. Вода је одбила да потече новим каналом и у октобру 1504. рад је обустављен"
- (38) Богдан Богдановић, URBS& LOGOS, огледи из симбологије града, Ниш 1976, с.82. и фуснота 11.
- (39) Паусанија, Опис Хеладе, I књига, Нови Сад 1994, превод Љиљана Вуличевић, V,12, с.389.
- (40) D.Tudor, Oltenia Romana ed.II edit.st.53-68, цитирано према зборнику Municipul Drobeta Turnu Severin, 1972, Visan Ovidiu и група аутора.
- (41) Коста Јовановић, Насеља и порекло становништва, Крајина и Кључ- Српски етнолошки зборник САНУ 55, 1940.г, Београд, с.48.
- (42) Есхил, Оковани Прометеј, превод Милоша Ђурића, Грчке трагедије, Сарајево 1979, 804-823, с.65.
- (43) Слободан Зечевић, Представе о другом свету у становништва влашког говорног језика Крајине и Кључа, с.82-84, "Развитак" 4-5, Зајечар 1967. За други пример: Дејан Крстић, Обичаји и веровања везани за смрт у селу Ошљане /околина Књажевца/, "Развитак" бр.213-214, Зајечар 2003, с.167. Београдска "Политика" од 6.5.2010.г., с.24 донела је следећи текст: "Представе о загробном животу су постојале у иранској религији заратустризма. Према њој се веровало да сваки умрли пролази кроз суд и да се то догађа четвртог дана после смрти. Пре тога је душа умрлог три дана боравила крај његове главе разматрајући добре и лоше мисли, речи и дела која је овај учинио за живота. Душу доброга су за то време придржавали добри анђели а душу лошег

мучили зли демони. Четвртог дана душа креће на пут преко "моста чинват" и излази пред суд, где је чекају судије: Митра и његови пратиоци Штраоша и Рашну. Након процеса и изрицања пресуде душа излази на исти мост који је- према тексту званом Бундахишн- у средњем делу био као оштрица мача, а испод моста се налазио пакао. Ако се том месту приближавала душа праведника мач је окретао тупи део. Ако је то била душа лошег, онда се мач окретао оштрицом нагоре и после три корака који су означавали зле мисли, зле речи, и зла дела, душа је бивала исечена и падала је у пакао. Доброг преко моста преводи лепа девојка, злог ружна вештица као слика и прилика моралне свести и савести умрлог"

(44)G.Maspero, *The Passing of the Empires*, London 1900. -према В.Дјуранту, *Источне цивилизације књига 1*, Београд 1995, с.590.

(45)Ђорђе Јанковић, *Подунавски део области Аквиса у VI и почеткомVII века*, Београд 1981, с.39.

(46)Аурелије Августин, *О држави божјој*, Загреб 1982, 10,16,1-2, с.720 -723. Другу приповест, о ситиу обложеном воском казивала је супруга зајечарског предатног трговца Милорада Рашића, пореклом из Соко Бање, Милева рођена Драгић, са станом у Зајечару, Вардарска 6, 1965. године; о безбожницима у Хаду: Платон, *Држава II 363 CD*, наведено по Милошу Н.Ђурићу, *Историја хеленске етике*, Београд 1976, с.30. Почетком пртошлог века Изабел Хатон забележила је у Србији обичај за који је сматрала да води порекло са Истока: "Три дана пре свадбе лице и очи младе циганске невесте облепе шљокицама и шминком, а уста јој затворе воском тако да ни воду не може да срче. Ако тај восак три дана остане читав, онда је млада спремна за свадбу, али у супротном неће бити венчања, јер је испуцали восак знак да ће бити неверна"- Наташа Петровић, *Британциу Србији 1900. до 1920*, Београд 1996.г, с.84.

(47)Свети Јован Дамаскин, *Источник знања*, Никшић 1997, Тачно изложење православне вере, IV-73, с.296.

(48)О чаши са Гламије: Вера Хан, *Стакло (Ртково Гламија 1)*, Ђердапске свеске 3, Београд 1986, с.93; *Песму о женидби Сунца и Месеца*, по казивању Јона Ђ.Чоботовића из Халова (рођен 1921, "песнички занат" изучио у Мокрању крај Неготина, код свирача Николе Гиловића) забележио Славољуб Гацковић- Митски трагови у баштини села Халова, *Развитак, Зајечар 1986*, с.76; о изнимно важној улози воска у претхришћанским митовима на тлу Хомоља сведочи запис Драгана Јовановића: "Бог је најпре створио Светле Небеске Даљине. И у њима је створио Рај-Земљу. И у Рају, Рајски Свет, Бели Рајски Свет....У Рају је Бог имао Беле Пчеле као украс свега што је створио. И оне летеле на Рајске Цветове, а Њино зујање увеличавало Рајску лепоту...па кад пчеле напунише саће медом, узе да реже трмке...Кад орезаше трмке, оцедише мед, напуни се Божји ћуп. А восковарину што је остала од саћа Бог метну у једноперо цедило и узе све што је потребно за топлење воска...Бог захвати тај житки грумен и брже га разли у калуп...И кад се восак стеже Бог извади тај круг, тај сирац из калупа...Загледа се Бог у тај грумен воска па рече: како би било лепо да од овог комада воска створим нешто и оставим свету да му служи...Сини Сунце!"...Разли се велика светлост из Божије руке. Засја Небо и Бог рече:'Буди углед и радост свету! Вечно светли и греј! Буди снагу свему живом и буди га из сна!' И тако завек остаде."- *Недељник "НИН"*, бр.2960, Београд,20.9.2007, с.92.

(49)Марија Благојевић, *Алхемија или тајна објава духовног космоса*, Дело Београд, 1974, бр.8-9, с.1107.

(50)Према: Славољуб Гацковић, *Путеви истине; Петрекатура у погребним обичајима Влаха североисточне Србије*, Зајечар 1999, с.11-12, напомена 15. и с.32.

(51)Даница Ђокић, *Обреди пролећног циклуса у Звижду, Viminacium 13-14*, 2003. Пожаревац, с.173

(52)Емилија Масон у чланку "Политике" од 12.2.1991, преузето од С.Гацковића, *Путеви истине*, с.13, напомена 28. Детаљније: Emilia Masson, *Le combat pour l'immortalite'*, Paris, 1991.

(53)Милорад Павић, *Хазарски речник*, Београд 1992, с.348.

(54)Паусанија, *Опис Хеладе*, I књига, V, 21, с.409: " Кад се од Метроона /Храм Мајке у Олимпији, Алтис/ крене путем ка стадиону, лево у подножју планине Кронион има камено постолје са усеченим степеницама. Уз постолје су постављене као заветни дарови Зевсове бронзане статуе. Ове су статуе направљене новцем од глобе наметнуте такмичарима који су прекорачили правила такмичења, а мештани их зову Занес. Прве, њих шест на броју, поставили су на 98. Олимпијади (388.п.н.е.). Еупол Тесалац је, наиме, подмитио такмичаре који су дошли да се огледају у песницењу, Агетора Аркађанина и Пританида из Кизика, а са њима и

Формиона, родом Халикаршанина, који је победио на претходној Олимпијади. То је, причају, било прво огрешење такмичара о правила надметања, а први који су од Елиђана били оглобљени бејашу Еупол са онима који су од њега примили мито". У 22. поглављу исте књиге, с.412, Паусанија објашњава да има Зевсових статуа које су као заветни дар постављене или од државе или од приватних лица.

(55)Џејкоб Абот, Нерон, с.147.

(56)Данте Алигијери, Комедија, Пакао, певање 26, стихови 116-120. Препев Владете Кошутића, Београд 1977, с.158-159.

(57)Наведено према: П.Д.Успенски, Натчовек, "Дело" бр.8-10, 1990.г. Београд, с.63-64, превод Мира Грегов.

(58)Nicolae Densusianu, Dacia preistorica, Craiova 2003, с.133-152.

(59)Славољуб Гацовић, с.147.

(60)Милош Ђурић, Платон-дела, напомене и објашњења уз текст Федон, XIII, с.318-319. и уз поглавље V, с.280. На тлу данашње Румуније, Крајова, пронађен је принчевски гроб у коме су похрањени делови коњске опреме, богато украшени главама бика и лава или пантера, што би такоше могли бити симболи адекватни Дионисовом бики и леопарду. О налазу из Крајове: Драгослав Срејовић, Илири и Трачани, Београд 2002, с.298.

(61)Виолета Симеонова Станчић, Златна маска суровог трачанског владара, београдски дневни лист "Данас"-викенд додаток 13-14.новембар 2004.г, с.XVI-XVII

(62)Паусанија, Опис Хелаве, I књига, Нови Сад 1994, I, 43, с.139 и коментари преводиоца Љиљане Вуличевић уз поглавља 17, напомена 8. и 43, напомена 1. С.Гацовић, позивајући се на рад Н.Петровића-Римљани на Тимоку, Археологија источне Србије, Београд 1997,с.119, заступа тезу да име Тимок почива на околности да су ту били настањени припадници трачког племена Тимаха: Континуитет романског и другог становништва Тимочке зоне у светлу топономастике, Развитак 217-218, Зајечар 2004, с.139.

(63)Роберт Гревс, Грчки митови, Београд 1990, 83, б, д, с.244-245; Андрија Гамс, Библија у светлу друштвених борби, Београд 1988, с.43.У склопу Силенове приче, занимљивим се чини детаљ да је Коста Јовановић, почетком двадесетог века истражујући насеља и порекло становништва Крајине и Кључа у атару села Велика Каменица, општина Кладово установио: " уочени су остаци прошлости, циновско гробље на коме има великог камења, а раније су ископане људске кости, веће од костију данашњих људи, јер су остале од цинова"-К.Јовановић, Насеља и порекло становништва- Неготинска крајина и Кључ, Српски етнографски зборник СКА бр.55, књига 29, Београд 1940, с.264-265.

(64)Јован Јовановић, Особености Кладова и околине, Београд 1938, с.56-57.

(65)Флавије Клаудије Јулијан, Химна краљу Хелију, 143, Д,144, Б - Јулијан Император-Изабрани списи, превод Александра Поповића, Београд 1987, с.63,64.

(66)Флавије Клаудије Јулијан, Мисопогон, 348, Ц,Д, Изабрани списи, с.115.

(67)Паун Ес Дурлић, Легенде и предања о Милошу Обилићу код Влаха у североисточној Србији, Развитак, Зајечар, бр.2, 1989.г, с.72.-забележена казивања Андрије Радуловића и Вићентија Митровића из Криваче, 1984.г. У неким српским крајевима поштовање ове животиње иде толико далеко да "сељаци за Божић уводе у кућу вола као полагеника, јер је то кућни хранитељ. Када га уведу у кућу, рекну 'Христос се роди!', па му даду мало жита, преломе му на рогу за њега умешени колач и даду му да једе од њега"- Тихомир Ђорђевић, Кроз наше Румуне, Бор 2004, с.34.

(68)Паун Ес Дурлић, с.68-70.

(69)Душанка Вучковић-Тодоровић, Старинар, књ.15-16, 1964-1965, Београд, с.173-178.

(70)Растко Васић, Извештај о ископавањима на праисторијском локалитету Велесница 1981-1982. године, Ђердапске свеске III, Београд 1986, с.264-271.

(71)Древни персијски списи, Денкарт, Књига седма, Живот Заратустрин, 2;62-67, превод Корнелија Никчевић, Крушевац 1989, с.33.

(72)Гај Плиније Млађи, Писма, X-74, с.353.

(73)"Политика" Београд, додаток Магазин 285, 16.3.2003, с.29: напомињући да национални музеј у Смедереву располаже тек комадом лобање говечета са једним рогом, приватни колекционар Милорад Тирнанић описује да је до свог примерка огромних рогова дошао приликом посете манастиру Манастирица код Кладова- од мештана дознавши да они са песком из Дунава извуку и "понеки пар рогова", одмах је откупио један примерак. За разлику од

Феликса Каница, Ђорђе Јанковић у свом раду Подунавски део области Аквиса... сматра, анализирајући Прокопијеве забелешке, да се Капут Бовис морао налазити ближе Текији него Сипу односно Караташу, наводећи као аргументе да насеље код Сипа нема слојеве старије од шестог века нове ере, те да је четвороугаона кула тамо пронађена "удаљена од Дунава тако да се не може налазити у Прокопијевом списку". Цитирано дело, с.33-35.

(74) О проналаску бронзаних статуа слонова код Трајановог моста аутор је сазнао по причи мештанина села Костол, Косте Павловића, забележено 1996.г.

(75) Macrobian. in Somn. Scip., I, XII, наведено према: Веселин Чајкановић, Мит и религија у Срба, Београд 1973, с.159.

(76) Роберт Гревс, Грчки митови, Београд 1989, с.130, 39-2.

(77) Nicolae Densusianu, с.63-75.

(78) Хорхе Луис Борхес, Теолози, у збирци Кратке приче, Београд 1979, с.26-35.

(79) Феликс Каниц- Србија, земља и порекло становништва, књига 2, Београд 1987, с.514.

(80) Јакоб Буркхарт, Повест грчке културе, II том, Сремски Карловци-Нови Сад 1992, с.15.

(81) Роберт Гревс, с.108.

(82) Веселин Чајкановић, Мит и религија у Срба, Београд 1973, Доњи свет код старих, с.42.

(83) Феликс Каниц, књига 1, Београд 1999, с.200.

(84) Луис Спенс, с.142.

(85) Детаљније о амунету: Милорад Стојић, Амунет од бронзе у облику лађе из Старог Костолца, *Viminacium* бр.13-14, Пожаревац 2003, с.45-49. " На амунету из Старог Костолца налази се низ елемената који постоје и у грчкој митологији, На пример, централна представа-веома стилизована антропоморфна фигурина ("катарка") са костолачког амунета слична је најстаријим кулним статуетама Аполона, у облику стуба (Срејовић Д, Цермановић-Кузмановић А, Речник грчке и римске митологије, Београд 1979, 40-42). И представа лабуда, сталног Аполоновог пратиоца, уклапа се у митологију овог моћног бога. Лабудови су објавили рођење овог бога облетевши седам пута његово родно острво (Срејовић, Цермановић-Кузмановић, 38). Међу даровима које је тек рођени бог добио од свог оца Зевса била су и кола у која су упрегнути лабудови (Исти,39). Аполонов мит, такође указује на дубоке везе овог бога са крајевима на северу, земљом Хиперборејаца, којима је могао припадати и део Подунавља. По легенди, Аполон није послушао свога оца да у колима које су вукли лабудови отпутује у Делфе, већ је на годину дана отишао Хиперборејцима, народу за који се сматрало да је највероватније насељавао Подунавље, а тек након тога у Делфе. Алка на врху предмета из Старог Костолца може симболисати битно својство Аполона, као бога духовне светлости (Исти, 41)". О приказу коња на другој страни амунета Стојић наводи: "Поред своје хтонске симболике, коњ симболише прелаз ноћи у дан, из мрака у светло, из подземља у небо, и у вези с тим повезан је с видовитошћу."

(86) Древни персијски списи, Денкарт, Седма књига, Живот Заратустрин 3;13-14, с.35-36.

(87) Јашт, 11,14 и Јасна 57, према: Пол ди Бреј, Заратустра и преображење света, Сремски Карловци-Нови Сад 1995, с.80-81.

(88) Хомер, Илијада, превод Милоша Ђурића, Београд 1985, Тринаесто певање, I, с.124.

(89) Детаљније о овоме Фанула Папазоглу, Средњобалкасна племена у предримско одба, Сарајево 1969, с.319-325.

(90) Платон, Федар 294 Д, цитирано према: Милош Н.Ђурић, предговор за Платонова дела Одбрана Сократова, Критон, Федон, Београд 1985, с.31-32.

(91) Сећање свога оца Јована Петровића, рођеног 1924, забележио Миодраг Петровић рођен 1960.г. Саопштено аутору 16.9.2009. Човек који је имао ову натприродну моћ рођен је концем 19.века у Текији, отац угледног мештанина Текије Николе Болботиновића, предратног трговца.

(92) Анка Лаловић, Употреба пепела дрвета у кулинарству, лечењу, козметици и враџбинама, Развитак бр.217-218, Зајечар 2004, с.95. Друга димензија улоге пламена у предањима о закопаном благу присутна је у казивањима Драгутина Јовановића, Димитрија Павловића из Црнајке, која је 1986. забележио Паун Ес Дурлић: "Одмах наспрам Милошеве куле, на самој обали реке, налази се камена плоча на којој се могу разазнати ликови два храста...ко тај белег нађе- нашао је улаз у ходник што води до ризнице под кулом, а у њој срећника чека златни сто и златна столица. На несрећу, или срећу, благо је уклето па га нико и не тражи. Пробао, веле, неко па је страдао од пламена". "Развитак" Зајечар, бр.2, 1989.г, с.70, "Легенде и предања о Милошу Обилићу код Влаха у североисточној Србији".

- (93) Београдска Политика од 11.јуна 2006, "Јазавац са Бабакаја" Богдан Ибрајтер. Представа Медузе очувана је и на бронзаном предмету пронађеном у оквиру античког насеља Трансдиерна (данашња Текија на Дунаву): Александрина Цермановић Кузмановић и Александар Јовановић, Текија, Београд 2004, с.262.
- (94) Роберт Гревс, с.433.
- (95) Дејан Крстић, Обичаји и веровања везани за смрт у селу Ошљане, с.151.
- (96) Паун Дурлић, Ђурђевдан у Рудној Глави, Зборник радова Музеја рударства и металургије Бор, књига 2, 1982.г, с.199.
- (97) Коментар уз издање Августиновог списка О држави бојској, Загреб 1982, 8, 26,2-3 Е, с.609.
- (98) Иво Андрић, Историја и легенда, Београд 1977, с.59.
- (99) Паун Ес Дурлић, Власац- васкрс потопљеног археолошког локалитета-; опис графизама на жртвенику А-86, Развитак бр.217-218, Зајечар 2004, с.10.
- (100) "Политика" Београд од 23.5.2004, с.11, "Превод најстаријег писма". Клаус- Јирген Грин у "Филозофији слободног зидарства", Београд 2008,с.106, позивом на Алфреда Ленера наводи: "Бележење и посматрање симбола човеку није било довољно. Контемплативно дејство појачано је личним подражавањем Сунчевог кретања у колу или у плесу у пару око небеске осе, дрвета светова-обичај који се и данас може наћи на селу... Много говори у прилогу томе да ланац руку који се образује у ритуалима слободних зидара потиче од овог кола или плеса планета"
- (101) Сима Аврамовић, Општа правна историја- стари и средњи век, Београд 2000, с.99.и 116.
- (102) Овај случај забележио је Паусанија, Опис Хеладе, Прва књига, I,28, с.110.
- (103) Драган Јацановић, Ненад Радојчић, Праисторисјка остава металних предмета из села Шетоње код Петровца на Млави, Виминацијум, 13-14, Пожаревац 2003.г, с.20.
- (104) Пол Вејн, Грчко-римско царство, Нови Сад 2006.г, с.404. Писац, указујући на Хесиодово становиште да је правда сестра годишњих доба- морал сам себе одржава и природан је као редослед годишњих доба- примећује да су једно време у антици у погледу морала, богови и људи били на равној нози: "Есхил је могао измислити причу у којој су неки богови, посвађани због судбине коју је требало доделити оцеубици Оресту, дошли да заступају и поткрепе своје ставове пред атинским Ареопагом, где су пресуде доносили људи". Исто, с.383.
- (105) Публије Вергилије Марон, Енеида, превод Младен С. Атанасијевић, Београд 1964, Шесто певање, с.206.
- (106) "Политика" Београд од 23.5.2004, с.11, "Превод најстаријег писма"
- (107) Слободан Илић, Откривање скривеног блага- мистичка конгрегација хуруфија-настанак и учења, Културе истока бр.19, Београд 1989, с.53.
- (108) Карло Суарес, Сефер јеџира, "Градац" бр.80-81, Чачак 1988, с.80.
- (109) Прва књига о царевима, 8,27- у складу с преводом Јакова Буркхарта, Повест грчке културе, Друга књига, с.76, који гласи: " Који би то дом, што су га подигли неимари, својим зидовима обухватио божански лик ?"
- (110) Богдан Богдановић, URBS& LOGOS, огледи из симболије града, Ниш 1976, с.47-48.
- (111) Ђуро Коруга, Теслино тројство, београдски недељник НИН, бр.2900, 27.7.2006, с.34-35.
- (112) Према Јакову Буркхарту, исто с.39.
- (113) Есхил, Оковани Прометеј, превод Милош Ђурић, Београд 1965, 430-436, с.75.
- (114) Сретен Ј. Стојковић, На лепом српском Дунаву- од Београда до Радујевца, Београд 1893.
- (115) Хераклит, Фрагмент 50; Мирослав Марковић, Филозофија Хераклита Мрачног, Београд 1983, с.114-117. Михаил Д. Петрушевски, Божанства и демони црне боје код старих народа, Београд 1940, с.30, 16-17.
- (116) Душан Бандић, Народна религија Срба у сто појмова, Београд 2004, с.65.
- (117) Nicolae Densusianu, с.137. С.Гацовић забележио је веровање становника тимочког села Халово, чије име потиче од речи за аждаху-ала: и данас се негују обредни обичаји приношења жртве боговима "поманом (подушјем) алама", којом приликом се остављају храна и пиће у оближњој мочвари. Видети: Славољуб Гацовић, Прилог топономастичкој етимологији на тлу Тимочке Крајине, "Развитак" Зајечар 1985, бр.3, с.97-98. Иначе, змије и змајеви су чест мотив на тимочким преслицама, а готово у свим насељима уз Дунав у Кључу сматра се да породица има свог духа-заштитника пореклом из подземног света у виду змије- чувара куће, која живи у домаћинству не чинећи никакве штете, те ни по коју цену не сме бити убијена. И део пољских путева, на румунској страни Дунава преко пута Кладова, између два удубљења од точкова запрежних кола назива се трагом троглаве змије. Сима Тројановић, међутим, забележио је

- веровање из Шумадије да су Турци але, а да су Срби змајеви, имајући у виду да се але често идентификују са змијама. Наведено према: Веселин Чајкановић, Мит и религија у Срба, с.23.
- (118) Реља Катић, Историја ветеринарства Србије, Београд 1957, с.222.
- (119) Мирча Елијаде, Свето и профано, Нови Сад 1986, с.77.
- (120) Момчило Настасијевић, Из тамног вилајета- прича Лагарије по ноћи, Београд 2005, с.73. Железна врата, теснац кроз који се усекао пут при врху трновачког брда, помињу се као место где се чува од давнина закопано благо, у атару тимочког села Трновац- забележио Небојша Симеонович у монографији Трновац, село крај Тимока, Зајечар 2003, с.323.
- (121) Према: Cornel Barsan, Revansa Daciei, Craiova 2000, s.83. Иначе, током људске историје ископано је свега 161.000 тона злата, а више од половине те количине извађено је у протеклих 50 година- београдски недељеник НИН од 14.5.2009, с.70.
- (122) Н.А.Машкин, Историја старог Рима, Београд 1982, с.390.
- (123) Жак Ле Гоф, Средњовековна цивилизација западне Европе, Београд 1974, с.32.
- (124) Georghe V. Carlan, Tezaurul de la Pietrosa si printesa Khnumet (1914-1876. i.e.n.) vol.I, Editura Sfera Balard, 2001. <http://www.gk.ro/sarmizegetusa/civilizatiada/closca.htm>.
- (125) Вест о отварању гробнице пренео је београдски лист "Данас" од 6.10.2004, с.28.
- (126) Према репортажи С.М. Јовановић, објављеној у београдским "Вечерњим новостима" 19.7.2006.године, с.16, поводом покушаја трагача за благом да ископом десетина кубних метара земљаног слоја на месту "записа" уз који се вековима слави "Спасовдан", дођу до античког блага: "Праховљани кажу да су Римљани, пред пропаст царства, закопали у Прахову златног коњаника у природној величини. За њим су, наводно, трагали и Немци. Начинили су чак и мапу где је статуа била закопана, али их је пораз у Другом светском рату омео да је и ископају."
- (127) Детаљније: Ђорђе Јанковић, Подунавски део области Аквиса у VI и почетком VII века, Београд 1981.г, с.190. Бранко Гавела у књизи Етрурци, Београд 2001, с.27, коментаришући тезу да су Етрурци у Италију стигли из Подунавља, износи мишљење да су они саобраћајем Дунавом доспевали до злата вађеног из карпатско-балканских златоносних река и рудника.
- (128) Богдан Богдановић, с-117-119.
- (129) Милош Ђурић, Историја Хеленске етике, Београд 1976, с.118.
- (130) Страбон, према: Вил Дјурант, Источне цивилизације, Београд 1995, с.300, позивом на Г.Маспера- The Struggle of the Nations: Egypt, Syria and Assyria, Лондон 1896.
- (131) Наведено према: Павле Мијовић, Бојне и радне секире бронзаног доба из Црне Горе и северне Албаније, Зборник радова Музеја рударства и металургије Бор, 3-4, 1986, с.77. Најновија истраживања у оквиру Генографског пројекта Друштва National Geographic и ИВМ, кроз анализу генетског наслеђа Феничана, указују да у просеку један од седамнаест медитеранских мушкараца може бити директни потомак Феничана по мушкој линији. Данијел Плат из Центра за рачунарску биологију ИВМ-а тврди: "Резултати до којих смо дошли важни су јер показују да су подручја феничанских насебина обележена генетским потписом различитим од било којег кога су могла оставити нека друга трговачка ширења у историји, или који је могао да се појави случајно". "National Geographic" - Свет, бр.10, новембар 2008, с.11.
- (132) Драган Јацановић, Ненад Радојчић, Виминацијум бр.13-14, Пожаревац 2003, с.11. Два налаза торквеса регистрована су као инв.бр.25769 и 25770. Аутори наводе и примерке глатких торквеса пронађене у оставама Добринци, Пољанци I, Бродски Варош и Cherghes.
- (133) Драгослав Срејовић, Три праисторијске оставе из Источне Србије, Старинар књ.11, 1960.г, с.58-59.
- (134) Вил Дјурант, 221.
- (135) Наведено према: Видосава Стојанчевић, Етнодемографске карактеристике и традиционална култура у Кључу у 19.веку, Баштиник бр.4. Неготин, с.119.
- (136) Радоје Зечевић, Србија и међународни положај Ђердапа, Београд 2000, с. 49, фуснота 98, објашњавајући стратешки значај Ада Кала "у античко доба званог Еритија" упућује нас на чланак из београдске "Политике" од 8.11.1977, с.5, који се бави причама о духовима Ада Кала-дунавске Атлантиде.
- (137) Египатски придев "kem-it" значи "црно", а "Chemesch" на хебрејском значи Сунце. Црно као парадокс светлости у ликовној уметности 20.века, једина је боја у делима француског сликара Пјера Сулажа, чија опсесија је понирање у тајне светлости. Као резултат његових истраживања настао је појам outrenoir - друго црно - даље од црног - светлост проистичућа из црног, као други ментални простор ван једноставног црног. То је код њега боја светлости;

- наведено према: Борјанка Милатовић, Пјер Сулаж: Ја видим црно, текст објављен у београдском листу "Данас" 19-20.август 2006,г, викенд додатак, с. VII
- (138)Флавије Клаудије Јулијан, Химна краљу Хелију, 134, Б – Изабрани списи, с. 53, 54.
- (139)Сретен Ј.Стојковић, На лепом српском Дунаву, Београд 1893, с.194 .
- (140)Вук С.Караџић, "Даница за 1827.годину", Београд 1969.г, с.187-188.
- (141)Милорад Драгић, Митска епидемиолошка бића, "Развитак" бр.6, Зајечар 1969.г, с.82.
- (142)Исто, с.84.
- (143)Павле Мијовић, с.80.
- (144)Паусанија, Опис Хеладе, I књига, напомене уз V-12, бр.4, с.570. О ћилибару на подручју Србије видети: А.Палавестра, Праисторијски ћилибар на централном и западном Балкану, Београд 1993.
- (145)Роберт Гревс, Златно руно, Београд 1972 (?) с.457.
- (146)"Како је створена земља", стара влашка народа песма забележана у Тополници, Пореч по казивању Илије Мартиновића роженог 1934.г, из Пореча; записао Паун Ес Дурлић, "Развитак" 223-224, Зајечар 2006.г, с.117.
- (147)П.Д.Успенски, Нови модел универзума, Београд 2002, с.206-207.
- (148)Бела Хамваш, Хиперионски есеји, Нови Сад 1992, с.210 и 215.
- (149)Видосава Николић- Стојанчевић: Дубочке русаље или "падалице" као предмет комплексних научних студија, Развитак бр.2-1967, Зајечар, с.72-73; интерпретација ставова М.Мајзнера.
- (150)Исто, интерпретација ставова М.Васића, с.74.
- (151)Милош Ђурић, с.118.
- (152)Наведено према: Олга Михајловна Фрејденберг, Мит и античка књижевност; Лукреције, О природи ствари V, 79, 931 и Цицерон, О природи богова I, 87, II, 53.
- (153)Драгослав Срејовић, Лепенски Вир, 1969. Београд, с.133.
- (154)Пол ди Бреј, Заратустра и преображење света, Сремски Карловци-Нови Сад 1995, с.20.
- (155) Флавије Каудије Јулијан, Химна краљу Хелију, 152, Д, Изабрани списи, с.72.
- (156)Ова легенда забележена је на основу казивања Славише Даскаловића, геометра из Мале Врбице, из 1996. године, Димитрија Мајкановића пољопривредника из Мале Врбице из 1999.године, и Ђорђа Пуфића, пензионера из Костола, од 13.12.2004.године. Међу другим мештанима такође се може чути таква прича, али са "додатком" да се ради о "козјим ушима цара Трајана", услед мешања тока првобитне приче са каснијим наслеђем о цару Тројану.
- (157)Даница Ђокић, Испирање злата у сливу Пека, Зборник радова Музеја рударства и металургије Бор, књига 5-6, 1987-1990, с.148. и Веселин Чајкановић, Мит и религија код Срба, Београд 1973,с.174. Д.Ђокић забележила је сведочанство о легенди раширеној у сливу Пека, да је "цар Тројан" пробио Ђердап како би исушио Панонско море и омогућио људима експлоатацију злата из Пека и његових притока, пре но што га нанесу у воде Дунава. Исто, с.148, према казивању Славољуба Првуловића из Нереснице.
- (158) Мила Матејић, Музика и здравље, Развитак бр. 217-218, Зајечар 2004, с.76. Према Умберту Еку, Историја лепоте, Београд 2004, с.72, за прве питагорејце хармонија се састоји од опреке, не смао парног и непарног, већ и границе и неограниченог, јединства и многострукости.
- (159) Карл Попер, Две врсте музике, "Ratio- Разлог" Годишњак за европску филозофију и теорију друштва I-II, 2004-2005, Београд-Подгорица, с.73, с позивом на Платонов спис Ијон, 533 d-536 d.
- (160) Наведено према: Олга Михајловна Фрејденберг, Мит и античка књижевност, с.72. Умберто Еко у "Историји лепоте", Београд 2004, с.53-54. Износи запажања: "По митологији, Зевс је сваком бићу наменио прикладну меру и праву границу- уређење света тако да се подудара са прецизном и мерљивом хармонијом израженом у четири изреке које стоје на зидинама Делфијског светилишта: "Најскладније је најлепше", "Пази на границе",

- "Омрзни бахатост", "Ничега превише". На овим правилима заснива се уобичајено грчко схватање лепоте, у складу са представом света која ред и склад тумачи као нешто што поставља границу "разјапљеном хаосу", из чијег је ждрела, према Хеисоду, потекао свет. Заштитник такве представе је Аполон, који је и приказан међу музама на западном фронтону светилишта у Делфима. Али на истом светилишту (из 4.века п.н.е.), на наспрамном, источном Фронтоњу приказан је Дионис, бог хаоса и разоблученог кршења свих закона.
- (161) Милорад Драгић, с.82.
- (162) Исто, с.85.
- (163) Историја Бугарске, приређивач Срђан Пириватрић, Београд 2008, с.56-57.
- (164) Драгосла Срејовић, Илири и Трачани, с.99. О древним балканским елементима у лику Марка Краљевића више у његовом истоименом раду у књизи Илири и Трачани, с.77-103.
- (165) Parcul Natural Portile de Fier, Букурешт 2004.г, одељак Obiective arheologice, istorice si de arhitectura, Pestera Veterani.
- (166) Херодот, Историја, књига 4, Мелпомена, Пролазак кроз Тракију, гетски бог Замолксис, 93-94.
- (167) Ксенија Марицки-Гађански, Apeiron/progressus in infinitum:peras,Зборник Српског филозофског друштва "Појам границе" Сремски Карловци 2009, с.192.
- (168) Лазар Трифуновић, Лепенски Вир, Развитак бр.1, Зајечар 1969.г, с.56.
- (169) Љубинка Бабовић, Положај светилишта на Лепенском Виру, Уздарје Драгославу Срејовићу, Београд 1997.г, с.97-108.
- (170) Драгослав Срејовић, Илири и Трачани, с.297.
- (171) Драгослав Срејовић, Лепенски Вир, с.139.
- (172) Слађана Милинковић, Стишани гласови- женска страна римске историје, Нови Сад 2007, с.76. Она даље наводи: " угашено огњиште и угашена породица су код старих народа били синоними. Сходно важности овог култа, постојала су и света правила за одржавање ватре. Ватра се могла ложити само одређеном врстом дрвета... морала је увек остати чиста, у њу није смео бити бачен неки нечист предмет, нити се у њој близини смело учинити неко нечасно дело...Сама ватра није смела бити упаљена каменом или гвожђем већ искључиво топлотом сунчевих зрака, или варницом добијеном од трења два комада одређене врсте дрвета". Исто, с.77, позивом на Плутарха, Упоредни животописи, Нума, 9.
- (173) Паусанија, Опис Хеладе, прва књига, превод Љиљана Вуличевић, Нови Сад 1994- I, 43; с.140-141.
- (174) Трећа књига Мојсијева- 13,14.
- (175) Клаус Елер, Континуитет у филозофији Хелена до пада Византијског царства, код: Василије Татакис, Византијска филозофија, Београд 2002, с 20.
- (176) Клаус Елер, исто, с.20,22.
- (177) Коста Јовановић, Неготинска крајина и Кључ- насеља и порекло становништва, Баштиник бр.4, Неготин 2001, с.242.
- (178) Флавије Клаудије Јулијан, Химна краљу Хелију, 150, Изабрани списи, с.70.
- (179) Фанула Папазоглу, из чијег рада је преузет овај део Ђурићевог превода Илијаде, указује да је облик "Мишани", "Мисија" несумњиво ближи грчком извору него "Мези", "Мезија", изведени из латинског- Средњобалканска племена у предримско доба, Сарајево 1969, с.307, забелешка 33.
- (180) Према: Фанула Папазоглу, исто, с. 300.
- (181) Томислав Бекић, Аница Савић- Ребац и Томас Ман, Зборник Матице српске за књижевност и језик, XXVII/1, 1979.г, с.87-89. Наведено према: Љиљана Вулић, Живот Анице Савић-Ребац, Београд 2002.г, с.84-85.
- (182) Мирослава Мирковић, Римски градови на Дунаву у Горњој Мезији, Београд 1968.г, с.115.
- (183) Фибуле са орнаментом свастике из другог века н.е. приказане су у монографији Maria Balaseanu, Podoabe in Dacia Romana, Craiova 2006, с.112-113.
- (184) Према: В. Дјурант, Источне цивилизације 1, с. 369.
- (185) Пол ди Бреј, с.17.
- (186) О етичкој индиферентности богова детаљније: Иван Мужих, Метафизика магије, Одабрани чланци и расправе, <http://www.muzic-ivan.info/metafizika-magije.htm>

- (187) Исто, с.76.
- (188) Исто, с.319-320 и 375. Андрија Гамс има нешто другачији став: "У јеврејској религији јавиће се принцип добра и зла, али не као равноправних снага или равноправних божанстава, као на пример у персијској религији. Зло је такође подређено јединственом Богу. Он располаже и злом и то као казном што се људи нису држали његових заповеди, али и понекад само, као искушењем". Нешто даље, он појашњава "код Есена зло је један од два основна принципа света. Но, та противуречност се разрешава схватањем... да се борба Добра и Зла, Духа светлости и Духа мрака одиграва само на овом материјалном свету, а Бог обитава у једном свету изнад овог, у којем нема материје, и у који се враћају душе праведника. Праведници су "синови Светлости", а њихов први одред- сами Есени."; А.Гамс, Библија у светлу друштвених борби, Београд 1988, с.40. и 97.
- (189) Исто, 103-104. и 179.
- (190) Вера Јовановић: Михаило Томић-време и стваралаштво, Кладово 2006, с.139.
- (191) Драгош Калајић, предоговор у "Јулијан Император-Изабрани списи", Београд 1987, с.28. Пол Вејн, у "Грчко-римском царству", с. 165 наводи "Јулијан се представљао као Хелен по својој култури и религији, али Римљанин чији су преци пореклом са средишњег Дунава". Култ Сунца имао је толико јако упориште на Балкану да је чак тридесетих година 20.века јак утицај у Бугарској имала секта "дановиста; секта је имала негативан однос према свим црквама и поштовала је култ Сунца, а будућност је прорицала на основу положаја звезда. Оснивач Данов стекао је значајан број присталица у Француској, Јапану и Америци. Наведено према: Глез фон Хорстенау, "Између Хитлера и Павелића" Београд 2007, с.654.
- (192) Исто, с.27. Податак о месту рођења императора Аурелијана преузет из рада Eugen Delcea, *Istoria incere in Carpati, vol.II, Craiova, 2002, с.44.* Пол Вејн о Аурелијану пише: "Рођен у близини данашње Софије или можда у Хрватској, не зна се тачно, син сељака, унапређен у војног заповедника без икаквог школовања, он није био аристократа старог кова, већ један од оних царева- војника, које су изнедрили дунавски и балкански региони"- "Грчко-римско царство" с.272.
- (193) Радован Казимировић, Народне шаре, Београд 1930.г, с.20-21.
- (194) Мирослав Драшковић, Култни симболи у рајачкој некрополи, "Развитак" бр.6, Зајечар 1968.г, с.65.
- (195) Даница Ђокић, Обреди пролећног циклуса у Звижду, *Viminacium* бр.13-14, Пожаревац 2003, с.173.
- (196) "Политика" Београд, од 5.фебруара 2006, с. 14, текст: Изложба Марине Абрамовић у Милану, Посвета Балкану, аутор Снежана Голубовић.
- (197) Тихомир Ђорђевић, Кроз наше Румуне, Бор 2004, с.62, фуснота 38.
- (198) "Кад је сунце било бог" текст Невенке Гутовић објављен у београдском недељнику "НИН" 14.8.2008, с.35, поводом изложбе аутора Љубинке Бабовић "Тајне Лепенског вира" отворене 10.маја 2008.г.у Београду.
- (199) Петар Влаховић, Наше народне умотворине и њихов значај за етнолошка проучавања, Развитак Зајечар 1972, бр.4-5, с.72.
- (200) Михај Еминеску, Писмо III, превод Илеане Урсу, Панчево 2000.г, с.57.
- (201) Светислав Првановић, Наше старе празноверице и обичаји, "Развитак" бр.6, Зајечар 1961, с.55.
- (202) Пол ди Бреј, 420-421.
- (203) Валтер Ниг, Књига јеретика, Београд 2004, с.208-209.
- (204) Омилија 34, Беседе Светитеља Григорија Паламе, т.2. Монреал 1974.г, с.86.
- (205) Сергеј Хоруџиј, Диптих о тиховању, Београд 2002.г, с.58. О Преподобном Никодиму више: Ранко Јаковљевић, Пут светог Никодима, Београд 2007.
- (206) Богдан Богдановић, с.141, фуснота 3.
- (207) Pitirim Sorokin, *Die Soziologie der Revolution*, Munchen 1928, цитирано према: Драган Јаковљевић, Друштвене трансформације, морал и етика, Филозофска истраживања 94-95, свеска 3-4, Загреб 2004, с.717.
- (208) Сретен Ј.Стојковић, с.188.
- (209) Даница Ђокић, Испирање злата у сливу Пека, с.148.

- (210) Мајкл Д. Куган, пр. Оксфордска историја библијског света, Београд 2006, с.39. О библијском стварању човека од земље видети: Гершом Шолем, Кабала и њена симболика, Београд 2001, с.207-214.
- (211) Мирко Барјактаревић у свом раду О становништву ђердапских насеља, "Развитак" Зајечар 1972, бр.2, с.89-90, сматра да се међу житељима Ђердапа могу назрети следећи слојеви: а) Предтрачки, односно прединдоевропски као најстарији, б) Стари индоевропски-старобалкански-Трибали и Мизи, суседи и сродници старих Трачана, в) Старији словенски односно српски слој, г) Слој косовских досељеника стар око четири столећа, д) Слој досељеника са леве стране Дунава и њ) Најновији, пореклом "из разних наших крајева".
- (212) Чланак објављен у београдским "Вечерњим новостима" 12.9.2006, с.14, под насловом "Библија је ипак у праву?": екипа лекара, биохемичара и микробиолога из Медицинског института Хауард Хјуз и Опште болнице државе Масачусетс у Бостону тврде да су у глини пронашли материјал који може бити кључна супстанца у процесу формирања живота; реч је о открићу да мешавина глине по имену монтморилонит не само да помаже стварању малих кесица масти и течности, већ помаже да ћелије користе генетски материјал по имену РНА. То је, у исто време, један од кључних животних процеса. Џек Шостак, Мартин Ханчик и Шели Фуцिकाва у ранијим истраживањима открили су да глина може бити катализатор хемијских реакција неопходних да се створи РНА тако што ће омогућити стварање плочица по имену нуклеотида. Они су такође установили да глина убрзава процес којим масне киселине стварају мале структуре у облику кесица које се зову везикле...
- (213) Ђакон Агапит, Излагање основних савета и мудрости које је упутио Агапит, ђакон велике и најсветије Цркве, цару Јустинијану, наведено према: Срђан Шаркић, Правне и политичке идеје у Источном римском царству, Београд 1984, с.106
- (214) Наведено према: Предраг Чичовачки, О опасностима глобализације у трагању за другачијим вредносним системом, Годишњак за европску филозофију и друштвену теорију "Ratio-Разлог", I-II, Подгорица-Београд 2004-2005, с.107-108.
- (215) "Светачка песма", зебележио Виргил Бироу од Цветка Петра Павловог, сељанина Кобиља 1942.године. Текст објављен код: Славољуб Гацовић, Путеви истине, Зајечар 1999.г, с.160. Паун Ес Дурлић немајући овакву могућност тумачења у виду, налази нелогичним да се узвишена божанска трпеза окружена свецима налази у благу, па за реч "namol", која на књижевном румунском језику заиста значи "муљ", пошто је за значење питао интерпретатора песме, сматра да има смисао уздигнутог воденог наноса. Но, и у овој варијанти не сматрамо неоснованим наш претходни став. П.Е.Дурлић, Елементи титаномахије у влашким митолошким песмама, Развитак бр.223-224, Зајечар 2006.г, с.108. и фусноте 18. и 20.
- (216) Видети текст у београдској "Политици" од 26.фебруара 2006. г. под насловом Живот из глине, заснован на доказима публикованим у часопису "Наука".
- (217) Извод из епа Гилгамеш, цитирано према: Ото Бихаљи-Мерин, Ревизија уметности, Београд 1974.г, с.140-141.
- (218) Такав обичај бележи Богдан Ибрајтер у репортажи "Амонова барка из Хомоља", "Политика" од 4.јуна 2006; о обичају откопавања покојника сведочи "Извештај екипе о обиласку села Среза кључког- Кладово 1951.г (животни стандард, начин живота, хигијена, болести, економска питања, бракови, обичаји, смртност, наталитет...) Историјски архив Неготин инв.бр.4153.
- (219) Даница Ђокић, исто, с.148.
- (220) Живојин Андрејић, Гривне живота, Београд 1997, с.288-289.
- (221) Ђердапске свеске III, Београд 1986, с.451. Герт Нацмер, "Претисторијске културе", Загреб 1966, илустрација након с.48 запажа: "Ова глава, налаз из једног од најстаријих градова праисторије, Јерихона, не одаје нам своју тајну. Лице те главе, у коју су уместо очију уметнуте љуштуре шкољке, чини нам се тајанственим и необјашњивим /коментар изгледа фигуре с краја четвртог миленијума п.н.е."
- (222) Драган Јацановић, Ненад Радојчић, Праисторијска остава металних предмета из села Шетоње код Петровца на Млави, Виминацијум бр.13-14, Пожаревац 2003.г, с.11.
- (223) Даница Ђокић, Обреди пролећног циклуса у Звижду, с.173-174.
- (224) Луис Спенс, с.173.
- (225) Јаков Буркхарт, с.23-24.
- (226) Исто, с.24.

- (227) Мирослав Тодоровић, Дунав пред Гвозденим вратима, Развитак Зајечар 1972, бр.1, с.63.
- (228) Обичај у селу Валакоње забележио Тихомир Ђорђевић, "Кроз наше Румуне" Бор 2004, с.55 и фуснота 35.
- (229) Наведено према: Александар Милинковић, Вечност и светло пирамида, Београд 2004, с.143-144.
- (230) Ханс Бидерман, Речник симбола, Београд 2004, с.234.
- (231) Веселин Илић, Традицијска култура- култно митолошко наслеђе Прасловена у творењу културног и националног идентитета Јужних Словена, "Развитак" 4-5, Зајечар 1985, с.86, позивом на истраживања Б.А.Рибакова, Херодотова Скитија, Москва 1979.г. и Језик древних Словена, Москва 1981.
- (232) Вук Караџић, Расковник, Проза из Ријечника, Београд 1964, с.218.
- (233) Катастарски операт катастарских општина катастарског среза Кладово, РГЗ, Служба за катастар непокретности Кладово: имена земљишних потеса. Информатор Весна Јаковљевић.
- (234) Свети Јован Дамаскин, Источник знања, Никшић 1997, с.306.
- (235) Ханс Бидерман, с.183.
- (236) Иво Андрић, Историја и легенда, Београд 1977, с.62.
- (237) Арнолд Тојнби, Истраживање историје 1, Београд 1970, с.257. Милан Будимир, Са балканских источника, с.117, имајући у виду реку Атлант, познату Херодоту северно од Дунава, мисли да би се морало рачунати и са северном Атлантидом, поред оне доцније, западне, коју је Платонов Критија сместио у Атлантски океан. Тојнби у дијалогу с Икедом (1971-1974.г.) наводи: "Једина бескрајна линија коју можемо нацртати или чак ментално визуелизовати јесте она која нема отворене крајеве: круг или елипса. Хиндуисти и прехришћански Грци су веровали да је структура-покрет у простор-времену циклична. Према том гледању и свако биће се опет појављује периодично безброј пута. Ова концепција физичког космоса одговара феномену нашег сопственог соларног система, у коме се планете крећу непроменљивим орбитама око Сунца, а планета Земља ротира око сопствене осе једном у 24 часа. Немамо, међутим, доказа да је садашње стање нашег Сунчевог система исправан узорак структуре и кретања целине космоса. У ствари, то се пориче теоријом да се свемир стално шири. Осим тога, циклична теорија се не може уклопити с могућношћу постојања таквих феномена као што су неповратна промена или истинска новина, а ипак су промена и новина подаци нашег људског искуства, било да верујемо или не верујемо да је њихова спознаја аутентично поимање стварности- "Изабери живот- дијалог Арнолд Тојнби и Даисаку Икеда" Београд 2005, с.278-279.
- (238) Ричард Нонас, додатак београдске "Политике" од 29.9.2007 посвећен 48. октобарском салону савремене уметности –"Микронаративи", с.3. Валеријан Муравјов пак у "Овладавању временом"/Београд 2005, с.146/ како власт мењати односе ствари даје и власт над временом јер оно и није ништа друго него поредак односа- "Време које одатле настаје, више није нешто што ми се споља намеће, већ представља моје сопствено време и, према томе, налази се у мојим рукама.
- (239) Пол ди Бреј, с.310.
- (240) Mircea Eliade, Kosmos und Geschichte. Der Mythos der ewigen Wiederkehr, Hamburg 1966, с.102. Према истраживањима Игора и Гришке Богданова, публикованим у делу "Пре великог праска", Београд, 2006, пре "великог датума"/ великог праска/ постојало је нешто што није било ни материја, ни простор, ни време- постојала је четврта димензија простора, оличена у имагинарном времену, или непатворена информација.
- (241) Раби Нахман Брацлавски, Седам просјака, цитирано према: Џејкоб Минкин, Мистик и приповедач, Градац бр.80-81, Чачак 1988, с.126.

О АУТОРУ

Ранко Јаковљевић писац је низа историографских радова чији су предмет преламања великих историјских збивања на подручју подунавског Ђердапа у раздобљу од античких времена до XX столећа.

Његове текстове објављивали су Српска академија наука, Патријаршија Српске православне цркве, Универзитет у Нишу, Музеј науке и технике у Београду, Универзитет "Аурел Влајку" Арад, Румунија, Јеврејски историјски музеј Југославије, Архив Тимочке крајине Зајечар, Историјски архив Крајине, Кључа и Пореча Неготин, Тимочка епархија СПЦ, "Гласник" Београд, "Мајдан" Костолац, "Исток" Неготин, "Тимок" Зајечар, "Идентитет" Београд, "Стиг" Мало Црниће, "Свет и Дунав" Нови Сад, електронска библиотека српске културе РАСТКО www.rastko.rs, портали јеврејске културе на тлу бивших југословенских земаља www.makabijada.com, www.elmundosefarad.eu, портал за историографију Балкана www.istorijabalkana.com, часопис за популаризацију науке "Астрономски магазин" Београд www.astronomija.co.rs/nauka/istorija.html
...

Правне расправе Ранка Јаковљевића из области управног и уставног права публиковали су Удружење правника Србије, Министарство финансија, Управа царина...

У форми монографија штампана су његова дела: Речник локалне самоуправе (Кладово 2002.), Сви ђердапски мостови (Кладово, 2002.), Тимочка српска елита почетком XX века (Кладово, 2002.), Руси у Србији (Београд, 2004.), Гвоздена врата Атлантиде (Београд, 2005.), Јеврејски код (Београд, 2005.), Уместо домовине читав свет (Београд, 2006.), Пут светог Никодима (Београд, 2007.), Атлантида у Србији (Београд, 2008.). Књига "Атлантида у Србији" уврштена је у каталог: Stanford University, Socrates Stanford's Online Catalog, UCL London's Global University, Scholl of Slavonic and East European studies Library... а студија "Јевреји на североисточним границама Србије" део је документарне збирке Yad Vashem Музеја Холокауста у Јерусалиму.

С А Д Р Ж А Ј

ГВОЗДЕНА ВРАТА АТЛАНТИДЕ-----

АНТИЧКИ КАНАЛИ НА ДУНАВУ-----

ХЕРКУЛОВИ СТУБОВИ-----

БИК-СВЕТА ЖИВОТИЊА-----

ПОСЕЛДОН-ГОСПОДАР АТЛАНТИДЕ-----

АТЛАНТИДСКО БЛАГО-----

КУКАСТИ КРСТ-СИМБОЛ ИЗГУБЉЕНОГ КОНТИНЕНТА-----

ПОТОП-----

ДАН ПОСЛЕ-----

ЗАБЕЛЕШКЕ-----

О АУТОРУ-----